

รายงานฉบับสมบูรณ์
โครงการ “การสังเคราะห์ภาพรวมอ่าวบ้านดอน”

โดย ทวีศักดิ์ สุขรัตน์

สนับสนุนโดย
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
ธันวาคม 2551

รายงานฉบับสมบูรณ์
โครงการ “การสังเคราะห์ภาพรวมอ่าวบ้านดอน”

โดย ทวีศักดิ์ สุขรัตน์

สนับสนุนโดย
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
ธันวาคม 2551

บทคัดย่อ

การสังเคราะห์ภาพรวมอ่าวบ้านดอน ได้ประมวลจากข้อมูลบริบทสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในอดีตย้อนไปประมาณสามสิบปี ตั้งแต่ปี 2522 จนมาถึงปัจจุบันปี 2552 เพื่อให้เห็นถึงความจริง และสามารถเข้าถึงความจริง ที่ดำรงอยู่ทรัพยากรธรรมชาติ คนและชุมชน ตลอดจนการจัดการของครอบอ่าวบ้านดอน อ่าวบ้านดอนเป็นลักษณะของภูมินิเวศส่วนหนึ่งของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งอดีตมีความอุดมสมบูรณ์มาก แต่เมื่อเวลาผ่านไป จำนวนพันธุ์สัตว์น้ำ และปริมาณของทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะป่าชายเลนอันเป็นที่อยู่อาศัยและเพาะฟักตัวอ่อนของสัตว์น้ำชายฝั่งหมดไปอย่างรวดเร็ว ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบริเวณรอบอ่าวบ้านดอน นั้นหมายถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คน กลุ่มคน ชุมชนแถบนี้ย่อมได้รับผลกระทบตามมาด้วย การประมวลผลข้อมูลบริบทรอบอ่าวบ้านดอน เพื่อเป็นแนวทางในการนำมาขบคิดพิจารณาเพื่อการพัฒนาอ่าวบ้านดอนอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต เพื่อความมั่นคง ยุติธรรม เสมอภาค เท่าเทียมกันในทางความเป็นมนุษย์ที่ต้องใช้ทรัพยากรอ่าวบ้านดอนร่วมกันของทุกภาคส่วนในสังคม ในการได้มาของข้อมูลซึ่งคือความรู้ มีกระบวนการได้มาจากการพูดคุย สันทนา แลกเปลี่ยน สืบค้นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทั้งจากคำบอกเล่าและการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรม เชิงประวัติศาสตร์และคุณค่าในอดีต ปัจจุบัน ผลการประมวลผลข้อมูลและบันทึกเรื่องราวพบว่า ในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปรากฏว่าสภาพพื้นที่ดินป่าชายเลนซึ่งในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์ได้ถูกแปรสภาพไปเป็นนาุ้ง นาุ้งร้างไปแล้วโดยเกือบสิ้นเชิง ทะเลและคุณภาพน้ำอ่าวบ้านดอนยังรองรับของเสีย น้ำทิ้ง จากชุมชนและโรงงานอุตสาหกรรม จนค่าออกซิเจนอยู่ในระดับต่ำทุกปี ปริมาณสัตว์น้ำในแม่น้ำตาปี ปากอ่าวบ้านดอนลดน้อยลงและมีสารพิษตกค้าง ในด้านผู้คน ชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณรอบอ่าวบ้านดอน ซึ่งในอดีตเต็มไปด้วยคุณค่า ศาสนาและวัฒนธรรม ที่มีความหลากหลายและได้รับอิทธิพลทั้งจาก อินเดีย จีน และ โปรตุเกส มีความเจริญรุ่งเรืองในอดีต ดังหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ แหล่งลูกปัด

สมัยศรีวิชัย สถาปัตยกรรมทางศาสนา ความเชื่อและภูมิปัญญา ที่นับวันยิ่งถูกละเลย ทรด
โทรมและหักพัง ขาดการเชื่อมต่อระหว่างคุณค่าเดิมกับค่านิยมสมัยใหม่ เสมือนหนึ่ง
ชุมชนบริเวณรอบอ่าวบ้านดอนกำลังทำลายรากฐานดั้งเดิมของตนเองลง แต่รับเอา
วัฒนธรรมบริ โทคนิยมสมัยใหม่เข้ามาอย่างสุดซึ้ง โดยการเอาเงินเป็นตัวตั้ง ผลก็คือ ทำ
ให้วิถีชีวิตชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ภาวะความทันสมัยอย่างเต็มตัว แต่เมื่อมา
พิจารณาในด้านวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบอ่าวบ้านดอน ของ
ผู้คน ชุมชน กลุ่ม องค์กร ไม่ว่าจะเป็นชาวประมง ที่อยู่ภายในชุมชนรอบอ่าวบ้านดอน
และบุคคล กลุ่ม องค์กรภายนอกชุมชนรอบอ่าวบ้านดอน ปรากฏว่ายังมีการจัดการที่ยัง
ไม่ถูกต้องเหมาะสมและไม่นำไปสู่ภาวะความสมดุลและความไม่สงบสุขตามมา
กล่าวคือ ปัญหาหลักที่สำคัญของอ่าวบ้านดอนประกอบด้วย ปัญหาความเสื่อมโทรมของ
ทรัพยากรน้ำและคุณภาพของน้ำที่กำลังเน่าเสียจนส่งผลกระทบต่อ การประกอบอาชีพทำประมง
ของชาวประมงพื้นบ้านจนต้องล้มเลิกอาชีพไปในที่สุดของชุมชน ปัญหาการใช้
เครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมาย เช่นเรืออวนลาก อวนรุน อวนรัง อวนตาถี่ ยาเบื่อเมา เรือ
อวนลากแขก ลอบปูตาถี่ ทำลายล้างสัตว์น้ำวัยอ่อน ส่งผลให้ปริมาณสัตว์น้ำลดลง ปัญหา
การถือสิทธิเข้าครอบครองพื้นที่ทะเล เป็นการรุกล้ำสิทธิของชาวประมงพื้นบ้านที่ต้อง
อาศัยทะเลเป็นที่ทำมาหากิน จนไม่สามารถดำรงวิถีอยู่ได้ ขณะเดียวกัน อ่าวบ้านดอนมี
ศักยภาพและจุดแข็งในการที่จะฟื้นฟูและพัฒนาได้ เนื่องจากมีองค์กร หน่วยงานของรัฐ
ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรมหาชน เช่น จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประมง
จังหวัด มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อ
(สกว.) องค์กรพัฒนาเอกชน ประชาสังคม องค์กรบริหารส่วนจังหวัด องค์กรบริหาร
ส่วนตำบลที่อยู่ติดชายฝั่ง สำนักงานสิ่งแวดล้อมเขต 14 สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อมจังหวัด สำนักผังเมืองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง
อ่าวบ้านดอน ซึ่งต่างหน่วยงานต่างหากหากได้มีการเชื่อมประสานการจัดการร่วมกันอย่าง
จริงจังและเข้มข้น วิฤติอ่าวบ้านดอนสามารถพลิกเป็น โอกาสในการพัฒนาได้.

สารบัญ

บทคัดย่อ

หน้า

ส่วนที่ 1

บทนำ

1

ความสำคัญ

1

วัตถุประสงค์

2

เป้าหมาย

2

วิธีการดำเนินงาน

2

รายละเอียด

2

ขั้นตอนการปฏิบัติ

2

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

2

ส่วนที่ 2

บริบท และสถานการณ์ภาพรวมอ่าวบ้านดอน

4

ลักษณะทางภูมิศาสตร์และกายภาพอ่าวบ้านดอน

4

องค์ประกอบของอ่าวบ้านดอน

5

ทรัพยากรธรรมชาติรอบอ่าวบ้านดอน

5

ฤดูกาล

4

สภาพภูมิอากาศ

4

อ่าวบ้านดอน

4

แม่น้ำที่สำคัญ

5

การตั้งถิ่นฐาน

7

ป่าชายเลน

9

พื้นที่ทำการประมง

9

พื้นที่ เพาะเลี้ยงชายฝั่ง

10

เครื่องมือประมง

10

	พื้นที่สัมปทานหอย	10
	สถานการณ์เพาะเลี้ยงชายฝั่ง	11
	ประวัติศาสตร์ชุมชนรอบอ่าวบ้านดอนจากอดีตถึงปัจจุบัน	12
	วิถีชีวิตและวัฒนธรรม	13
	อาชีพและการผลิตทางการเกษตร	14
	การดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของเกษตรกรรอบอ่าวบ้านดอน	16
	สภาพทางด้านเศรษฐกิจจากการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง	16
	สถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม	18
	สุราษฎร์ธานีภายใต้สถานการณ์จริงในปัจจุบัน	19
	ปัจจัยและเงื่อนไขที่ทำให้เกิดกลุ่ม องค์กร ทางสังคม	22
	กลุ่ม ชุมชนและองค์กรทางสังคมกับบทบาทที่มีต่อสาธารณะ	26
ส่วนที่ 3	การเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ และการเปลี่ยนแปลงชุมชนรอบอ่าวบ้านดอน	30
	ด้านทรัพยากรและภูมินิเวศน์ชายฝั่ง	
	การเคลื่อนตัวของชุมชนและการดำรงอยู่	32
	เหตุการณ์ที่สำคัญ	33
ส่วนที่ 4	จุดอ่อนและอุปสรรค	39
ส่วนที่ 5	ปัจจัยที่มีผลกระทบต่ออ่าวบ้านดอนและชุมชนรอบอ่าวบ้านดอน	40
ส่วนที่ 6	ศักยภาพและโอกาสการพัฒนา	43
ส่วนที่ 7	บทสรุป	46
ภาคผนวก		48
สารบัญญภาพ		
	ป่าชายเลนเปลี่ยนสภาพ	49
	ฝั่งเมืองกับการพัฒนา	49
	แผนที่ปลูกพืชที่สำคัญ	50
	แผนที่จังหวัดแสดงขอบเขตอำเภอ	51

พื้นที่อนุญาตเลี้ยงหอย	52
พื้นที่เลี้ยงปลาในกระชัง	53
พื้นที่อนุญาตเลี้ยงหอยอำเภอท่าฉาง	54
พื้นที่อนุญาตเลี้ยงหอยอำเภอไชยา	55
อ่าวบ้านดอนและการเปลี่ยนแปลงสภาพการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง	59
บันทึกเรื่องเล่า	60
การพังทลายของชายฝั่ง	60
แผนที่อ่าวบ้านดอนสมัยโบราณ	61
สารบัญชตาราง	
ตารางที่ 1 เครื่องมือทำประมง	56
ตารางที่ 2 พื้นที่จัดสรรในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	57
ตารางที่ 3 เนื้อที่ป่าชายเลนที่ลดลง	57
บรรณานุกรม	65
ประวัติย่อผู้วิจัย	67

ส่วนที่ 1 บทนำ

การสังเคราะห์ภาพรวมอ่าวบ้านดอน

ความสำคัญ

ผลพวงจากการสัมมนาวิชาการระหว่างวันที่ 12-13 มิถุนายน 2551 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ส่งผลให้ประเด็น “อ่าวบ้านดอน” ได้รับความสนใจจากหลายฝ่าย หลายภาคส่วน เนื่องจากสถานการณ์ปัจจุบันมีปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรชายฝั่ง การใช้ทรัพยากรเกินพอดี เกินกำลังของอ่าวที่จะรองรับได้ ประกอบกับการถ่ายเทของเสียจากชุมชนลงสู่อ่าวอย่างขาดความรับผิดชอบ การขยายอิทธิพลของกลุ่มทุนในการถือสิทธิครอบครองพื้นที่ทำการประมงโดยไม่คำนึงถึงการใช้ประโยชน์ของชาวประมงพื้นบ้านที่ฐานะยากจน ความโลภจากการใช้เครื่องมือประมงแบบทำลายล้าง และผิดกฎหมาย การบุกรุกป่าชายเลน ปริมาณสัตว์น้ำลดน้อยลง เกิดความขัดแย้งของคนในชุมชน และพื้นที่ทำการประมง และอาจจะส่งผลให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาในอนาคต หากมิได้รับการแก้ไขและจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพ ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา ชาวประมงพื้นบ้านรอบอ่าวบ้านดอน ซึ่งทำการประมงมาช้านานได้ออกมาเคลื่อนไหว โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ผ่านงานวิจัยชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) พบว่า มีกิจกรรมการฟื้นฟู อนุรักษ์ การจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน เหมาะสม และถูกวิธี รู้จักใช้ทรัพยากรอย่างระมัดระวัง รู้เท่าทัน และนำไปสู่สมดุล เช่น การเพาะเลี้ยงอนุรักษ์ปูเป็ยวในบ่อกึ่งร้าง จนทำให้เกิดปริมาณปูเป็ยว และสัตว์น้ำเพิ่มมากขึ้น สามารถใช้ภูมิปัญญาพลิกฟื้นนาุ้งร้างให้มีประโยชน์ขึ้นมาได้ การปักเขตแนวพื้นที่ทำการประมงสำหรับชาวประมงพื้นบ้าน มิให้เรือประมงพาณิชย์ อวนรุน อวนลาก เข้ามาจับปลาในเขตอนุรักษ์ 3,000 เมตร เป็นต้น

การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายของชาวประมงตลอดแนวอ่าวบ้านดอนตั้งแต่บริเวณอ่าวท่าชนะ จนถึงอ่าวคอนสัก ปราบฏการณ์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างเหมาะสม ถูกต้อง และยั่งยืน ท่ามกลางวิกฤติของอ่าวบ้านดอนที่นับวันอาชีพประมงพื้นบ้านกำลังจะหมดไป และนั่นคือปัญหาของชาวประมงหลายพันครัวเรือนที่จะต้องพบกับความทุกข์ยาก จากการไม่มีอาชีพ

ว่างงาน แต่ยังไม่มีความชัดเจนในการที่จะพัฒนาอ่าวบ้านคอนไปสู่ความอุดมสมบูรณ์ได้ สิ่งสำคัญจะมีการจัดการรวบรวมข้อมูลภาพรวมอ่าวบ้านคอนได้อย่างไรอย่างรอบด้าน เพื่อนำไปสู่การวิจัยเพื่อพัฒนาในขั้นตอนอื่นๆต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เข้าใจโครงสร้างของสังคมในภาพรวมที่เป็นอยู่ และเป็นไปของอ่าวบ้านคอน
2. เพื่อรวบรวม และสังเคราะห์ข้อมูลที่มีอยู่ให้เป็นปัจจุบัน ซึ่งจะนำไปสู่การวิจัยในขั้นต่อไป

เป้าหมาย ยุทธศาสตร์และทางออกของการจัดการอ่าวบ้านคอนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

วิธีการดำเนินการ

1. ศึกษาเอกสารผลงานวิจัย รายงาน และบทความต่างๆ
2. ศึกษาหลักฐานทั้งจากการบันทึก จากเอกสารทางวิชาการ และหลักฐานทางโบราณคดี
3. สอบถามข้อมูล และทำการบันทึกคำบอกเล่าจากชาวบ้าน และชุมชนรอบอ่าวบ้านคอน
4. สืบค้นจากเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการ
5. เขียนรายงานสรุปผลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ออกมาเป็นภาพรวมของอ่าวบ้านคอน

รายละเอียดเนื้อหาประเด็นภาพรวม

1. บริบทอ่าวบ้านคอนในด้านประวัติศาสตร์ และภูมิหลัง
 - 1.1 พื้นที่ในด้านกายภาพทางภูมินิเวศน์ เช่น สภาพพื้นที่รอบอ่าว สภาพดิน สภาพน้ำ สภาพป่า การดำรงอยู่ของสัตว์น้ำ เป็นต้น สะท้อนให้เห็นภาพทั้งในอดีตและปัจจุบัน การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลง

1.2 การดำรงอยู่ของผู้คน และชุมชน การประกอบอาชีพ การตั้งบ้านเรือน ตั้งแต่อดีต และการกระจายตัวของประชากรในการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน ชุมชนในปัจจุบัน วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนและชุมชนรอบอ่าวบ้านดอน

2. สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองของชุมชน การพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของอ่าวบ้านดอน

3. ขบวนการขับเคลื่อนของประชาชนในการจัดการทรัพยากรรอบอ่าวบ้านดอน เช่น การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการประกอบอาชีพ ปัญหาและการสร้างการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาทรัพยากร รวมทั้งการทำกิจกรรมทั้งจากการทำขึ้นเอง การมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางวิถีชุมชนอย่างยั่งยืน ตลอดจนการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐ และเอกชน

4. ระบบคุณค่า วัฒนธรรม ความเชื่อ และระบบคิดของคนในชุมชนรอบอ่าวบ้านดอน การสังคมนิยม ภูมิปัญญา และประสบการณ์ จากอดีตถึงปัจจุบัน สิทธิและสำนึกร่วมในการปกป้องทรัพยากร

ขั้นตอนการปฏิบัติ มีการวางแผนปฏิบัติการ ดังนี้

- ขั้นที่ 1 ประชุมทีมงานเพื่อการวางแผนเก็บข้อมูล
- ขั้นที่ 2 ประมวล ศึกษา รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับอ่าวบ้านดอน
- ขั้นที่ 3 บันทึกคำบอกเล่าจากผู้รู้ในพื้นที่รอบอ่าวบ้านดอน
- ขั้นที่ 4 จัดเวทีระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์อ่าวบ้านดอน
- ขั้นที่ 5 ประมวล สรุป รายงานภาพรวม
- ขั้นที่ 6 นำเสนอรายงานต่อทีมกลางเพื่อสังเคราะห์

ผลที่คาดว่าจะได้รับ ได้ข้อมูลที่เป็นภาพรวมอ่าวบ้านดอนฉบับสมบูรณ์ 1 เรื่อง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการใช้ประกอบการศึกษาวิจัยท้องถิ่นเพื่อพัฒนาอ่าวบ้านดอนในระดับขั้นปฏิบัติการสู่นโยบายต่อไป

ส่วนที่ 2 บริบทและสถานการณ์ภาพรวมอ่าวบ้านดอน

จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในทางกายภาพ ตั้งอยู่ชายฝั่งตะวันตกบริเวณกึ่งกลางของคาบสมุทรภาคใต้ มีพื้นที่ส่วนที่เป็นผืนแผ่นดินใหญ่และเป็นเกาะ มีพื้นที่มากเป็นอันดับหนึ่งของภาคใต้ และมากเป็นอันดับสิบของประเทศ คือ ประมาณ 12,871.5 ตารางกิโลเมตร (8,057,125 ไร่) หรือร้อยละ 18.23 ของภาคใต้ มีรูปร่างเกือบจะเป็นวงกลม หากสังเกตในแผนที่ซึ่งเป็นข้อได้เปรียบในการเป็นดินแดนอยู่ตรงกลาง ทำให้การกระจายตัวในการบริหารจัดการ การติดต่อสัมพันธ์เป็นไปได้อย่างทั่วถึงอย่างรวดเร็ว ลักษณะภูมิประเทศ มีลักษณะของพื้นที่ใน 5 ลักษณะ ได้แก่ พื้นที่ที่เป็นเกาะในทะเล เช่น เกาะสมุย เกาะพะงัน เกาะเต่า และเกาะใหญ่น้อย เป็นร้อยละ พื้นที่ราบสูงด้านทิศตะวันออกเป็นเขตแดนติดต่อกับจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ อำเภอดอนสัก อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอบ้านนาสาร และอำเภอเวียงสระ พื้นที่ราบตอนกลาง ได้แก่ อำเภอเคียนซา อำเภอพระแสง อำเภอบ้านนาเดิม พื้นที่ติดชายฝั่งทะเล ได้แก่ อำเภอดอนสัก อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอเมือง อำเภอพุนพิน อำเภอท่าฉาง อำเภอไชยา อำเภอท่าชนะ และพื้นที่ราบสูงลึกเข้าไปด้านทิศตะวันตก ได้แก่ อำเภอพนม อำเภอบ้านตาขุน อำเภอกีรีรัฐนิคม อำเภอวิภาวดี อำเภอชัยบุรี เป็นต้น

ฤดูกาล ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี (พ.ศ. 2527) มี 2 ฤดู คือฤดูฝนและฤดูร้อน ฤดูฝนอยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงมกราคม จะมีระยะเวลายาวนานถึง 9 เดือน ปริมาณน้ำฝนรวมมากกว่า 90% ของปริมาณน้ำฝนรวมตลอดปี เฉลี่ยตลอดปีประมาณ 1,600-1,700 มิลลิเมตร ฝนตกหนักสุดในเดือนตุลาคมและพฤศจิกายน อุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุดประมาณ 20.6° เซลเซียส ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่กุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน เป็นระยะเวลาประมาณ 3 เดือน อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดประมาณ 37.2° เซลเซียส ในเดือนเมษายน แต่ปัจจุบัน (พ.ศ. 2551) ฝนตกมากขึ้น ร้อนจัดมากขึ้น และอากาศเย็นลงกว่าอดีตกาล

สภาพภูมิอากาศ ค่อนข้างอบอุ่น เนื่องจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และลมตะวันออกเฉียงใต้พัดผ่าน

อ่าวบ้านดอน มีลักษณะเป็นเว็มน้ำขนาดใหญ่รุกเข้ามาในแผ่นดินคล้ายตัว ยู มีลำคลองไหลลงอ่าวบ้านดอนหลายสาย เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ อยู่ติดกับชายฝั่งทะเลทิศตะวันออกด้านอ่าวไทย มีพื้นที่ครอบคลุม 9 อำเภอ ของ

จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ อำเภอท่าชนะ ไชยา ท่าฉาง พุนพิน เมือง กาญจนดิษฐ์ คอนสัก เกาะสมุย และอำเภอเกาะพะงัน อ่าวบ้านดอนมีพื้นที่ตามแนวเส้นตัดจากแหลม ชูยถึงคอนสักระยะทาง 41 กิโลเมตร มีพื้นที่รวมกันประมาณ 695 ตารางกิโลเมตร หรือ 434,375 ไร่ โดยมีชายฝั่งยาว 88 กิโลเมตร ถ้าคิดพื้นที่อ่าวห่างชายฝั่ง 3 กิโลเมตร จะมีพื้นที่ 164,375 ไร่ ปัจจุบันพื้นที่ถูกใช้ไปเลี้ยงหอยนางรม หอยแครง หอยแมลงภู่ จำนวน 54,687 ไร่ หากย้อนอดีตตามหลักฐานทางโบราณคดี ลักษณะของ แผ่นดินรอบอ่าวบ้านดอน หมายถึงเมืองไชย ท่าฉาง พุนพิน ท่าขนอน เมือง(บ้านดอน) และกาญจนดิษฐ์(ท่าทองอุแท) เรียกกันว่า “อ่าวบ้านดอน” เมื่อพิจารณาตามนัยแห่ง ธรณีวิทยา แผ่นดินรอบอ่าวบ้านดอนเป็นแผ่นดินที่เพิ่งจะงอกออกมา ประมาณกว่า 2,000 ปีมาแล้ว ทะเลกินลึกเข้าไปถึง อำเภอคีรีรัฐนิคม หรือท่าขนอน อำเภอท่าฉางเป็น ทะเลเสียครั้ง อำเภอไชยาทะเลเข้าไปเกือบจดตลาดไชยา ภูเขาศรีวิชัยอดีตคือ เกาะศรีวิชัย ตั้งอยู่ในทุ่งนา กลางอ่าวบ้านดอนเมื่อ 2,000 กว่าปี ส่วนอำเภอกาญจนดิษฐ์คือท่าทอง อุแท มีส่วนเป็นทะเลและอยู่ริมทะเลในสมัยนั้น

ปัจจุบันแผ่นดินที่เป็นก้นอ่าว คือ อำเภอท่าฉาง พุนพิน เมือง กาญจนดิษฐ์ กำลัง งอกออกไปในทะเลเพราะอำนาจของแม่น้ำตาปี ที่พัดพาเอาโคลนและดินทรายมาถม ปากอ่าวให้ตื้นเขิน เป็นคอนออกไปปีละประมาณ 10-20 วา ทำให้เห็นว่าอ่าวบ้านดอนใน สมัยเมื่อ 2,000 ปี มีความชัดเจนขึ้น เมื่ออ่าวกินลึกถึงท่าขนอน เกิดทางคมนาคมระหว่าง บ้านดอนกับตะกั่วป่า นอกจากนี้ วัฒนธรรมและอารยธรรมต่างชาติที่เข้ามามีอิทธิพลต่อ ชุมชนรอบอ่าวบ้านดอน ได้แก่ ชาวอินเดีย จีน อาหรับ เปอร์เซีย กรีก โฟนีเซีย ชาว อินเดียถือว่าเป็นชาติที่มีอิทธิพลด้านอารยธรรมและวัฒนธรรมมากที่สุด นั้นหมายถึงการ นำเอาศาสนา วัฒนธรรม ศิลปกรรม เข้ามาจนทำให้วัฒนธรรมและศาสนาประจำชาติ ไทยจนทุกวันนี้ โดยมีเมืองตะกั่วป่าเป็นเหมือนปากประตูของดินแดนรอบอ่าวบ้านดอน ที่เปิดรับชาวอินเดียเข้ามาตั้งบ้านเรือน

องค์ประกอบของอ่าวบ้านดอน ประกอบไปด้วย ทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนรอบอ่าว บ้านดอน และการจัดการทรัพยากรของชุมชน โดยจะได้กล่าวเป็นลำดับต่อไป

ด้านทรัพยากรธรรมชาติรอบอ่าวบ้านดอน ประกอบด้วย แม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง ไหลลงสู่อ่าวบ้านดอนหลายสาย มีแม่น้ำสายสำคัญ เช่น แม่น้ำตาปี ไหลลง

มาจากอำเภอฉวาง ผ่านอำเภอเวียงสระ บ้านนาสาร พุนพิน และไหลลงสู่อ่าวบ้านดอน ที่อำเภอเมือง คลองพุมดวง มาจากอำเภอกีร์รัฐนิคม ผ่านอำเภอพุนพิน ไหลลงสู่อ่าวเมือง ต้นน้ำคลองพุมดวงเป็นเขื่อนรองรับน้ำขนาดใหญ่ และเป็นแหล่งผลิตกระแสไฟฟ้า นอกจากนี้ยังมีคลองเล็กคลองน้อยไหลจากเทือกเขาด้านทิศตะวันตก ทิศตะวันออก และทิศใต้ ไหลลงสู่อ่าวบ้านดอน บริเวณอำเภอเมือง พุนพิน กาญจนดิษฐ์ คอนสัก ไซยา ท่าฉาง ท่าชนะ มีแร่ธาตุต่างๆ เช่น ดินบุก พลวง วุลแฟรม ยิบซั่ม มีป่าชายเลนที่เขียวอุดมสมบูรณ์ และเหลือน้อยหลังจากได้ถูกใช้ไปเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยเฉพาะการเลี้ยงกุ้งแบบพัฒนา ด้วยการที่มีแม่น้ำลำคลองหลายสายไหลลงสู่อ่าวบ้านดอน ทำให้อ่าวบ้านดอนเป็นอ่าวที่มีความอุดมสมบูรณ์มาแต่อดีต

แม่น้ำที่สำคัญ ประกอบด้วย

1.แม่น้ำตาปี เดิมเรียกว่า แม่น้ำหลวง ต้นน้ำเกิดจากเขาหลวง นครศรีธรรมราช ไหลผ่านฉวาง มาออกอำเภอทุ่งสง เวียงสระ พุนพิน และไหลมาออกอ่าวบ้านดอน มีความยาว 232 กิโลเมตร

2.แม่น้ำพุมดวง หรือแม่น้ำคีร์รัฐต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาระหว่างจังหวัดพังงากับจังหวัดสุราษฎร์ธานี ไหลผ่านคีร์รัฐนิคม มาออกที่อำเภอพุนพิน บรรจบกับแม่น้ำตาปีที่ท่าข้าม อำเภอพุนพิน มีความยาว 80 กิโลเมตร สภาพน้ำไม่ใสสะอาดเหมือนดังแต่ก่อนเนื่องจาก ได้มีการสร้างเขื่อนรัชชประภาหรือเขื่อนเชี่ยวหลานเดิม ในบริเวณต้นน้ำ ทำให้น้ำเป็นสนิม ค็มกินไม่ได้ และใช้อาบไม่ได้

3.คลองยัน ไหลจากอำเภอวิภาวดี ลักษณะน้ำใสสะอาด ชาวบ้านนำไปใช้ดื่มกินได้ และประปาสุราษฎร์ ก็ยังอาศัยน้ำจากลำน้ำสายนี้ และอยู่ในวนอุทยานแห่งชาติป่าแก่งกรุงซึ่งยังเป็นป่าที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์

4.ลำน้ำที่เป็นสายสั้นๆ ดังนี้

คลองมะขามเตี้ย ไหลผ่านแนวกาญจนดิษฐ์กับอำเภอเมืองออกคลองท่าทอง สู่อ่าวบ้านดอนที่ท่าทองใหม่

คลองท่ากูป ไหลจากบึงขุนทะเล ในเขตอำเภอเมืองแถบตำบลวัดประดู่ ออกรวมกับแม่น้ำตาปีที่ตำบลตลาด อำเภอเมือง สำหรับบึงขุนทะเล เป็นแหล่งเก็บน้ำที่สำคัญและมีประโยชน์ต่อการเพาะปลูก และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ แต่ว่าเป็นที่น่าเสียดายว่า

น้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมน้ำยางชั้น ได้ถ่ายเทลงบึงอย่างขาดความรับผิดชอบ และ
หน่วยงานราชการยังไม่ได้ดำเนินการให้เกิดภูมิทัศน์ที่ดีแต่อย่างใดทั้งสิ้น

คลองกะแตะ ไหลจากอุทยานแห่งชาติเขานัน นครศรีธรรมราช ผ่านตำบลกรูด ตำบล
พลาขวาส ตำบลกะแตะ ออกสู่ปากอ่าวกาญจนดิษฐ์

คลองท่าทอง ไหลจากต้นน้ำบ้านคลองคราม ผ่านบ้านใน ตำบลชลคราม ไหลออกอ่าว
ท่าทอง

คลองลำพูน ไหลจากอำเภอบ้านนาสาร และคลองฉวางไหลมาจากอำเภอลำพูน
นครศรีธรรมราชผ่านมาทางอำเภอบ้านนาสาร

คลองมรุษ คลองยัน คลองแสง ผ่านอำเภอคีรีรัฐนิคม ไปบรรจบที่อำเภอพุนพิน ไหลสู่
อ่าวบ้านดอน

คลองสก คลองพนม ผ่านมาจากอำเภอพนม ไหลลงสู่อ่าวบ้านดอน

คลองท่าสะท้อนและคลองเสียด จากอำเภอพุนพิน ไหลลงสู่อ่าวบ้านดอน

คลองอปีนและคลองโตรม จากอำเภอพระแสง ผ่านอำเภอพุนพิน ไหลสู่อ่าวบ้านดอน

คลองน้ำเต่า คลองตาล คลองฉนวนและคลองทุ่งหลวง จากอำเภอเวียงสระ

คลองท่ากระจาย คลองท่าชนะ และคลองคันธุลี จากอำเภอท่าชนะ ไหลสู่อ่าวท่าชนะ

คลองท่าฉาง และคลองเสียด จากอำเภอท่าฉาง เป็นสายน้ำสั้นๆ ไหลลงสู่อ่าวบ้านดอน

คลองคอนสัก จากอำเภอคอนสัก ไหลลงสู่อ่าวบ้านดอน

แม่น้ำเหล่านี้ได้พัดพาเอาความอุดมสมบูรณ์จากบริเวณป่าต้นน้ำ ซึ่งมีทั้งใบไม้ ซากพืช จู
อินทรีย์ และแพลงตอนต่างๆอันเป็นอาหารปลาและพันธุ์สัตว์น้ำได้เป็นอย่างดี ไหลลงสู่

การตั้งถิ่นฐาน อ่าวบ้านดอน ซึ่งเชื่อมความสัมพันธ์ในระบบนิเวศป่าต้นน้ำกับปาก
แม่น้ำและอ่าวบ้านดอน ระหว่างพันธุ์สัตว์ระบบน้ำซึ่งถือว่าอุดมสมบูรณ์ที่สุดที่
ธรรมชาติสร้างให้แก่คนสุราษฎร์ธานี ดังนั้นสุราษฎร์ธานีในอดีต มีความเจริญ ติดต่อกับ
ไปมาค้าขายโดยใช้ทางน้ำเป็นหลัก เพราะไม่มีถนนหนทาง บนบกเต็มไปด้วยป่ารกทึบ
และมีสัตว์ร้ายชุกชุม การไปมาหาสู่ของคนในสมัยนั้นเป็นไปด้วยความยากลำบาก จึงมี
การตั้งถิ่นฐานชุมชนอยู่ริมฝั่งคลอง มีการเรียกชื่อบ้านนามเมือง ขึ้นต้นด้วยคำว่า “ท่า”
มีเมืองท่าที่สำคัญ ได้แก่ ท่าทองอุแท (อำเภอกาญจนดิษฐ์) ท่าข้าม(อำเภอพุนพิน) ท่า

খনোন (อำเภอคีรีรัฐนิคม) เป็นต้น ต่อมาจึงมีการตั้งเมืองหลักอยู่ที่บ้านดอน คืออำเภอเมืองสุราษฎร์ธานีในปัจจุบัน

สุราษฎร์ธานี มีกลุ่มคนสามวัฒนธรรมหากแบ่งตามภูมิโนเวศน์ วัฒนธรรมหนึ่งเป็นกลุ่มคนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณปากแม่น้ำ เรียกว่าชาวเหนือ อาศัยของป่า และผลไม้ไปแลกกับกลุ่มคนอีกวัฒนธรรมหนึ่งซึ่งเป็นชาวเมือง หรือเรียกว่า “ชาวหลาด” ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณปากแม่น้ำ อาศัยการทำประมงและค้าขายเป็นหลัก ส่วนวัฒนธรรมกลุ่มที่สามเป็นวัฒนธรรมชาวนา ซึ่งอาศัยอยู่ในที่ราบลุ่ม มีอาชีพทำนาข้าว และทำน้ำผึ้งจากตาลโตนด ชาวนาจึงเป็นผู้ที่มีฐานะร่ำรวยมากในสมัยนั้น

ชุมชนกระจุกตัวหนาแน่นอยู่ตามเมืองท่าต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเมืองท่าทอง เมืองท่าฉาง เมืองท่าข้าม พุมเรียง ท่าอุแท ท่าখনอน บรรดาเมืองท่าสำคัญๆจึงกระจายอยู่รอบตัวเมืองบ้านดอน ดังนั้นในแง่ความเจริญทางด้านประวัติศาสตร์ชุมชน เมืองท่าเหล่านี้ ถือว่าเป็นเมืองสำคัญมี 5 เมืองหลัก คือพุมเรียงอำเภอไชยา ท่าข้ามอำเภอพุนพิน ท่าทองอุแทอำเภอกาญจนดิษฐ์ ท่าখনอนอำเภอคีรีรัฐนิคม และบ้านส้องอำเภอเวียงสระ

วิถีชีวิตระหว่างชาวเหนือและชาวหลาด จะมีการแลกเปลี่ยนผลิตผลการเกษตรซึ่งกันและกัน เช่น ล่องแพไม้ไผ่ บรรทุกผลไม้ ของป่า ไปแลกกับกุ้ง หอย ปู ปลา ข้าวสารและ น้ำผึ้ง ต่อมาแปรเปลี่ยนมาเป็นค้าขายแลกเปลี่ยนด้วยเงินตรา บุคลิกลักษณะนิสัยใจคอ ระหว่างชาวเหนือกับชาวหลาด ชาวเหนือจะไม่ไว้วางใจ ชาวหลาด เข้าใจว่าชาวหลาดเป็นคนเห็นแก่ตัว ไว้ใจไม่ได้ และต้องระมัดระวัง เพราะชาวหลาดเป็นบุคลิกพ้อคำ ส่วนชาวหลาดก็มองชาวเหนือว่าเป็นคนซื่อซำ เซย ไม่ทันสมัย ล้าหลัง ไม่ฉลาด ซื่อเกินไป ตามปัญญาคนอื่นไม่ทัน

ทรัพยากรแร่ธาตุ จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นบริเวณที่มีการสะสมตัวของแร่ธาตุหลายชนิด ที่สำคัญได้แก่ ดีบุก พลวง วุลแฟรม ยิบซัม เซอร์คอน แบไรท์ และดินขาว อำเภอที่มีแหล่งแร่ได้แก่ บ้านนาสาร เวียงสระ กาญจนดิษฐ์ พนม บ้านนาเดิม เกาะสมุย เกาะพะงัน จากรายงานข้อมูลจังหวัดสุราษฎร์ธานีเมื่อปี 2527 โดยกรมทรัพยากรธรณี มีพื้นที่เหมืองทั้งสิ้น 14,387 ไร่ เหมืองที่ผลิตแร่ดีบุกจำนวน 21 เหมือง อยู่ในเขตอำเภอบ้านนาสาร อยู่ในเขตอำเภอบ้านนาเดิม 3 เหมือง อยู่ในเกาะสมุย 4 เหมือง เกาะพะงัน 4 เหมือง แร่วุลแฟรมอยู่ในเกาะสมุย 3 เหมือง ส่วนแร่ยิบซัม มีจำนวน 2 เหมือง พลวง 1

เหมือง อยู่ในอำเภอเวียงสระและบ้านนาสาร แบริร์ไรท์ 1 เหมืองอยู่ในอำเภอกาญจนดิษฐ์
ผลิตดินขาว 2 เหมือง อยู่ในบ้านนาสารและกิ่งอำเภอบ้านนาเคิม แต่ในปัจจุบันมีการทำ
เหมืองแร็บบั้มมากที่สุด จำนวนหลายเหมือง และมีการลำเลียงจากอำเภอเวียงสระ บ้า
นาสาร และอำเภอกาญจนดิษฐ์ มาลงที่ท่าเรือปากอ่าวบ้านดอน เพื่อลำเลียงต่อไปยังมาบ
ตาพุด จังหวัดระยอง โดยทางเรือเดินทะเลเพื่อส่งออกยังต่างประเทศ

ป่าชายเลน ขึ้นอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลเป็นแนวแคบๆ ประมาณ 50-100 เมตร
จากชายฝั่ง มีพื้นที่รวมกัน 31.64 ตารางกิโลเมตร หรือ 19,775 ไร่ (คณะประมง ม.
เกษตรศาสตร์ : 2549) ในป่าชายเลนพบพันธุ์ไม้อย่างน้อย 26 ชนิด เช่น แสมดำ แสม
ขาว แสมทะเล ลำพู โกงกาง ตะพูนขาว ตาคุ่ม เป็นต้น มีนกออย่างน้อย 75 ชนิด พบ
ปลิงในป่าชายเลนบางแห่ง มีปลาในป่าชายเลนอย่างน้อย 50 ชนิด ปลาเศรษฐกิจที่สำคัญ
เช่น ปลานวลจันทร์ทะเล ปลากระพงขาว และปลากระบอก เป็นต้น

หากย้อนอดีตไปเมื่อปี พ.ศ. 2504 จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีป่าชายเลนทั้งสิ้น
160,000 ไร่ (ข้อมูลจาก กรมป่าไม้) ในปี 2534 เหลือป่าชายเลนเพียง 13,775 ไร่ ซึ่ง
เป็นปีที่นาุ้งแบบพัฒนาได้เข้ามาโดยนิคมสหกรณ์ใช้เวลาเพียง 12 ปี และต่อมาลดลง
ตามลำดับ ดังนี้ ปี 2522 : 36,300 ไร่ ปี 2529 : 26,774 ไร่ ปี 2532 : 23,544
ไร่ ปี 2534 : 13,775 ไร่ ปี 2536 : 19,775 ไร่ ปี 2539 : 19,586.25 ไร่ ปี 2543
: 28,127.04 ไร่ ปี 2547 : 32,510.28 ไร่ และ ปี 2549 : 19,775 ไร่

ป่าชายเลนเป็นที่อาศัยและเพาะฟักวางไข่ และเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำวัยอ่อน
เมื่อการเลี้ยงกุ้งแบบพัฒนาเป็นอาชีพใหม่ที่เข้ามา ทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งรวมทั้ง
ชาวประมงหันไปเลี้ยงกุ้งแบบพัฒนา ป่าชายเลนจึงถูกแปรสภาพไปเป็นนาุ้ง บ้างก็
ประสบผลสำเร็จ บ้างก็ล้มเหลวเป็นหนี้ต่อสหกรณ์จนถึงทุกวันนี้ ชาวประมงรายย่อย
ไม่สามารถเลี้ยงกุ้งแบบพัฒนาได้อีกต่อไป จะมีเลี้ยงกันก็เป็นฟาร์มขนาดใหญ่ 10,000
ไร่ขึ้นไป ของบริษัทเจริญโภคภัณฑ์ และศรีสุพรรณฟาร์ม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึง
กรรมวิธีในการเลี้ยงกุ้งแบบพัฒนาที่ต้องใช้ทุนมาก และใช้เทคโนโลยีขั้นสูง
ชาวประมงขนาดเล็ก หรือเกษตรกรรายย่อยไม่สามารถดำเนินการได้อีกต่อไป

พื้นที่ทำการประมง อ่าวบ้านดอนมีพื้นที่ทำการประมงในระยะ 6 กิโลเมตร
จากชายฝั่งมีพื้นที่ 263 ตารางกิโลเมตร หรือ 291,250 ไร่ เป็นเขตอนุญาตเลี้ยงหอย

40,655 ไร่ เขตรักษาพันธุ์พืช 8,750 ไร่ เขตอนุรักษ์หาหอยกะพง 6,250 ไร่ รวมพื้นที่
เลี้ยงหอยจริงๆ ในอ่าวบ้านดอน 54,687 ไร่ (พ.ศ. 2548)

พื้นที่เพาะเลี้ยงชายฝั่ง 91,898 ไร่ (ประมงจังหวัด : 2550) จำนวนครัวเรือน
เพาะเลี้ยงชายฝั่ง 3,338 ครัวเรือน มีอำเภอที่เพาะเลี้ยงชายฝั่ง ได้แก่ อำเภอไชยา ท่า
ฉาง ท่าชนะ พุนพิน เมือง กาญจนดิษฐ์ คอนสัก โดยมีชนิดพันธุ์สัตว์น้ำที่เพาะเลี้ยง
เช่น การเลี้ยงหอยตะไกร(นางรม) หอยแครง หอยแมลงภู่ และกุ้งทะเล

ผลผลิต สัตว์น้ำจากอ่าวบ้านดอน (คณะประมง : 2549) ทั้งหมดรวม 30,010
ตัน/ปี ซึ่งประกอบด้วยผลผลิตจากหอยแครง 21,547 ตัน หอยนางรม 436 ตัน ปูม้า
840 ตัน ปูเปี้ยว 365 ตัน จากกุ้ง 29,681 ตัน และจากการเลี้ยงปลา 329 ตัน/ปี และ
จากสัตว์น้ำอื่นๆ จากการทำประมงไม่น่าจะต่ำกว่า 30,000 ตัน/ปี

เครื่องมือประมง ชาวประมงรอบอ่าวบ้านดอนมีการใช้เครื่องมือทำการประมง
หลายชนิด ทั้งประเภทที่ผิดกฎหมาย และถูกต้องตามกฎหมาย ในระยะ 3 กิโลเมตร
จากชายฝั่ง เครื่องมือที่ผิดกฎหมายเพราะทำลายวัยอ่อนของพันธุ์สัตว์น้ำ ได้แก่ อวน
ลาก อวนรุน อวนลากแขก คราดหอยที่ใช้เรียดทำทำการประมง อวนรัง โพงพาง ยอ
ปัก คราดลูกหอย ท่อดูด และการประมงปลาเขือ เครื่องมือเหล่านี้จับสัตว์น้ำแบบ
ทำลายล้างให้พันธุ์สัตว์น้ำหมดสิ้นไปอย่างรวดเร็ว เพราะจับด้วยความละโมภ ทำการ
ประมงโดยขาดความสำนึก มีชีวิตอยู่ไปวันๆ อย่างไม่มีอนาคต ต่างกับชาวประมงที่มี
จิตสำนึกหวังไปสู่อนาคตให้ลูกหลานได้ใช้บริโภคกันในระยะยาว จึงใช้เครื่องมือที่ถูก
กฎหมาย จับปลาให้เหมาะกับพันธุ์ปลา เป็นฤดูกาลๆ ไป จับเฉพาะตัวขนาดใหญ่ เช่น
การใช้อวนตาห่าง การใช้เบ็ดราว การใช้ลอบปู เป็นต้น

พื้นที่สัมปทานหอย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้มีการกำหนดบริเวณที่จับสัตว์น้ำ
ตามประกาศจังหวัดในพื้นที่ 5 อำเภอ รวมเนื้อที่ 88,997.57 ไร่ ดังต่อไปนี้

อำเภอกาญจนดิษฐ์ จำนวน 65,404 ไร่

อำเภอไชยา บริเวณอ่าวกันทุ้ง อ่าวแหลมเกาะ คลองพุมเรียง ที่อนุญาตเลี้ยง
หอย 4,384.57 ไร่

อำเภอท่าฉาง บริเวณอ่าวท่าฉาง, อ่าวเขาถ่าน, อ่าวท่าเคย จำนวน 10,300 ไร่
อำเภอดอนสัก บริเวณอ่าวพอด, อ่าวชลคราม, อ่าวตะโหนด จำนวน 8,509 ไร่

อำเภอเกาะสมุย หน้าเกาะมัดสุ่ม, หน้าเกาะแตน จำนวน 400 ไร่

สถานการณ์การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง อ่าวบ้านดอนเป็นแหล่งผลิตกุ้งทะเล แหล่งผลิตหอยนางรม และแหล่งผลิตหอยแครงที่สำคัญของประเทศ จากสถิติสำนักงานประมงจังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อปี 2546 จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีผลผลิตกุ้งทะเล 9,050.63 ตัน คิดเป็นมูลค่า 1,357.6 ล้านบาท เลี้ยงมากสุดในอำเภอกาญจนดิษฐ์ 805 ราย พื้นที่ 21,671 ไร่ รองลงมาเลี้ยงในอำเภอบุณยพิณ 564 ราย พื้นที่ 8,196 ไร่ ทำฉาง 252 ราย พื้นที่ 4,713 ไร่ อำเภอเมือง 253 ราย พื้นที่ 4,713 ไร่ อำเภอดอนสัก 193 ราย พื้นที่ 6,789.2 ไร่ และอำเภอไชยา มีผู้เลี้ยงกุ้งทะเล 165 ราย พื้นที่ 2,769 ไร่ โดยมีผู้เลี้ยงรายย่อย ร้อยละ 10-15 นอกนั้นเลี้ยงโดยบริษัทขนาดใหญ่ และฟาร์มขนาดใหญ่ มีเนื้อที่ไม่ต่ำกว่า 10,000 ไร่ ดังนั้นมีพื้นที่นากุ้งร้างเป็นจำนวนมาก

มีการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง ด้วยการเลี้ยงหอย 3 ชนิด คือหอยนางรม(หอยตะโกรม) หอยแครง และหอยแมลงภู่ โดยเลี้ยงมากสุดในอำเภอกาญจนดิษฐ์ รองลงมาคือทำฉางไชยา และดอนสัก ลูกหอยแมลงภู่ต้องสั่งซื้อพันธุ์มาจากชุมพร ส่วนหอยแครงใช้ลูกพันธุ์ที่มีในธรรมชาติและสั่งนำเข้าจากประเทศมาเลเซีย อย่างไรก็ตามการเลี้ยงหอยแครงมีการเลี้ยงกันมากขึ้น โดยเฉพาะผู้เลี้ยงหอยนางรมก็หันมาเลี้ยงหอยแครงกันมาก จนทำให้การเลี้ยงหอยนางรมลดน้อยลง และเลี้ยงกันอย่างหนาแน่น ทำให้ผู้เลี้ยงหอยจำนวนหนึ่งมีปัญหากับผู้ทำประมงพื้นบ้าน ที่ใช้เครื่องมือ อวนล้อม เบ็ดราว ลอบปู อวนลอย ในแปลงหอย เกิดตะกอนดินฟุ้งติดหอย หลักหอยและวัสดุเลี้ยงหอยเสียหาย เกิดการกระทบกระทั่งกัน ทำให้ชาวประมงพื้นบ้านไม่มีฝืนน้ำที่จะทำมาหากิน ส่วนการเลี้ยงปลาในกระชัง มีการเลี้ยงปลากะพงขาว ปลากะพงแดง ในแถบอำเภอไชยา ดอนสัก กาญจนดิษฐ์ ทำฉาง ส่วนใหญ่ซื้อลูกปลามาจากจังหวัดอื่น เช่น ชุมพร ตรังและระนอง เป็นต้น แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายว่า ในปี 2551 ช่วงเดือน พฤศจิกายน – ธันวาคม มีหอยแครงตายเป็นจำนวนมากจำนวนหลายพันตัน โดยยังไม่ทราบสาเหตุ ยังความเสียหายแก่ชาวประมงหลายพันล้านบาท และเป็นปัญหาในการจัดการกับซากหอยตายแก่ชาวประมงขณะนี้ เพราะมีการนำไปทิ้งอย่างไม่ีระบบและอยู่ในชั้นเจรจากับจังหวัด ซึ่งยังไม่ทราบผลว่าจะจัดการอย่างไร

ประวัติศาสตร์ชุมชนรอบอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นจังหวัดที่มีหลักฐานทางโบราณคดีก่อนสมัยประวัติศาสตร์ มีการพบกระดูกสัตว์ปีกดำบรรพ์ที่มีอายุ 11,400 ปี พบเครื่องมือหินขัด เครื่องมือเครื่องใช้ หรือขวานฟ้าที่ ปากหมาก เลม็ด อำเภอยะยา ศิริรัฐนิคม กาญจนดิษฐ์ พบกลองมโหระทึก ซึ่งเป็นวัฒนธรรมดองซอน ประเทศเวียดนามตอนเหนือ ที่เกาะสมุย ตำบลคลังงาม พบลูกปัดหลากสีบริเวณเขาศรีวิชัย แหลมโพธิ์ พุมเรียง สิ่งเหล่านี้ได้เก็บไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา อำเภอยะยา

ชนเผ่าดั้งเดิม เป็นพวก เขม็ง ซาไก หรือเรียกว่าเงาะป่า ปัจจุบันยังมีอยู่ในจังหวัดพัทลุง ตรัง และยะลา ชนเผ่าโปรโต-มาเลย์ ซึ่งเคลื่อนย้ายมาจากธิเบต ตามลำน้ำโขงสู่แหลมมลายู ชนเผ่าเหล่านี้เคยอาศัยในเขตลุ่มน้ำตาปี หรือ รอบอ่าวบ้านดอน ก่อนที่ชาวอินเดียจะเข้ามา ต่อมาเมื่อชาวอินเดียเข้ามาได้มีการผสมสายเลือดกันสามสาย คือ ไทย มลายู และอินเดียด้วยเหตุนี้ ท่านพุทธทาสภิกขุได้กล่าวไว้ว่า คนปักษ์ใต้จึงมีหน้าตา ผิวพรรณ อุปนิสัยใจคอ ผิดแผกแตกต่างจากคนไทยในภาคอื่นๆ

การเข้ามาของชาวอินเดีย ลู่ดินแดนลุ่มน้ำตาปีในสมัยโบราณมีหลายเส้นทาง แต่เส้นทางซึ่งเป็นที่ยอมรับและเชื่อกันตามหลักฐานทางโบราณคดี คือ ทางตะกั่วป่า จังหวัดพังงา เพราะได้พบเทวรูปศิลาที่นั่น เส้นทางนี้เป็นเส้นทางระหว่างตะวันตกกับตะวันออก โดยเฉพาะฝั่งทะเลอ่าวบ้านดอน โดยเดินทางผ่านเขาสก อำเภอยะยา พนม ล่องคลองพุมดวง อำเภอยะยา ไปออกเมืองเวียงสระ พุนพิน และลำน้ำไชยาได้อย่างสะดวก

ชุมชนโบราณ ที่พบหลักฐานได้แก่ ชุมชนโบราณในท้องที่ อำเภอยะยา ไชยา ศิริรัฐนิคม เวียงสระ และกาญจนดิษฐ์ ประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 ดินแดนรอบอ่าวบ้านดอน อันประกอบด้วยอำเภอยะยา ท่าฉาง พุนพิน ท่าขนอน และกาญจนดิษฐ์ ตกเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรศรีวิชัย มีความรุ่งเรืองทางสถาปัตยกรรม เช่น วัดพระบรมธาตุไชยา ประติมากรรม เช่น รูปพระนาคปรก พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ที่อำเภอยะยา เป็นต้น ในสมัยสุโขทัยจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ เมืองที่สำคัญ คือ ไชยา กาญจนดิษฐ์ (ท่าทองอุแท) และศิริรัฐนิคม ซึ่งเป็นเส้นทางจากแม่น้ำพุมดวงไปขึ้นบกที่คลองสก เดินทางไปตะกั่วป่า ข้ามมหาสมุทรอินเดียไปทางอ่าวเบงกอล

พ.ศ. 2440 สมัยรัชกาลที่ 5 โปรดให้รวมเมืองกาญจนดิษฐ์ ไชยา ศิริรัฐนิคม เป็นเมืองเดียวกัน เรียก ไชยา ตั้งที่บ้านคอนขึ้นตรงต่อมณฑลชุมพร และใน พ.ศ. 2458 สมัยรัชกาลที่ 6 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้เปลี่ยนชื่อเมืองไชยาเป็น สุราษฎร์ธานี

เศรษฐกิจและรายได้ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้มาจากกรังนก ภาษีฝิ่น การทำเหมืองแร่ ป่าไม้ ซึ่งตกอยู่กับตระกูล ณ นคร และ ณ ระนอง ซึ่งเข้ามามีอิทธิพลในบริเวณนี้ แต่ก็มีบริษัท อีสต์เอเซียติกส์ จำกัดสินไช้ ของเคนมาร์ก เข้ามาผูกขาดเช่าทำป่าไม้ และอนุญาตได้ 15 ปี (2475-2490) ต่อมาได้ให้บริษัทบ่อถ่านหินศิลา สยาม จำกัดสินไช้ ได้เข้ามาทำกิจการในพื้นที่ 900,000 ไร่ ที่ตำบลพ่วงพรหมคร กรูด พระแสง ท่าโรงช้าง การดำเนินงานของบริษัท อีสต์เอเซียติกส์ ภายใต้การสนับสนุนอย่างดีจากเจ้านายโดย สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ก็เพื่อจะถ่วงดุลอำนาจทั้งตระกูล ณ นคร และ ณ ระนอง เมื่อพระยากรมราชเข้ามามีบทบาทบริหาร ก็ขัดแย้งกับบริษัทในเรื่องผลประโยชน์ ประจวบกับอังกฤษพยายามผูกขาดทำน้ำมัน และถ่านหินในหัวเมืองปักษ์ใต้ จึงได้สิทธิพิเศษทำเหมืองและป่าไม้ในพื้นที่ 932,400 ไร่ ในขณะที่บริษัท อีสต์เอเซียติกส์ มีสิทธิในการทำป่าไม้ ขณะเดียวกันรัฐบาล หวงห้ามสำหรับบุคคลทั่วไป ดังนั้นการแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรอันอุดมสมบูรณ์ของสุราษฎร์ธานี ทำให้เต็มไปด้วยกลุ่มอิทธิพล

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนรอบอ่าวบ้านดอน เมื่อค้นคว้าตามหลักฐานในทางโบราณคดีและแหล่งศิลปวัฒนธรรมตามอำเภอต่างๆรอบอ่าวบ้านดอน จะพบว่าดินแดนแถบนี้มีความเจริญรุ่งเรืองในด้านศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธมาเป็นเวลายาวนาน เนื่องจากได้รับอิทธิพลและยึดถือรูปแบบของอารยธรรมอินเดียเป็นบรรทัดฐาน และที่สำคัญมีความสัมพันธ์กับชาวมลายู ชาวจีนมาเป็นเวลานาน เพราะมีเส้นทางคมนาคมติดต่อค้าขาย และนำความเจริญมาสู่ดินแดนแถบนี้อย่างต่อเนื่องและขยายกว้างขวาง มีวัดและโบราณสถานที่สำคัญๆหลายแห่ง อันสะท้อนให้เห็นถึง การเข้าถึงศาสนธรรมอย่างมากของคนยุคนั้น มีการทำเกษตรกรรม เช่นการปลูกข้าวในที่ราบลุ่ม แถบไชยา ทำนา กาญจนดิษฐ์ ศิริรัฐนิคม การทำสวนผลไม้บริเวณที่ราบสูงตามแนวแม่น้ำลำคลอง จนมีชื่อติดปากชาวบ้านในปัจจุบันนี้ว่า ข้าวหอมไชยา ทุเรียนคลองแสง ลางสาตกะแตะ

มีการทำประมงอย่างเป็นลำเป็นสัน แม้ชื่อบ้านนามเมืองก็บ่งบอกและสะท้อนวิถีแห่งชุมชน เช่น ท่าฉาง ซึ่งบ่งบอกถึงการเป็นชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ด้วยฉางข้าว ท่าเคย อันแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของอาชีพทำกะปิจากกุ้งเคย เหล่านี้สะท้อนถึงการมีวัฒนธรรมการเกษตรที่พึ่งพิงและพึ่งพาธรรมชาติมานาน มีการแลกเปลี่ยนผลผลิตมากกว่าการซื้อขาย แสดงถึงความเกื้อกูลแบ่งปันของคนในยุคนี้ก่อนที่สวนยางพาราและปาล์มน้ำมันจะเข้ามาพร้อมๆกับวิถีคิดแบบเชิงเดี่ยว ผลิตเพื่อขายและส่งออก วิถีการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเริ่มหมดไป เมื่อเงินตราเข้ามาแทนที่วิถีชุมชน เมื่อมีอาชีพตามแนวธรรมชาติ เคารพธรรมชาติ สิ่งที่มาคือขนบ ธรรมเนียมและประเพณี เช่น การไถนา มีการสืบทอดมาจากอินเดีย เพราะอินเดียเข้ามาสั่งสอนวิธีการทำนาให้แก่มนุษย์ที่อาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้ การบำเพ็ญบุญด้วยน้ำนมข้าว พิธีการทำขวัญข้าวก็เป็นแบบอินเดีย ต้นตาล ชาวอินเดียนำเข้ามาปลูกจนเป็นไม้สำคัญทั่วไปในประเทศไทย คำว่า ตาล เป็นภาษาอินเดีย พราหมณ์เข้ามาประกอบพิธีทางศาสนา เป็นทั้งครูและที่เกิกระเบิดปรักษา การแห่พระ เป็นการแข่งขันการนำเทวรูปออกแห่ของฝ่ายพราหมณ์ พวกพุทธบริษัทได้จัดรูปเรื่องให้เข้ากับข้อความในพระคัมภีร์ ทำกันมาไม่น้อยกว่าสมัยศรีวิชัยคือตั้งแต่ 1,200 ปี มาแล้ว การทำขวัญเด็ก การบวช ประเพณีสงกรานต์ การทอดผ้าป่า การขอแรง สะท้อนให้เห็นถึงการเคารพธรรมชาติ ความรักสามัคคีของผู้คน ในยามรื่นเริงสนุกสนาน ก็จะมีการชมการแสดงรำโนราห์ หนังตะลุง ลิเกป่า การสวดมาลัย คำตัดเพลงเรือ เป็นต้น มีการละเล่นพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้าน การละเล่นของเด็ก และในยามเจ็บไข้ ก็จะมีแพทย์แผนไทย และตำรายาสมุนไพร ที่จารึกอยู่ในหนังสือบุญตักมาไว้มากมาย รักษาอาการป่วยไข้ของผู้คน ทั้งตัมกีน การปิดเป่าด้วยคาถาอาคม แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายว่า หนังสือบุญที่ลงอักษรไว้ คนในสมัยก่อนใช้วิชาคาถาอาคมไว้ด้วย หากลูกหลานที่ไม่สามารถสืบทอดได้ก็จะนำไปกองทิ้งไว้ตามวัดวาอาราม บางรายเกิดความกลัว บางรายก็ไม่สนใจ ทำให้ตำรายาสมุนไพรเหล่านั้นต้องสูญหายไปอย่างน่าเสียดาย

จากที่กล่าวมา แสดงให้เห็นถึงการยึดโยง ผูกพันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

อาชีพและการผลิตภาคเกษตร ประชากรส่วนใหญ่รอบอ่าวบ้านดอน มีอาชีพการเกษตรเป็นอาชีพหลัก จำแนกออกได้ เช่น การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ และการทำประมง

อาชีพการปลูกพืช มีพืชหลักที่สำคัญเช่น ข้าว มะพร้าว ผลไม้ พืชผัก ยางพารา และปาล์มน้ำมัน ในอดีตบริเวณรอบอ่าวบ้านดอนเป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญ โดยเฉพาะอำเภอไชยา มีข้าวหอมไชยาที่ขึ้นชื่อ สำหรับพื้นที่ชายฝั่ง เช่น ในบางจะมีการปลูกข้าวสายพันธุ์ที่ทนทานต่อสภาพน้ำกร่อยได้ มีการทำนาที่ทำาง กะแตะ กาญจนดิษฐ์ ท่าชนะ ทุ้งมะลวน พุนพิน ทำนาที่ทุ่งหลวง เวียงสระ ซึ่งสามารถพึ่งตนเองได้ และเลี้ยงจังหวัดได้ ไม่ต้องสั่งซื้อข้าวจากภายนอกเหมือนเช่นทุกวันนี้ ชาวนาไชยาถือว่าเป็นคนมีฐานะดีในอดีตเพราะขายข้าวได้มาก แต่ปัจจุบันชาวนากลับยากจนลง วันนี้ยังปรากฏเรือนยุงฉางข้าวให้เห็นทั่วไปตามแถบอำเภอไชยา ทำาง เมื่อมีอาชีพทำนา ก็มีอาชีพทำตาลโตนดไว้บริโภคและจำหน่าย ที่น่าสนใจหน่วยงานรัฐได้เข้าไปสร้างคลองชลประทานไว้มากในอำเภอไชยา และกาญจนดิษฐ์ แต่ปัจจุบันนาข้าวกลายเป็นนาร้างข้างกำลังหายไป ชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานีต้องสั่งซื้อข้าวจากที่อื่นมาบริโภค ทั้งนี้เนื่องจากราคาขายพารา ราคาปาล์มน้ำมันดีกว่า ประกอบกับนาทุ่งเข้ามาแทนที่ ดังจะเห็นได้ว่า ปัจจุบันนี้ มีการปลูกยางพาราทั้งทั้งสิ้น 1,830,161 ไร่ ผลผลิต 631,113 ตัน มีมูลค่า 44,607 ล้านบาท ปาล์มน้ำมัน มีปลูกทั้งสิ้น 762,534 ไร่ ผลผลิต 1,726,864 ตัน มูลค่า 4,179 ล้านบาท ปี 2551 เมื่อราคาข้าวมีราคาแพง ชาวบ้านบางส่วนก็เริ่มหันมาปลูกข้าวกินกันบ้างแล้ว แต่ก็เป็นไปอย่างประปราย

การเลี้ยงสัตว์ ในอดีตมีทั้ง วัว ควาย ช้าง ม้า หมู เป็ด และไก่พื้นเมือง ช้างไว้ลากซุง วัวและควายไว้ไถนา ม้าไว้บรรทุกสิ่งของขึ้นไปทำไร่ห้กร้างถางพง หลังปี 2513 ระบบการเกษตรแผนใหม่เข้ามา ช้างเริ่มหายไป กระบือหายไป ไก่พื้นเมืองหมดไป สิ่งที่ตามมาคือ ไก่พันธุ์ดี สุกรพันธุ์ดี เข้ามาแทน และถูกแทนที่ด้วยไก่ซีพี และเมล็ดพันธุ์ซีพี เกษตรกรรายย่อยจึงไม่สามารถที่จะเลี้ยงไก่และหมูแข่งกับบริษัทซีพีได้อีกต่อไป

การทำประมง ในอดีตมีการใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำ เช่น การทำโป๊ะ โพงพาง อวน เบ็ดราว แต่ในปัจจุบันได้เลิกกันไปหมดแล้ว สำหรับอวนยังเป็นที่นิยมติดต่อกันมา แต่ได้พัฒนาให้ตาถี่มากยิ่งขึ้น มีเครื่องมืออวนรุนและอวนลากที่มีประสิทธิภาพการจับสัตว์น้ำได้เพิ่มมากขึ้น แม้ประหลาดเล็กปลาน้อย และสัตว์น้ำวัยอ่อน มีการใช้เบ็ดราวกันบ้าง ชนิดของปลาที่จับได้มีทั้งปลาฉิวน้ำและปลาหน้าดิน ได้แก่ปลาทุ ปลาตัง ปลาอินทรี ปลาโอ ปลาหลังเขียว ปลากุเลา ปลากด ปลาจะละเม็ด ปลาทรายขาว ปลาสีกุน ปลากะพงแดง ปลาสาก ปลากระเบน นอกจากนี้ยังมีกุ้งทะเล ปลาหมึก ปูและหอยชนิด

ต่างๆ ที่กล่ามาเป็นการทำประมงน้ำเค็ม แต่ยังมีการทำประมงน้ำกร่อยริมฝั่งทะเลและปากแม่น้ำ ด้วยการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง เช่นการเลี้ยงกุ้ง การเลี้ยงหอยแครงและหอยนางรม ส่วนที่ลึกเข้าไปในในแผ่นดินใหญ่ก็มีการทำประมงน้ำจืดจามแม่น้ำ ลำคลองสายต่างๆ มีการใช้แห อวน เบ็ดขนาดเล็ก ปลาที่จับได้ก็มีปลาดุก ปลาช่อน และปลาหมอ เป็นต้น

การดำรงอยู่และความเปลี่ยนแปลงของเกษตรกรรอบอ่าวบ้านดอน

ช่วงปี 2504-2515 เป็นช่วงที่อ่าวบ้านดอนมีความอุดมสมบูรณ์ การทำประมงและการจับสัตว์น้ำเป็นไปได้ด้วยดี สัตว์น้ำชุกชุม ชาวประมงมีการออกเรือหาปลาไม่ไกลจากชายฝั่ง และไม่มีการเลี้ยงกัญ ทำให้การดำรงอยู่ของชีวิตชาวประมงมีความมั่นคงมีความสุข คุณภาพชีวิตดีตามมาด้วย เป็นชีวิตที่สงบ เรียบและง่าย

ปี 2516-2525 อาชีพการทำประมงเริ่มพัฒนาขึ้นมาจากการเข้ามาของกลไกรัฐที่เข้าไปมีอิทธิพลต่อวิถีของชุมชน มีการนำวิธีการและแนวทางการเพาะเลี้ยงกัญแบบพัฒนา โดยเฉพาะการเลี้ยงกัญกุลาคำในเขตพื้นที่ป่าชายเลนของสหกรณ์นิคมเข้ามาในปี 2519 พร้อมๆกับการออกพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งนิคมสหกรณ์ในท้องที่อำเภอกาญจนดิษฐ์ ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาการเลี้ยงกัญได้แพร่หลายและเป็นที่ยอมรับในบรรดานักเลี้ยงกัญทั้งหลาย แม้นักลงทุนในเมืองก็อดไม่ได้ เพราะในช่วงแรกๆที่มีการบุกเบิกป่าชายเลนทำให้การเลี้ยงกัญประสบความสำเร็จ มีกำไรอย่างงาม เพราะราคากัญกุลาคำในขณะนั้นราคา กิโลกรัมละ 300-400 บาท ทำให้ผู้ที่เลี้ยงกัญหลายรายมีฐานะดีขึ้นอย่างทันตาเห็น ต่อมา การเลี้ยงกัญเริ่มประสบภาวะขาดทุนอันเนื่องจากสภาพน้ำเสีย จากการใช้ยาปฏิชีวนะ การถ่ายเทน้ำเสียจากบ่อกัญ และที่สำคัญต้องลงทุนสูง บางรายกัญตาย ขาดทุนจนเป็นหนี้เป็นสิน บ้างก็ฆ่าตัวตาย จนถึงปัจจุบัน เกษตรกรผู้เลี้ยงกัญได้ล้มเลิกการเลี้ยงกัญแบบพัฒนาลงอย่างสิ้นเชิง จะมีการเลี้ยงกันบ้าง แต่เป็นส่วนน้อย จะเลี้ยงก็เฉพาะภาคเอกชนที่มีทุนมาก เช่น บริษัทเจริญโภคภัณฑ์ และบริษัทศรีสุพรรณฟาร์ม เป็นต้น โดยภาคเอกชนเหล่านี้มีเนื้อที่การเพาะเลี้ยงเป็นจำนวน มากกว่า 10,000 ไร่ขึ้นไป

เศรษฐกิจชุมชนจากการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง ในการบันทึกข้อมูลด้านรายได้ที่เป็นมูลค่าจากทรัพยากรชายฝั่ง มีรายงานจากสำนักงานประมงจังหวัดว่า ในปี 2550 จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีปริมาณการผลิตสัตว์น้ำ จำนวน 131.9 พันตัน คิดเป็นมูลค่าการผลิตสัตว์น้ำทั้งสิ้น

8,796.4 ล้านบาท หากคิดปริมาณการผลิตสัตว์น้ำจากการทำประมงทะเลในปี 2550 มีปริมาณการผลิต 25,000 ตัน มูลค่าการผลิตจำนวน 1,577 ล้านบาท ในจำนวนครีวเรือประมงทะเล จำนวน 2,945 ครีวเรือ เศรษฐกิจชุมชนจากการเพาะเลี้ยงชายฝั่งและการจับสัตว์น้ำของชาวประมงทั่วไป หากได้มีการประมวลตัวเลขอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ก็จะพบมูลค่ามหาศาล ดังจะสังเกตได้จากการมีแพปลาแทบทุกชุมชนริมชายฝั่งมีการซื้อขายสัตว์น้ำจากเรือประมงที่ไปหาปลาในทะเล ในช่วงระหว่างเวลา 04.00-07.00 น. แทบจะทุกวัน ยกเว้นในช่วงที่มีลมมรสุมพัดรุนแรง จนชาวประมงออกหาปลาไม่ได้ ผลผลิตที่รับซื้อจากแพปลาของพ่อค้าในชุมชน ก็จะขายต่อไปยังพ่อค้ารายย่อยซึ่งมาจากตลาดท้องถิ่นที่มารับซื้อ ไปอีกต่อหนึ่ง กระจายไปสู่สถานที่ชุมชนต่างๆตลอดจนตลาดต่างจังหวัด สำหรับในปี 2551 ตลาดการซื้อขายสัตว์น้ำในชุมชนไม่คึกคักเหมือนปีก่อนๆ เนื่องจากเกิดภาวะหอยตายมากนับเป็นหลายพันตัน ประกอบกับทะเลกำลังวิกฤติ พันธุ์สัตว์น้ำลดลงอย่างเห็นได้ชัด ความซบเซาของแพปลาในชุมชน จึงเป็นตัวบ่งบอกถึงความขาดแคลนสัตว์น้ำในท้องทะเลชายฝั่งเริ่มปรากฏให้เห็นเด่นชัดขึ้น

เส้นทางตลาดสินค้าสัตว์น้ำที่สำคัญ(สำนักงานประมงจังหวัด) เช่น กุ้ง ปลา และปลาหมึก ส่วนใหญ่จะถูกซื้อผ่านพ่อค้าคนกลางเข้าสู่โรงงานแปรรูปเพื่อจำหน่ายและส่งออก หอยและปูทะเลจะขายสดสู่ผู้บริโภค ขณะที่ปูม้าอาจจะขายสดหรือผ่านการแปรรูป เช่น ปูสดแช่เย็น ปูดอง เนื้อปูแกะ และปูม้าเป็น ถูกรวบรวมจากตลาดท้องถิ่นส่งไปขายยังศูนย์กลางตลาดปากน้ำ สมุทรปราการ เพื่อจำหน่ายไปยังตลาดอื่นๆทั้งในกรุงเทพและต่างจังหวัด หอยแครงจำนวนหนึ่งขายในท้องถิ่นให้แก่ผู้บริโภคและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ หอยแมลงภู่ เมื่อรวบรวมในท้องถิ่นแล้วจะขายแก่พ่อค้า เช่นภัตตาคาร ร้านอาหาร และผู้บริโภคในรูปแบบหอยทั้งเปลือก ส่วนที่เหลือจะนำไปแปรรูปแกะเนื้อสด หอยดัม เนื้อหอยตากแห้ง พ่อค้ารวบรวมสู่ตลาดแม่กลอง มหาชัยแล้วส่งต่อไปยังจังหวัดต่างๆ ส่วนหอยนางรม จะขายแก่ผู้บริโภค ภัตตาคาร ร้านอาหาร และส่งเข้าไปกรุงเทพฯ ส่วนปูทะเลจะถูกคัดขนาด แล้วส่งไปขายยังตลาดมหาชัย แล้วส่งต่อไปยังจังหวัดต่างๆ (คณะประมง, โครงการทำแผนแม่บทในการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนา

ด้านการประมง: 2549)

แต่เนื่องจากรายได้จากพืชเศรษฐกิจ เช่น ยางพาราและปาล์มน้ำมันมีการปลูกกันมากและทำรายได้ให้แก่จังหวัดปีละหลายพันล้านบาท จังหวัดจึงให้ความสำคัญกับพืชเศรษฐกิจหลักของจังหวัดแต่หากมีการฟื้นฟูทะเลชุมชน ป่าชายเลน ส่งเสริมการเพาะเลี้ยงชายฝั่งอย่างจริงจัง อนาคตมูลค่าจากการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่จังหวัดสุราษฎร์ธานีได้มากขึ้น

สถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นผลพวงที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ หากย้อนไปเมื่อสามสิบปีที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี 2521 ประเทศไทยประสบปัญหาทางด้านการเมืองครั้งสำคัญทางประวัติศาสตร์ จากตุลา 19 ถึง นโยบาย 66/23 รัฐบาลสามารถพลิกฟื้นความขัดแย้งของคนในสังคม คืนสู่ความสงบเรียบร้อยกลับพื้นคืนมา รัฐบาลเร่งการพัฒนาฐานการผลิตภาคการเกษตร ตามโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรที่มีเกษตรตำบลประจำพื้นที่ทั่วทั้งประเทศ ทำการส่งเสริมการผลิตแผนใหม่ ที่ใช้ปัจจัยการผลิตต่อหน่วยด้วยอัตราเร่งเพื่อส่งออกพร้อมเทคโนโลยีขั้นสูง นั้นหมายถึงว่า มีการใช้ประโยชน์ที่ดิน การใช้ประโยชน์จากน้ำธรรมชาติ การตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อรองรับผลผลิต การพัฒนาเกษตรเชิงเดี่ยวที่ใช้สารเคมีอย่างแพร่หลายไร้มาตรการการควบคุมดูแลที่เข้มแข็ง การพัฒนาพื้นที่ประมงชายฝั่ง โดยการทำลายป่าชายเลนเพื่อการเลี้ยงกุ้งแบบพัฒนา การเพาะเลี้ยงชายฝั่ง การขยายตัวของชุมชน และการถ่ายเทของเสียลงแม่น้ำตาปี วิถีชีวิตของชาวสุราษฎร์ที่เคยประกอบอาชีพการเกษตรและอยู่ร่วมกับธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรอย่างพอเพียง เรียบง่าย ปรับเปลี่ยนวิถีเข้าสู่ภาคทุนเสรีที่มุ่งรายได้เป็นตัวเงินอย่างฝังจิตฝังใจ การแข่งขัน การลงทุน ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายมากขึ้น ป่าไมลดลงอย่างต่อเนื่อง ชุมชนที่มีผู้คนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นอย่างเทศบาลนครสุราษฎร์ ยังไม่มีบ่อบำบัดน้ำเสีย เมื่อภาครัฐกิจและการลงทุนขยายตัว การสร้างโครงสร้างพื้นฐาน ถนนเชื่อมต่อจังหวัดต่างๆ เชื้อนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง อ่างเก็บน้ำ และท่าเทียบเรือสำหรับบริการขนส่งภาคอุตสาหกรรมและสินค้า ขยายตัวและพัฒนาภาคธุรกิจและการพัฒนาเมืองภาคบริการและการท่องเที่ยวมากขึ้น จากผลการพัฒนาและการขยายตัวของชุมชน ส่งผลต่อการรองรับของทรัพยากรที่มีอย่างจำกัด โดยเฉพาะแม่น้ำตาปีที่เชื่อมโยงไปยังอ่าวบ้านดอน จากข้อมูลศูนย์อนามัยสิ่งแวดล้อม 11 เมื่อปี 2542 ได้มีการตรวจวิเคราะห์คุณภาพน้ำของคลองพุมดวงและแม่น้ำตาปี อันเป็นแม่น้ำสาย

หลักพบว่า คุณภาพน้ำอยู่ในระดับ 3-5 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ถึงเสื่อมโทรม การจะนำมาบริโภคได้ต้องผ่านการฆ่าเชื้อ และปรับปรุงคุณภาพน้ำเป็นกรณีพิเศษก่อน ลำน้ำใช้ประโยชน์ได้เพียงภาคการเกษตร อุตสาหกรรม การคมนาคม แต่จะใช้ในด้านกีฬาว่ายน้ำ การประมง และการเลี้ยงสัตว์ ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ สิ่งที่ต้องเฝ้าระวังเป็นพิเศษคือความหนาแน่นและการเพิ่มขึ้นของ ฟิคัล โคลิฟอร์มแบคทีเรียและ โคลิฟอร์มแบคทีเรียทั้งหมด ที่เกิดจากน้ำเสีย แต่เมื่อเทียบกับข้อมูลการตรวจวิเคราะห์คุณภาพน้ำในปี 2550 โดยสำนักงานสิ่งแวดล้อม 14 สุราษฎร์ธานี พบว่าคุณภาพน้ำอยู่ที่ ระดับ 3,4 และ 5 ซึ่งอยู่ในภาวะที่เสื่อมโทรมเพิ่มมากขึ้น จำเป็นต้องมีการฟื้นฟู คุณแลรักษาอย่างจริงจังและเข้มงวด จึงจะรักษาให้สภาพน้ำมีคุณภาพดี สามารถนำไปใช้ได้อย่างสนิทใจ นอกจากนี้การตัดถนนเพื่อรองรับความเจริญและขยายตัวของชุมชน โดยเฉพาะการตัดถนนผ่านป่าชายเลนบริเวณรอบอ่าวบ้านดอน การถมบึงประมาณเพื่อป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งชุมชนบ้านพอด อำเภอคอนสักที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ และการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเส้นทางไหลของน้ำโดยการสร้างท่าเทียบเรือแห่งใหม่ ที่ส่งผลกระทบต่อชายฝั่งจุดต่างๆ ตลอดจนการทิ้งขยะของชุมชนที่ไร้การจัดการที่ดี จนทำให้วิถีกำจัดขยะ โยการฝังกลบของเทศบาลนครสุราษฎร์ส่งผลให้เกิดการซึมซับลงสู่ น้ำใต้ดินยังผลให้ปลาและสัตว์น้ำในคลองฉิมหวังตายเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนและเทศบาลนครสุราษฎร์ จนนำไปสู่การทำให้เวทีประชาพิจารณ์ต้องล่มสลายลง ไม่สามารถตกลงกันได้ นี่คือนบทเรียนที่ยังมิได้มีการแก้ไข

สุราษฎร์ธานีภายใต้สถานการณ์ที่เป็นจริงในปัจจุบัน

เนื่องจากสุราษฎร์ธานี มีศักยภาพและความอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรธรรมชาติค่อนข้างสูง คนสุราษฎร์ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพที่ยังอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอาชีพการเกษตรที่ต้องสัมพันธ์กับระบบนิเวศน์ ทั้งดิน น้ำ และป่า แต่การจัดการยังไม่เป็นระบบ ต่างคนต่างก็กอบโกย ผลประโยชน์ ผลกระทบที่ตามมาคือ เกิดวิกฤติการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมจากทรัพยากรธรรมชาติ นำไปสู่ความขัดแย้ง แย่งชิงที่นับวันยิ่งรุนแรง ระหว่างภาคประชาชนกับผู้ประกอบการธุรกิจและภาครัฐ ที่หาจุดลงตัวได้ยาก ตั้งแต่ป่าต้นน้ำจนจรดทะเล เช่น การให้สัมปทานการเช่าที่ดินแก่นักลงทุนที่มากเกินไป ขณะที่คนจนไม่มีที่ดินทำกิน การเพาะเลี้ยงชายฝั่งที่มีความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม

ผลประโยชน์ในทะเล เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นภัยคุกคามต่อคนสุราษฎร์ธานีซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร

ในด้านสิทธิเสรีภาพความเป็นมนุษย์ที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียม ปรากฏว่าจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีประชาชนถูกละเมิดสิทธิในแต่ละปีมีเป็นจำนวนมากและจัดอยู่ในอันดับต้นๆของประเทศ (ข้อมูลจากสนง.คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ) มีการร้องเรียนของประชาชนจากภัยคุกคามจากผู้มีอิทธิพลจำนวนมาก แต่สำหรับสิทธิชุมชน โดยเฉพาะชุมชนชาวประมงได้รับการคุกคาม จากกลุ่มคน 3 กลุ่ม กลุ่มแรก ได้แก่กลุ่มประมงพาณิชย์ซึ่งเป็นผู้ประกอบการทำประมงโดยมีเรือประมงขนาดใหญ่ ใช้เครื่องมือที่ทำลายล้าง และมีประสิทธิภาพในการจับสัตว์น้ำได้มากกว่า ทำให้การจับสัตว์น้ำของชุมชนชาวประมงมีอันต้องขาดรายได้เพราะไม่มีผลผลิต บ้างต้องล้มเลิกอาชีพไป กลุ่มที่สองเป็นกลุ่มนายทุนที่เข้ามาทำการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง กลุ่มนี้มีการจับจองที่ในทะเล และครอบคลุมขยายเขตเป็นแนวกว้างขวาง ทำให้ชุมชนประมงมีเนื้อที่ในการทำประมงที่จำกัดยิ่งขึ้น ผลที่ตามมาคือความขัดแย้ง ระหว่างชาวประมงกับนายทุนผู้เพาะเลี้ยงชายฝั่ง และกลุ่มที่สามเป็นเรื่องเกี่ยวกับกฎหมาย พ.ร.บ.ประมง ซึ่งเจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้ดูแลเรื่องต่างๆในการประกอบอาชีพชาวประมง แต่มิได้คุ้มครองสิทธิชุมชนชาวประมงรายย่อย ทั้งๆที่ทะเลเป็นส่วนร่วม สาธารณะ แต่เมื่อวันนี้ทะเลมีเจ้าของครอบครอง ชุมชนชาวประมงได้เพียงเป็นผู้ยื่นอุ แต่ไม่มีสิทธิในทรัพยากรเหล่านั้น

ในด้านศิลปะและวัฒนธรรม มีโบราณสถานและโบราณวัตถุจำนวนมากแห่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองในแง่ประวัติศาสตร์ บางแห่งยังคงดำรงอยู่ สามารถที่จะฟื้นฟูและพัฒนาให้ดีขึ้นได้ เช่น ลิกเป่า หนึ่งตะลุง มโนราห์ การพัฒนาเมืองเก่า เพื่อการเรียนรู้และศึกษาคุณค่าบางแง่มุมในทางประวัติศาสตร์และ โบราณคดี เพื่อความภูมิใจและรู้สึกสำนึกรักบ้านเกิด แต่ในทางกลับกันการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเป็นกระแสใหญ่ที่มาแรง ทำให้คุณค่าเหล่านี้ถูกละเลยและถูกทำลายไปอย่างน่าเสียดาย แม้มีครุภูมิปัญญาและครุศิลป์มากมาย แต่การขาดความสนใจ ขาดความเข้าใจ และไม่เข้าถึงจิตวิญญาณความเป็นศิลปิน นับวันชีวิตผู้คนยิ่งแข็งกระด้าง ดิ่งเหวและก้าวร้าวมากขึ้น

สวนโมกขพลาราม ถือว่าเป็นสถาบันทางศาสนาที่เข้าถึงแก่นธรรมะและแก่นพุทธศาสนาโดยแท้ มีชื่อเสียงในวัตรปฏิบัติ และเป็นแหล่งศึกษาธรรมะที่เป็นแม่แบบ แต่คนสุราษฎร์ให้ความสำคัญ สนใจน้อย เข้าใจและไม่เข้าถึงน้อย เพราะภาวะเศรษฐกิจทุนนิยมที่ถาโถมมามากยิ่งทำให้คนส่วนใหญ่ห่างไกลพุทธศาสนามากขึ้น อันส่งผลให้บุคคลิกประจำใจ ประจำตัว ของคุณธรรมและจริยธรรมตกต่ำลงอย่างเห็นได้ชัด จากพฤติกรรมของคนในสังคม ความไร้ระเบียบวินัยทางกฎหมาย การละเลยต่อความเป็นสาธารณะ ไม่รักบ้านรักเมือง ครอบครัแตกแยก ก่ออาชญากรรม ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาสังคมที่นับวันยิ่งทับถมทวีคูณ

เป็นที่ประจักษ์ชัดแล้วว่า สุราษฎร์ธานี มีมูลค่า และคุณค่า ในด้านทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางด้านวัฒนธรรมสูง แต่ทำไมสิ่งเหล่านี้มิได้นำมาเป็นข้อพิจารณาในระดับความคิด ระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ เพื่อโน้มนำคนให้กลับสู่สำนึกกรีกถิน นับเป็นคำถามและโจทย์ข้อใหญ่ที่คนสุราษฎร์ต้องตอบตัวเองให้ได้

ในทางคุณภาพและปริมาณ สุราษฎร์มีอยู่แล้ว และมีมากทั้งในด้านภูมิทัศน์ วัฒนธรรม คุณค่า และศาสนา อันเป็นจุดแข็ง แม้ด้านหนึ่งยังมีจุดอ่อน แต่ในทางคุณภาพแล้ว ก็ยังมีคนกลุ่มเล็กๆ หลากหลายสาขาอาชีพ หลากหลายบุคลิก ได้ลุกขึ้นจัดการ ให้ความสนใจ เตือนสติสังคมทั้งในรูปคัดค้าน หรือ เห็นด้วย ต่อทิศทางการพัฒนา และพร้อมๆ กับการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เป็นการจัดสมดุลทางสังคม ให้อยู่รอด อยู่ร่วมกันได้ พึ่งพากันเอง และพึ่งตนเองได้ อยู่ดีมีสุข โดยแสดงออกเป็นความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในด้านการพัฒนา ทั้งทางด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม มีการก่อตัว จัดตั้งเป็นองค์กรที่เกิดจากสำนึกสังคม มิได้จัดตั้งขึ้นอย่างลอยๆ มีการขยายตัว และนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน นับตั้งแต่ปี 2526 เป็นต้นมา การเกิดขึ้นของกลุ่มนักพัฒนาที่อยากเห็นบ้านเมืองมีความสุขสงบ สันติ ข้าราชการที่ไฝ่ดี ผู้นำชุมชนที่มีแรงปรารถนา มุ่งมั่น เกิดชมรม อนุรักษ์ การเกิดกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน หรือที่เรียกกันว่า เอ็น จี โอ (NGOs: Non - Governmental Organizations) เป็นองค์กรที่มีไשרัฐ เป็นองค์กรอิสระ ที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขและตัวแปรที่เอื้ออำนวยหากมีคนห่วงใยส่วนรวม สังคมและสาธารณะ ไม่นิ่งดูคายน หากการดำเนินงานของหน่วยงานรัฐประสบผลสำเร็จสูง ก็จะไม่เกิดองค์กรอิสระเหล่านี้ คนบางส่วนจะไม่ชอบเอ็นจีโอ เพราะไม่เข้าใจเอ็นจีโอ เพราะเอ็นจีโอ ตาม

ปัญญาคนที่มีอำนาจ มีบทบาทในสังคมอย่างรู้เท่าทันพลังฝ่ายรัฐและฝ่ายการเมือง มีข้อมูล เป็นเหตุเป็นผล และตรงตามความจริง เพราะผู้นำที่มีบทบาททางสังคมย่อมชี้นำสังคมให้เคลื่อนตามได้ อย่างไรก็ตามกลุ่มคนที่ยังประโยชน์แก่ผู้อื่น ออกมาเคลื่อนไหวงานทางสังคม นับว่าเป็นสิ่งดี มีหลายกลุ่มกิจกรรม เช่น กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง กลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ กลุ่มชุมชนสร้างสรรค์ องค์กรการเงินชุมชน สัจจะสะสมทรัพย์ สหกรณ์เครดิตยูเนียน กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน ประชาสังคม กลุ่มองค์กรด้านการจัดการลุ่มน้ำ กลุ่มผู้คุ้มครองสิทธิชุมชน เป็นต้น

ปัจจัยและเงื่อนไขที่ทำให้เกิดกลุ่มองค์กรทางสังคมมาร์กษาลิทธิ มีสาเหตุมาจากสังคมมีปัญหา ความไม่เป็นธรรมในสังคม การละเมิดกฎหมายและสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลและ ส่วนสาธารณะ การพัฒนาที่ผิดพลาด และเอื้อประโยชน์ให้กับคนส่วนน้อย แต่กระทบคนส่วนใหญ่ เช่น การสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ การสร้างนิคมอุตสาหกรรม การสัมปทานเหมืองแร่ วิกฤติเศรษฐกิจ ตลอดจนการเข้ามาสนับสนุนจากบุคคลและหน่วยงานภายนอก จากส่วนกลางและภาค ทั้งในด้านข้อมูล ข่าวสาร วิชาการ เทคโนโลยีสื่อสาร และการศึกษา ประกอบกับผู้ที่ต้องการอยากเห็นสังคมดีขึ้น ทำให้เกิดกลุ่มองค์กรประชาชน ออกมาเคลื่อนไหวกันอย่างมากมาย ทั้งในการเคลื่อนไหวสังคมเคลื่อนไหวเคลื่อนไหว และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ให้เกิดขึ้นในสังคม นี่คือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในการเคลื่อนไหวของภาคประชาชน

หากมองที่แบบแผนการขับเคลื่อน กลุ่มองค์กรประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในอดีตมีการต่อสู้กับอำนาจรัฐเผด็จการ โดยใช้กำลังอาวุธ แต่ในปัจจุบันมีกลุ่มองค์กรที่เข้าสู่หมู่บ้าน เข้าหาชุมชน และทำงานแบบฝังตัวในชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน คู่ขนานไปกับรัฐ ข้ามรัฐ และล่อครรัฐ จะไม่ปฏิสัมพันธ์กับรัฐ มุ่งต่อสู้กับภาครัฐที่ไม่เป็นธรรมกับบางนโยบายที่ปฏิบัติแล้วส่งผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะคนจน มักจะใช้พลังมวลชน ที่เรียกว่า “มือบ” เป็นแรงกดดัน หากเจรจาแล้วไม่เป็นผลสำเร็จ บางสถานการณ์ก็มีการเมืองระบบตัวแทนทั้งฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาลเข้ามาเกี่ยวข้อง จนทำให้มีความสลับซับซ้อนจนยากแก่การคาดเดา จนไม่เห็นปลายทางที่จะบรรลุ ส่วนอีกแนวทางขับเคลื่อน มักจะมุ่งไปที่การเชื่อมประสานทุกภาคส่วนในสังคม ประสานรัฐ มีการจัดการกับความหลากหลายที่ต้องมีเครื่องมือการทำงาน ได้แก่ การทำงานแนวประชาสังคม ซึ่งต้องสร้างคนให้มีทักษะในการทำงานแนวประชาสังคม

เพราะงานด้านประชาสังคม เป็นงานที่เกิดขึ้นจากสำนึกและแรงบันดาลใจ มิใช่กลุ่มจัดตั้ง เพราะยังไม่ว่ากลุ่มที่มีการจัดตั้งมักจะล้มเสมอและไม่ยั่งยืน

ผลในเชิงองค์กรขับเคลื่อนที่น่าจับตามอง คือการพัฒนาการจากสภาพต่างกลุ่มต่างองค์กรต่างก็ทำกันไป ยกกระดับมาเป็นการทำงานในแนวประสานความร่วมมือในการทำงาน เกิดเป็นเครือข่ายความร่วมมือ เครือข่ายองค์กร ที่นับวันจะขยายเพิ่มมากขึ้น เริ่มก่อตัวเป็นภาพรางเลือน และอาจจะกลายเป็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ภายใต้ความเป็น “สภาประชาชน” ในปี 2548 ในชื่อที่เรียกกันว่า “สภาที่ปรึกษาประชาสังคมสุราษฎร์ธานี” ซึ่งได้เปิดการประชุมอย่างเป็นทางการไปแล้วจำนวน 2 ครั้ง แต่ต้องกลับไปถอดบทเรียนการทำงานเพื่อประเมินสถานะตัวเอง เนื่องจากการขาดประสบการณ์ในเชิงกระบวนการทำงานแนวนี้ ซึ่งมีใช้การเลียนแบบสภาแบบราชการ หรือสภาผู้แทน แต่ต้องมีความเป็นสภาของประชาชน ที่เป็นบุคลิกประชาชนอย่างแท้จริง เป็นธรรมชาติ และเลอะเลือนง่ายแต่ชัดเจนและมีพลังแห่งภูมิปัญญาที่ได้จากเวทีการเรียนรู้ภาคประชาชน

โครงการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ จากหน่วยงานและบุคคล ภายนอกเป็นแรงหนุนให้เกิดพลังในการทำงาน มีหลายองค์กร หลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่ให้การสนับสนุน ทั้งในด้านกระบวนการ ข้อมูล ข่าวสาร วิชาการ และงบประมาณในการดำเนินการ เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ(สสส.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.) สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ฯลฯ จากที่กล่าวมาเป็นการทำงานอย่างมีส่วนร่วมของภาคีทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อนำพาชุมชนไปสู่ประชาสังคมที่เข้มแข็ง

การขับเคลื่อนอย่างท้าทายของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

โดยพื้นฐานดั้งเดิมชายประมงรวมอ่าวบ้านดอนทำมาหากินกันอย่างเรียบง่าย อาศัยการจับสัตว์น้ำด้วยวิถีธรรมชาติ ใช้เครื่องมือประมงขนาดเล็ก เรือเล็กไม่ทำลายสัตว์น้ำวัยอ่อน แต่ก็มีชาวบ้านที่ฐานะดี มีเงินทุนมาก ก็จะใช้เครื่องมือขนาดใหญ่ เรือประมงพาณิชย์มีประสิทธิภาพในการจับปลาให้ได้จำนวนมาก เพื่อไปขายยังแหล่งต่าง ๆ

ปี 2530 – 2532 การลุกขึ้นสู้ของชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสุราษฎร์ธานีร่วมกับชาวบ้านบริเวณป่าต้นน้ำ ซึ่งประกอบด้วยชาวบ้านอำเภอคีรีรัฐนิคม อำเภอบ้านตาขุน อำเภอพุนพิน อำเภอเมือง ประมาณ 1,000 คน ได้ออกมาคัดค้านการสร้างเขื่อนแก่งกรุง อันเนื่องจากผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมและต้องการรักษาป่าผืนสุดท้ายที่ยังหลงเหลืออยู่ไม่ต้องการให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศ โดยรวมการต่อสู้ได้ ขยายผลกว้างขวาง มีศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) และประชาชนชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ตื่นตัวห่วงใยสิ่งแวดล้อมเข้าร่วมต่อสู้คัดค้านการสร้างเขื่อนแก่งกรุงจนสำเร็จ รัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ ต้องระงับการก่อสร้างในที่สุด

ปี 2553 กำเนิดโครงการเสริมศักยภาพองค์กรชาวบ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มคนอาสา ก่อตั้งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) สุราษฎร์ฯ ได้ขับเคลื่อนงานสิ่งแวดล้อมด้านการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม มีจุดเริ่มต้นที่อำเภอท่าชนะ ปากน้ำท่ากระจาย บ้านคันธุลี และบ้านหนองปรือ ก่อให้เกิดกลุ่มองค์กรชุมชน ที่โดดเด่นเข้มแข็ง 3 องค์กร คือ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งอำเภอท่าชนะ กลุ่มอนุรักษ์ป่าพรุคันธุลี และกลุ่มเกษตรสิ่งแวดล้อมบ้านปากหาร อำเภอคีรีรัฐนิคม

ปี 2536 การออกมากัดค้านการสร้างนิคมอุตสาหกรรมบ้านนาเดิม ของประชาชนชาวสุราษฎร์ จำนวนมาก อันเนื่องจากการตื่นตัวต่อปัญหาผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นจากโรงงานอุตสาหกรรม ความตื่นกลัวต่อภาวะน้ำท่วม และสภาพความเป็นอยู่ต้องเปลี่ยนแปลงไป เป็นต้น สภาพการณ์เช่นนี้ทำให้แกนนำชุมชน นักพัฒนาเอกชน และผู้ห่วงใยท้องถิ่นให้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การจัดประชุมชุมชนชายฝั่ง ระดมความคิดเห็นระหว่างประชาชนและภาครัฐ เป็นไปอย่างเข้มแข็ง คึกคัก มีการสนับสนุนข้อมูลจากส่วนกลางและเครือข่ายนักเคลื่อนไหวด้านสิทธิมนุษยชน และสิ่งแวดล้อม ในที่สุดรัฐบาลต้องระงับการก่อสร้างนิคมอุตสาหกรรมบ้านนาเดิมไปในที่สุด อย่างไรก็ตามในระหว่างปี 2533 – ปัจจุบัน ปัญหาการปล่อยน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม การปล่อยน้ำเสียจากชุมชนลงสู่แม่น้ำ ก่อให้เกิดปลาตาย เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นทุกปีติดต่อกันมาในช่วงฤดูน้ำหลาก ช่วงพฤศจิกายน – ธันวาคม ทำให้ปลาและพันธุ์สัตว์น้ำตายเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ชาวบ้านออกมารวมตัวเรียกร้องยื่นข้อเสนอต่อรัฐบาล บางปีก็แก้ไขไม่ได้และบางปีแม้ว่าแก้ไขได้ แต่มีปัญหาระบบการจัดการไม่มี

ประสิทธิภาพ ดังเช่นกรณีการเพาะเลี้ยงชายฝั่งเสียหายมากที่สุดในปี 2539-2540 แต่การช่วยเหลือของรัฐไม่เป็นที่พอใจตามเป้าหมายเกิดความขัดแย้งในระหว่างสมาชิกสหกรณ์นิคมผู้เพาะเลี้ยงชายฝั่ง ภาครัฐและภาคประชาชน สำหรับในทะเลอ่าวบ้านดอน มีความขัดแย้งระหว่างเรือประมงพื้นบ้านกับเรือประมงพาณิชย์ (อวนลาก, อวนรุน) นำไปสู่ข้อเรียกร้องต่อประมงอำเภอ ประมงจังหวัด หลายต่อหลายกรณี ในระยะนี้ แม้ว่าจะมีองค์กรพัฒนาเอกชนคอยสนับสนุนให้ความรู้และจัดกระบวนการทำงานชุมชน เพื่อนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง แต่ปัญหาของชาวประมง ยังไม่หมดสิ้น ความขัดแย้งระหว่างชาวประมงพื้นบ้านกับผู้ประกอบการประมงพาณิชย์ก็ยังคงดำรงอยู่ ที่น่าสนใจ เมื่อปี 2546 เรือคราดหอยตายได้ให้เงินแก่ผู้นำกลุ่มอนุรักษ์บ้านตะกรบ อำเภอไชยา จำนวน 400,000 บาท เพื่อขอคราดหอยตาย จำนวน 4 คับ แต่ปรากฏว่า ทำให้เกิดผลเสียหายแก่บริเวณเขตพื้นที่อนุรักษ์และแหล่งเพาะพันธุ์ของชุมชน จึงเห็นร่วมกันว่า วิธีเช่นนี้ไม่เหมาะสม ไม่ถูกต้อง ต่อมาในปี 2548 กลุ่มเรือคราดหอยตาย ได้นำเงินจำนวน 2,000,000 บาท มาให้แก่ผู้นำกลุ่มอีก แต่ว่าชุมชนมีความเห็นร่วมกันว่าไม่รับเงินจำนวนดังกล่าว เพราะกลัวจะทำลายแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำและแนวเขตอนุรักษ์ ในที่สุดก็ไม่สามารถที่จะเข้ามาคราดหอยตายได้ แต่ว่าในวันที่ 30 มกราคม 2552 ตัวแทนกลุ่มชาวประมงจากอำเภอไชยา ทำนาง ได้เข้าพบรองผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี (นายดำรงห์ บุญจริง) ร่วมกับประชาคมสุราษฎร์และผู้ประสานงาน สกว.ภาคใต้ตอนบนและสื่อสารมวลชน ผู้สื่อข่าวได้เข้าพบเพื่อยื่นข้อเสนอ ให้ส่วนราชการช่วยเหลือ กรณีหอยแครงที่เพาะเลี้ยงไว้เกิดการตายเป็นจำนวน ไม่ต่ำกว่า 1 แสนตัน และมีผู้เห็นแก่ตัวได้นำซากหอยตายไปทิ้งไว้บริเวณป่าชายเลน และริมฝั่งคลองจนเรือเข้าออกได้อย่างลำบาก และบางรายลักลอบไปทิ้งในที่ดินของผู้อื่นที่เจ้าของไม่อนุญาต ซึ่งราชการได้มอบหมายทางประมงจังหวัดและฝ่ายปกครองให้รีบดำเนินการช่วยเหลือโดยเร่งด่วน แต่เพียงชั่วไม่ทันข้ามคืน ของวันที่ 30 มกราคม 2552 ได้มีเรือคราดหอยตายจำนวน 39 ลำ ได้เข้ามาคราดหอยตายในเขตอนุรักษ์ที่กลุ่มชาวประมงได้ปักเขตแนวกันไว้จนได้รับความเสียหายอย่างมาก นับเป็นการรุกร้า และทำลายสิทธิเสรีภาพของชุมชนอย่างไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย ศีลธรรมอันดีของประชาชนแต่อย่างใด ทำให้กลุ่มเรือคราดหอยตายซึ่งส่วนใหญ่เป็นของนายทุนได้เหิมเกริมสิทธิชุมชน เนื่องจากสาเหตุมาจากการที่กลุ่มนายทุนเรือคราดหอยตายได้ให้เงินแก่ผู้นำในชุมชนไว้เป็นจำนวนมาก และมีหลายรายที่มีการรับเงินจากเรือคราดหอย

ลาย จนก่อเกิดเป็นอำนาจและสร้างอิทธิพลมืดให้เกิดขึ้นจนครอบงำหมู่บ้าน โดยเฉพาะบริเวณตำบลตะกรบ อำเภอไชยา เมื่อความกลัวต่ออำนาจอิทธิพลเกิดขึ้นแก่ชาวบ้าน ความเลวร้ายก็เริ่มเข้ามาเยือนชาวประมงพื้นบ้านอีกครั้งหนึ่งซึ่งกว่าสัตว์น้ำจะฟื้นตัวคงอีก 2-3 ปี นี่คือน้ำที่ชาวบ้านประมงพื้นบ้านกำลังเผชิญ และกรณีเช่นนี้ยังคงซ่อนอยู่และฝังไว้ภายใต้ความกลัวอีกหลายหมู่บ้านรอบอ่าวบ้านดอน

กลุ่ม ชุมชน องค์กรทางสังคม และบทบาทที่มีต่อสาธารณะ

ชุมชน กลุ่ม ชมรม และองค์กรทางสังคมรอบอ่าวบ้านดอน ที่มีบทบาทต่อสาธารณะในการขับเคลื่อนงานด้านทรัพยากรชายฝั่ง ได้แก่ ชุมชนรอบอ่าวบ้านดอน ชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสุราษฎร์ธานี โครงการเสริมศักยภาพองค์กรชาวบ้าน สภานายความจังหวัดสุราษฎร์ธานี กลุ่มยุวชนสร้างสรรค์เครือข่าย 10 ป่าอนุรักษ์ โครงการป่าทะเลเพื่อชีวิต ประชาคมเมืองคนดี(ประชาคมสุราษฎร์ ปัจจุบัน) นิคมสหกรณ์ สหกรณ์ผู้เพาะเลี้ยงชายฝั่ง สำนักงานสิ่งแวดล้อม เขต 14 สำนักผังเมือง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาคมประมงจังหวัดสุราษฎร์ธานี กลุ่มยึดครองพื้นที่ทะเลเพื่อเพาะเลี้ยงชายฝั่ง โดยกลุ่ม องค์กรต่างๆเหล่านี้มีส่วนได้ เสีย และมีบทบาทต่ออ่าวบ้านดอน ดังนี้

1.กลุ่มที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่ง ประกอบด้วย

1.1 กลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน ใช้ทะเลเป็นแหล่งทำมาหากินด้วยการใช้เครื่องมือประมงขนาดเล็ก เหมาะสมกับพันธุ์สัตว์น้ำตามฤดูกาล เช่น แห อวน เบ็ดราว ลอบ ระวัง เรือหางยาว ชาวประมงพื้นบ้านอาศัยอยู่อย่างกระจัดกระจายตามบริเวณชายฝั่งอ่าวบ้านดอน ประกอบด้วยชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิม ตั้งแต่อำเภอท่าชนะ ไชยา ท่าฉาง พุนพิน เมือง กาญจนดิษฐ์ และดอนสัก

1.2 กลุ่มเรือประมงพาณิชย์ มีเรือขนาดใหญ่ เช่น เรืออวนลาก อวนรุน เรือคราดหอยลาย เรือปลากะตัก ส่วนใหญ่จะใช้เครื่องมือจับปลาให้ได้คราวละมากๆ และเป็นเครื่องมือขนาดใหญ่ มีการทำลายหน้าดินและคราดเอาลูกปลาเล็กๆที่ไม่ได้ขนาดติดมาด้วย ทำให้พันธุ์ปลาหมดไปอย่างรวดเร็ว ชาวประมงกลุ่มนี้มีอยู่ในพื้นที่อ่าวบ้านดอนและมาจากที่อื่นด้วย จึงเป็นกลุ่มชาวประมงที่ใช้ทรัพยากรทางทะเล สัตว์น้ำ

เป็นแหล่งทำมาหากินอีกกลุ่มหนึ่ง มีอำนาจและอิทธิพลในการจับปลาและพันธุ์สัตว์น้ำ
อย่างไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย พ.ร.บ.การประมง แต่อย่างไร

1.3 กลุ่มชาวประมงที่ยึดครองพื้นที่ทะเลเป็นที่เพาะเลี้ยงหรือผู้รับ
สัมปทานทะเล ตามนโยบายแปลงสินทรัพย์เป็นทุน หรือ seafood bank ชาวประมง
กลุ่มนี้จะมีการปักแนวเขตการเพาะเลี้ยงชายฝั่งเป็นแปลงๆ ห้ามบุคคลภายนอกเข้าไปใกล้
ในเขตเพาะเลี้ยง ชาวประมงพื้นบ้านที่ไม่ทราบ และไม่รู้เขตแนวสัมปทาน ก็จะถูก
คุกคามด้วยการทำร้ายกลับมา บ้างก็โดนยิง เป็นต้น

2. กลุ่มนักพัฒนาเอกชน เป็นบุคคลภายนอกที่เข้าไปส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนา
ชาวประมงพื้นบ้านให้เกิดการรวมกลุ่ม ให้มีความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง
อย่างยั่งยืน โดยกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม กระบวนการเรียนรู้ การเข้าถึง
ทรัพยากร และจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างมีสำนึก กลุ่มเหล่านี้มีหลากหลายเข้ามาสู่
ชุมชนชาวประมงในรูปแบบของโครงการพัฒนาทั้งระยะสั้น 1-3 ปี และทำติดต่อกันปี
ต่อปี เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้ได้แก่ โครงการป่าทะเลเพื่อชีวิต โครงการ charm โครงการรักษ์
ทะเลไทย กลุ่มสายรุ้ง

3. องค์กรอิสระมหาชน มีการทำงานแม่คู่เหมือนอิสระแต่ก็อยู่ภายใต้การกำกับ
ดูแลสนับสนุนจากรัฐ ทำหน้าที่วิจัยและพัฒนา ตลอดจนนำไปสู่องค์ความรู้ การ
แก้ปัญหาชุมชนชาวประมง การทำให้องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง องค์กรเหล่านี้ได้แก่
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริม
สุขภาพ(สสส.) สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สำนักงานหลักประกัน
สุขภาพแห่งชาติ(สปสช.) สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ(สช.) สถาบันพัฒนา
องค์กรชุมชน(พอช.)

4. หน่วยงานภาครัฐ ดำเนินงานภายใต้ นโยบายแห่งรัฐในการพัฒนาทรัพยากร
ชายฝั่ง การจัดการสิ่งแวดล้อมที่สมดุล การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างมีประโยชน์
มีประสิทธิภาพ และการใช้อย่างยั่งยืน

การสนับสนุนจากหน่วยงานและองค์กรภายนอก

ในช่วงปี 2545 – 2551 การเข้ามาสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชน สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง (CHARM) สมาคม
รักษ์ทะเลไทย เป็นการเข้ามาหลังจากชาวประมงประสบปัญหาวิกฤติอ่าว นากุ้งร้าง

ทะเลชายฝั่งถูกจับจองเป็นเจ้าของการเพาะเลี้ยงหอย ชาวบ้านแทบจะไม่มีที่ทำมาหากิน และจับสัตว์น้ำได้อีกต่อไปและนับวันจะรุนแรง แต่ก็ยังโชคดีที่มีหน่วยงานภายนอกเข้าไปสนับสนุนชุมชน ทำให้ชุมชนมีความหวังนำไปสู่ทางออกและทางรอดในการทำอาชีพประมงได้ต่อไป

การขับเคลื่อนของชุมชนเพื่อนำไปสู่กิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน โครงการสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชนภายนอก มีข้อมูลพบว่าโครงการป่าทะเลเพื่อชีวิต มียุทธศาสตร์การทำงานรอบอ่าวบ้านดอน 5 เรื่อง คือ การสร้างศักยภาพองค์กรชุมชนและการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง การสร้างสำนักศึกษาสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมและสนับสนุนอาชีพที่สอดคล้องกับภูมิประเทศท้องถิ่น การผลักดันทางนโยบายและเผยแพร่กิจกรรมชุมชน โดยมีพื้นที่ปฏิบัติการในตำบลท่าทอง พลายวาส ตะเคียนทอง ตะกรบ พุมเรียง เลม็ด เขาถ่าน ท่าฉางและท่าเคย ผลที่เกิดขึ้นแล้วคือการเกิดองค์กรชุมชนประมงและเครือข่ายชาวประมงชายฝั่งที่พร้อมปฏิบัติการ การเฝ้าระวังทะเลชุมชนหน้าบ้านของตนเองได้อย่างทันทั่วทั้งที่ในยามที่มีการบุกรุกเขตอนุรักษ์ 3,000 เมตร แต่ยังมีปัญหาที่แก้ไม่ได้ เช่น ภัยคุกคามจากการแย่งพื้นที่เพาะเลี้ยง การใช้เครื่องมือที่ผิดกฎหมาย มลภาวะที่ทำให้สัตว์น้ำตายมากผิดปกติ

ในปีนี้ (พฤศจิกายน 2551 – มกราคม 2552) และปัญหาเศรษฐกิจในครอบครัวและชุมชน (ชาวประมงไม่มีรายได้) ในขณะที่สมาคมรักษ์ทะเลไทย ที่มีเขตปฏิบัติงานในอำเภอคอนสารให้ข้อมูลว่า สิ่งที่สมาคมดำเนินการได้แก่ การจัดตั้งกลุ่มระดมทุน การถอดบทเรียนของกลุ่มองค์กรต่างๆ และการส่งเสริมอาชีพประมงชายฝั่ง ซึ่งยังผลให้เกิดการกันเขตแนวอนุรักษ์ ในบริเวณจับสัตว์น้ำของชาวประมงพื้นบ้านอย่างเข้มแข็งและเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งเพื่อการฟื้นฟูทะเลชุมชน

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้เข้ามามีบทบาทในด้านวิชาการองค์ความรู้เพื่อเสริมสร้างขบวนการชุมชนชายฝั่งให้เข้มแข็ง ใช้ฐานข้อมูลพื้นที่ชุมชนเป็นหลัก ในการพัฒนาโดยการสร้างนักวิจัยชุมชน การศึกษาข้อมูลชุมชน การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่ง การเฝ้าระวังการใช้เครื่องมือประมงที่ทำลายล้าง การเพาะฟักปูม้า การตรวจสอบคุณภาพน้ำ การเลี้ยงสัตว์น้ำในบ่อกึ่งร้าง การทำแนวปะการังเทียม ทะเลชุมชน การสร้างกฎ กติกาการร่วมในการใช้ทรัพยากร เป็นต้น มีโครงการกิจกรรมที่ชุมชนดำเนินการอย่างน่าสนใจ เช่น การใช้ประโยชน์จากทรัพยากร

ชายฝั่งอย่างยั่งยืน ต.ตะกรบ การฟื้นฟูคลองท่าทอง เพื่ออาชีพที่ยั่งยืนของชุมชนท่าทอง การจัดการทะเลชุมชนเพื่อการทำประมงกึ่งเค็มและสร้างอาชีพเสริม ต.ท่าฉาง การจัดการทรัพยากรชายฝั่งเพื่อใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ตำบลเขาถ่าน ตำบลเลม็ด (คลองท่าปูน) การจัดการเลี้ยงสัตว์น้ำ ในบ่อกึ่งร้าง บ้านปากท่อ ตำบลเลม็ด การจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชนมีส่วนร่วม ตำบลเขาถ่านและการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอนและองค์ครภาติ เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้นแล้วคือทรัพยากรป่าชายเลนปริมาณสัตว์น้ำในทะเลเพิ่มขึ้น จับปูเพิ่มจากวันละ 2 กิโลกรัม เป็นวันละ 9 กิโลกรัม สามารถฟื้นฟูนาเกลือมาเลี้ยงปูดำและปลาต่างๆ คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มกัน เกิดพลังในการขับเคลื่อนงาน ความรู้ เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนเพื่อการสร้างปัญหาใหม่ องค์ความรู้ใหม่ในการจัดการอ่าวบ้านดอนอย่างยั่งยืน เมื่อ คน ทรัพยากรและการจัดการดำเนินและเป็นไปอย่างสมบูรณ์ สมดุล มีระบบ สุดท้ายคือความยั่งยืนของทรัพยากรชายฝั่ง

สำนักงานประมงจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในอดีตเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทหลัก 3 บทบาท คือเป็นหน่วยงานด้านวิชาการ การส่งเสริมการผลิตสัตว์น้ำ และบทบาทการใช้มาตรการทางกฎหมาย ตาม พ.ร.บ. กฎหมายประมง แต่ส่วนใหญ่จะเน้นหนักไปในด้านการควบคุม ดูแล และปราบปรามผู้ที่กระทำผิดกฎหมายประมง มีหน่วยงานประมงอำเภอ กระจายทุกอำเภอที่มีพื้นที่ทำการประมง โดยเฉพาะอำเภอที่ติดชายทะเล มีการจดทะเบียนน้ำ และขึ้นทะเบียนเรือ การเสียภาษีน้ำ เป็นต้น แต่ปัจจุบันสำนักงานประมงได้เพิ่มภารกิจส่งเสริมด้านการประมงน้ำจืด มีบทบาทภารกิจใหม่ ในโครงสร้างใหม่ ได้จัดตั้งหน่วยงานกลุ่มส่งเสริมการผลิตประมงขึ้น อยู่ภายใต้ส่วนส่งเสริมสินค้าเกษตร สำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร มีบทบาทหน้าที่ตามกรอบที่สำนักงาน ก.พ. กำหนดไว้ดังนี้

- 1 ศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยี รวมทั้งประยุกต์เทคโนโลยีการผลิตและจัดการผลผลิตประมงน้ำจืดขั้นพื้นฐานที่ดำเนินการในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง
- 2 กำหนดแนวทางและจัดทำแผนส่งเสริมการผลิตและจัดการผลผลิตประมงน้ำจืดขั้นพื้นฐาน
- 3 ให้คำปรึกษาแนะนำและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการผลิตและจัดการผลผลิตประมงขั้นพื้นฐาน

4. เป็นศูนย์กลางการประสานงานด้านการส่งเสริมการผลิตและจัดการผลผลิตประมงน้ำจืดขึ้นพื้นฐาน

เกษตรกรรายย่อยที่ทำประมงน้ำจืดในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนการส่งเสริมการผลิตประมงน้ำจืดที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง การส่งเสริมการผลิตประมงทะเลและประมงชายฝั่ง ตลอดจนการควบคุมการใช้กฎหมายที่เกี่ยวกับการประมงต่างๆ ยังอยู่ในความรับผิดชอบของกรมประมง

สหกรณ์นิคม เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทต่อการส่งเสริมและพัฒนาการเลี้ยงกุ้งแบบพัฒนา ในช่วงปี 2508 เป็นต้นมา แต่ปัจจุบันภายหลังจากนากุ้งประสบปัญหา กุ้งตาย ต้องใช้เทคโนโลยีขั้นสูง เกษตรกรรายย่อยไม่สามารถเลี้ยงต่อไปได้ นากุ้งถูกยกเลิกการเลี้ยงไปในที่สุด นากุ้งกลายเป็นนาร้าง แต่ต้องสูญเสียป่าชายเลนไปจำนวนหลายแสนไร่ ทำให้บทบาทสหกรณ์นิคมจำต้องยุติบทบาทเช่นเดียวกัน เป็นเพียงหน่วยงานที่มีบทบาทต่อชาวประมงน้อยลง และเป็นเพียงผู้ประคองหนี้สินของชาวประมงมิให้เป็หนี้สูญเท่านั้น

ส่วนที่ 3 การเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนรอบอ่าวบ้านดอน

3.1 การเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรและภูมินิเวศชายฝั่ง อ่าวบ้านดอนเป็นอ่าวขนาดใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของชายฝั่งทะเลอ่าวไทยด้านตะวันออก ในอดีตมีปลาและพันธุ์สัตว์น้ำชุมชน แต่ปัจจุบันพื้นที่อ่าวถูกใช้เปลี่ยนแปลงเลี้ยงหอยนางรม หอยแครง และหอยแมลงภู่ จำนวน 54,687 ไร่ (รายงานด้วยผู้บริหาร : โครงการจัดทำแผนแม่บทในการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาด้านการประมง และผลิตภัณฑ์ประมง คณะประมง, มก 2549) มีป่าชายเลนถูกใช้ไปเพื่อเลี้ยงกุ้งแบบพัฒนา จำนวน 127,490 ไร่ เหลือป่าชายเลน เพียง 32,510 ไร่ (ส่วนวิเคราะห์ทรัพยากรป่าไม้ 2547) ซึ่งเป็นนากุ้งประมาณ 90% ส่วนหนึ่งแปรสภาพจากนากุ้งร้างไปปลูกปาล์มน้ำมัน โครงการปลูกป่า ปลูกข้าว และเลี้ยงปูเปรี๊ยะว ปูดำ และพันธุ์ปลาอื่นๆ บริเวณปากแม่น้ำตาปี ถูกใช้เป็นที่เรือขนส่งแร่ดิบซั่มที่สร้างมลภาวะแก่พันธุ์สัตว์น้ำชายฝั่งและพันธุ์หอยดินล้าพุดต้องสูญหายไปด้วยการเปิดใช้เขื่อนเชี่ยวหลาน หรือเขื่อนรัชชประภา เมื่อปี 2521 เป็นต้นมา ก่อให้เกิด

น้ำเสีย เนื่องจากไม่ได้นำและสนิมเหล็ก ทำให้ประปาสุราษฎร์ต้องย้ายไปตั้งที่แยกคลอง
 ยันแทนที่เดิมในแม่น้ำตาปี สภาพนี้ทำให้ชาวบ้านแถบในบาง อำเภอเมือง พุนพิน
 อาบน้ำไม่ได้เพราะมีอาการคันตามตัว ปลาหลายชนิดสูญหายไปจากลำคลองแม่น้ำตาปี
 ชาวในบางต้องเลิกอาชีพจับปลาในทะเลในที่สุด วิถีชีวิตคนในบางอำเภอเมืองต้อง
 เปลี่ยนแปลง บ้างขึ้นไปหาที่ดิน บนผืนแผ่นดินใหญ่ คลองร้อยสายที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว
 ที่สำคัญกำลังถูกละเลย และไม่มี ความจำเป็น เพราะถนนตัดผ่านป่าชายเลนบริเวณใน
 บาง ทำให้คนในชุมชนหันไปใช้ถนนกันมากขึ้น และมีแนวโน้มหันไปใช้ถนนมากกว่า
 การใช้คลองในอนาคต

จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีโรงงานอุตสาหกรรมเกษตร เช่น โรงงานสกัดน้ำมันปาล์ม
 โรงงานยางพารา โรงงานแปรรูปโลหะ ไฟฟ้า เครื่องจักรกล อุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ ฯลฯ
 แนนอนทำให้สภาวะแวดล้อมและทรัพยากรในบริเวณอ่าวบ้านดอนมีการเปลี่ยนแปลง
 ไปค่อนข้างมาก เนื่องจากมีการใช้ประโยชน์ทั้งในบริเวณชายฝั่งและพื้นที่ในอ่าว
 ประกอบกับน้ำเสียจากชุมชน โดยเฉพาะตัวเมืองสุราษฎร์ธานียังไม่มีระบบบำบัด ทำให้
 คุณภาพน้ำเสื่อมลงเป็นลำดับ ค่าออกซิเจนต่ำ บางครั้งสูงเกินมาตรฐาน ทำให้สัตว์น้ำตาย
 เป็นจำนวนมาก และในปี 2551 (พฤศจิกายน 2551 – มกราคม 2552) ปรากฏสัตว์น้ำ
 และหอยแครงตายจำนวนมาก ตลอดชายฝั่งอ่าวบ้านดอน เป็นการเปลี่ยนแปลงของ
 ทรัพยากรชายฝั่งที่นับวันจะหมดสิ้นไป หากไม่ร่วมมือกันฟื้นฟู อนุรักษ์อย่างชาญฉลาด

3.2 ความเปลี่ยนแปลงของชุมชนรอบอ่าวบ้านดอนไปสู่ความเจริญเติบโตด้าน
 เศรษฐกิจและการลงทุน เนื่องจากอ่าวบ้านดอนมีความอุดมสมบูรณ์ในอดีต มีศักยภาพ
 ในการพัฒนา และหลังปี 2525 แผนพัฒนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี มุ่งให้จังหวัดสุราษฎร์
 ธานีเป็นศูนย์กลางการค้า การลงทุน และศูนย์กลางการคมนาคม ของภาคใต้ตอนบน
 เพราะมีจุดเชื่อมต่อไปยังจังหวัดต่างๆ ได้สะดวกและประหยัดในการเดินทาง ดังนั้นการ
 พัฒนาโดยเริ่มจากโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน โทรคมนาคม สาธารณูปโภคต่างๆ
 พร้อมกับโครงการขนาดใหญ่และการลงทุนจากนักลงทุนส่วนกลางก็มุ่งตรงมาที่สุ
 ราษฎร์ธานี โดยเฉพาะธุรกิจบริการและการท่องเที่ยว การพัฒนาชายฝั่งอ่าวไทย
 โดยเฉพาะอ่าวบ้านดอนได้ถูกพัฒนาให้เป็นพื้นที่การเพาะเลี้ยงเพื่อการส่งออกสินค้าสัตว์
 น้ำ ป่าชายเลนถูกสหกรณ์นิคมขอใช้พัฒนาเพื่อการเลี้ยงกุ้งจากกรมป่าไม้ เพียงสิบปีให้
 หลัง ผู้เลี้ยงกุ้งต้องประสบภาวะขาดทุน เป็นหนี้สินและต้องล้มเลิกการทำนากุ้งในที่สุด

วันนี้ป่าชายเลนหมด นาทุ่งถูกทิ้งร้างและมีขยะ เกิดมลภาวะเต็มไปด้วยหมดขาวประมงที่อพยพมาจากสมุทรสาคร สมุทรปราการ ขายที่ดินมาซื้อที่ดินป่าชายเลนที่คอนสัคและทำการเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงหอย ไม่สามารถเข้าทำประโยชน์ได้ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่อนุญาตให้ดำเนินการแต่อย่างใด จะกลับบ้านก็ไม่มีที่ดินจะเดินหน้าทำอาชีพประมงก็ไม่ได้ เคยไปร้องเรียนที่จังหวัดประมาณ 200 คน ไม่สำเร็จ เมื่อปี 2539 ปี 2540 ชาวบ้านถูกจับ 3 คน ผูกคอตาย 1 คน เพราะกลัวติดคุก มีการประท้วงเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินป่าชายเลน ชาวบ้านถูกไล่ที่ กรณีบ้านแหลมทวด อำเภอคอนสัค ในทะเลก็เกิดปรากฏการณ์ ความขัดแย้งระหว่างเรือประมงพื้นบ้าน กับเรือประมงพาณิชย์ที่รุกล้ำเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ 3,000 เมตร บางครั้งมีการใช้อาวุธ ความขัดแย้งระหว่างผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำกับชาวประมง ความขัดแย้งระหว่าง เจ้าหน้าที่รัฐกับชาวประมง กรณีการอนุญาตให้นายทุนทำสัมปทานหอยแครงทำให้ชาวบ้านไม่มีที่ทำกิน การนำจีเลนจากนาทุ่งของฟาร์มเอกชนปล่อยลงทะเล ทำให้การเพาะเลี้ยงของชาวบ้าน โดยเฉพาะหอยแครงตาย ปัญหาหอยแครงตายมากในช่วงน้ำหลากเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม วันนี้ไม่สามารถจัดการหอยแครงเป็นจำนวนแสนๆ ตันได้ เกิดการลักลอบนำซากหอยตายไปทิ้งในที่ของคนอื่นเกิดความขัดแย้งตามมา ยังไม่มีหน่วยงานรัฐเข้าไปแก้ไข

การเคลื่อนตัวของชุมชนและการอพยพเข้ามาของผู้คนจากจังหวัดอื่นทั้งในบริเวณใกล้เคียงและห่างไกล

หลังยุคเงินผัน สมัยรัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช มีนโยบายกระจายรายได้ไปสู่ชนบท จึงได้เกิดโครงการพัฒนาชนบท ที่เรียกกันติดปากว่า “โครงการเงินผัน” มีการจ้างแรงงานชาวบ้านจนเกิดเป็นถนนคึกฤทธิ์ เข้าสู่หมู่บ้าน และมีการตัดถนนมากมายหลายสายทั่วประเทศ ชาวชุมชนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมฝั่งคลองและอยู่ตามในบาง ก็ได้มีการเคลื่อนย้าย อพยพไปจับจองที่ดิน และบุกรุกแผ้วถางป่ากระจายไปตามถนนที่ตัดผ่าน บางส่วนก็เดินไปตามทางช้างที่ผู้สัมปทานป่าได้กรุยทางไปก่อนแล้ว บ้างก็ไปบุกรุกป่าวง (ป่าที่รัฐสงวนไว้) บ้างก็ไปแผ้วถางป่าเสื่อมโทรม เป็นต้น ประชากรเริ่มขยายตัวมากขึ้นในการจับจองที่ดิน โดยเฉพาะในปี 2505 หลังเกิดวาทภัยครั้งรุนแรง จนเกิดโศกนาฏกรรมครั้งใหญ่ ในประวัติศาสตร์ภาคใต้ มีคนตายหลายร้อยคนที่บริเวณแหลมตะลุมพุก ทำให้มีคนอพยพจากแถบลุ่มน้ำปากพนัง นครศรีธรรมราชเป็นจำนวนมาก เข้ามาในจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยกระจายไปตามอำเภอต่างๆ เช่น เกียนซา พระแสง

ชัยบุรี บ้านคาขุน พนม กาญจนดิษฐ์ ทำชนะ เป็นต้น คนเหล่านี้มุ่งหน้าไปประกอบอาชีพทำสวนยางพารา กาแฟ ผลไม้ ต่อมากระแสการท่องเที่ยวและธุรกิจบริการแพร่หลาย เกิดกลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่แถบเกาะแก่งต่างๆ และชาวประมงส่วนหนึ่งอพยพไปสร้างสวนตามมา เนื่องจากทนต่อค่าครองชีพที่สูงขึ้นไม่ไหว โดยเฉพาะเกาะสมุยและเกาะพะงัน

เหตุการณ์สำคัญ ในช่วงที่ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 — 9 (พ.ศ.2504-2548) ได้เกิดการเคลื่อนไหวของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อนำไปสู่สังคมที่คาดว่าจะดีกว่า ทั้งในด้านส่วนบุคคลและชุมชน เกิดการรวมตัวขององค์กรประชาชนอย่างมีเป้าหมาย

เริ่มจากปี 2508 กำเนิดค่าย 508 แถบบริเวณป่าเขา ของขบวนการคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย อันเป็นการต่อสู้ระหว่างประชาชนกับอำนาจเผด็จการรัฐบาล และในปี 2514-2515 มีการต่อสู้กันอย่างเข้มข้นระหว่างรัฐบาลถนอม — ประภาส กับประชาชน ผู้เรียกร้องความยุติธรรมและอำนาจการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

ปี 2519 รัฐบาลเผด็จการล้อมปราบและเข่นฆ่านักศึกษา ประชาชนผู้เรียกร้องประชาธิปไตยอย่างทารุณโหดร้าย นักศึกษาและประชาชนส่วนหนึ่งหนีเข้าป่า และหลังไหลเข้ามาตามแนวชายป่าสุราษฎร์ธานี แถบเทือกเขานครศรีธรรมราช ติดกับอำเภอเวียงสระ บ้านนาสาร กาญจนดิษฐ์ และที่อื่นๆ แถบเทือกเขาบรรทัดในภาคใต้

ปี 2528 เกิดการวางระเบิดขึ้นที่ศาลากลางจังหวัดสุราษฎร์ธานี ทำให้อาคารเสียหายและมีผู้เสียชีวิตจากแรงระเบิด ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการและผู้ที่มาติดต่อราชการ และในปีเดียวกันนี้ นักพัฒนาและผู้ทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ก็ได้รวมตัวเป็นกลุ่มเล็กๆ ภายใต้ความเป็นเพื่อนในสุราษฎร์ ชื่อ กลุ่มเพื่อนสุราษฎร์ และได้เชื่อมเครือข่ายกับเพื่อนนักพัฒนาภาคใต้ ภายใต้อุดมการณ์เดียวกัน ในการลงทำงานกับชุมชน เรียนรู้กับชุมชน และอยู่ท่ามกลางชุมชน เพื่อต้องการเห็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้

ปี 2532 การเคลื่อนไหวของชาวอำเภอชัยบุรี เพื่อขับไล่ นายอำเภอ วุฒิ สิทธิสุราษฎร์

ปี 2533 วิกฤตสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้มีกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เครือข่ายสิ่งแวดล้อมจาก 16 สถาบันการศึกษาร่วมกันคัดค้านการสร้างเขื่อนแก่งกรุง เพื่อป้องกันป่าผืนสุดท้ายที่ยัง

เหลืออยู่ เพราะการเรียนรู้บทเรียนจากการสร้างเขื่อนเขี้ยวหลาน หรือเขื่อนรัชชประภา จนถึงวันนี้ ผลกระทบน้ำเน่าเสีย สูญเสียผืนป่าไปเป็นแสนไร่ ระบบนิเวศเปลี่ยน วิถีชีวิตคนเปลี่ยนไปจากอยู่เย็นเป็นสุข กลับกลายเป็นอยู่ร้อนนอนทุกข์ ยังไม่มีหน่วยงานใด ออกมารับผิดชอบ มีการบุกยึดสถานีวิทยุ สทท.11 สุราษฎร์ธานี ในการเสนอข่าว บิดเบือน ไม่ตรงตามความเป็นจริง ประชาชนจำนวนมากปักหลักยึดสนามศรีสุราษฎร์ นานถึง 45 วัน สามารถหยุดยั้งการสร้างเขื่อนแก่งกรุงได้สำเร็จ

ปี 2534 มีมือบประชาชนผู้ปลุกยางพาราและ กาแฟ ออกมาเรียกร้องราคาผลิตผล ที่ประสบปัญหาราคาคตกต่ำ และได้ขอยุติในการออกมาช่วยเหลือและสนับสนุนของ หน่วยงานรัฐในด้านการประกันราคา

ปี 2535 เดือนพฤษภาคม การออกมาเคลื่อนไหวของประชาชน โดยมีแกนนำ จากชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสุราษฎร์ธานี บริเวณสนามศรีสุ ราษฎร์ เพื่อต่อต้านรัฐบาลเผด็จการสุจินดา คราประยูร อันเป็นการสอดคล้อง และ เคลื่อนพร้อมกันหลายจังหวัดทั่วประเทศ จนทำให้รัฐบาลสุจินดาต้องลาออกจาก ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เรียก “กรณีพฤษภาทมิฬ”

ปี 2538-39 การก่อสร้างนิคมอุตสาหกรรมทรัพย์ทวี อำเภอบ้านนาเดิม ต้อง หยุดชะงักลง เนื่องจากประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานีไม่เห็นด้วย เพราะจะส่งผล กระทบกับระบบนิเวศน์ ลุ่มน้ำตาปี การทำประชาพิจารณ์ไม่ผ่านการเห็นชอบจาก ประชาชน จำเป็นต้องหยุดโครงการไปในปี 2540 อันเป็นปีวิกฤติเศรษฐกิจ ฟองสบู่ แฉก และในปีเดียวกัน ประชาชนไม่เห็นด้วยกับการสร้างอ่างเก็บน้ำคลองกะแต เพื่อ นำน้ำไปใช้ในโรงงานอุตสาหกรรม แต่ต้องอพยพผู้คน เกษตรกร ออกจากพื้นที่ ปรากฏการณ์ที่ประชาชนชาวกาญจนดิษฐ์ออกมาคัดค้าน ส่งผลให้โครงการต้องหยุดไป แต่ชาวบ้านที่อยู่ในบริเวณอ่างเก็บน้ำก็ยังวิตก ไม่รู้ว่าจะสร้างหรือไม่สร้างยังไม่สามารถ หาข้อสรุปได้ จึงเหมือนเกิดความไม่แน่ใจ ลังเลต่ออนาคตตัวเอง

ปี 2540 การเปิดเวทีเสวนาทางวิชาการ มีการอภิปราย “วิกฤติเศรษฐกิจ กรณี ไอ เอ็ม เอฟ ผลกระทบกับประชาชน” โดยกลุ่มประชาสังคมสุราษฎร์ฯ การเผยแพร่ ข้อมูลร่วมกับวิทยากรผู้มีประสบการณ์ จากส่วนกลาง

ปี 2541 ประชาชนออกมารณรงค์ ต่อต้าน ไอ เอ็ม เอฟ กระตุ้นให้ประชาชน ตื่นขึ้นมาเพื่อตระหนัก ในวิกฤติเศรษฐกิจ การรู้เท่าทัน การแสดงบทล้อเลียน ประชด

ประชัน และต่อต้าน ไอเอ็มเอฟ

ปี 2543 เกิดมีอบขับไล่ นายอำเภอกาญจนดิษฐ์ (นายวุฒิ สิทธิสุราษฎร์) นายอำเภอไม่สามารถอยู่ต่อไปได้ เนื่องจากการกว้านซื้อที่ดินร่วมกันกับนายทุน การบุกรุกที่สาธารณะ และสนับสนุนการสร้างเขื่อนคลองกะแดะ ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่พอใจ

ต้นปี 2545 กรณีการจับผู้ต้องหาคดีการข่มขืนผู้เยาว์และผู้ต้องหาตายในที่คุมขังอย่างมีเงื่อนไข เป็นที่สนใจของสื่อมวลชน มีประชาชนจำนวนเกือบหมื่นคน ออกมาคัดค้าน กรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจซ้อม และทำทารุณกรรมกับผู้ต้องหาชายในที่คุมขัง ทำให้ผู้กำกับตำรวจภูธร สภอ. เมืองต้องย้ายออกจากพื้นที่ มีการรื้อฟื้นคดี เรียกร้องและให้จับตัวเจ้าหน้าที่รัฐผู้กระทำผิดมาลงโทษ

กลางปี 2546-2547 เกิดการเรียกร้องเรื่องการปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจน โดยการขอให้นายทุนผู้หมดสัญญาเช่าที่ดินเพื่อปลูกปาล์มน้ำมัน ได้คืนที่ดินให้แก่รัฐเพื่อนำไปจัดการปฏิรูปให้แก่ประชาชนผู้ไม่มีที่ดินทำกิน จนเกิดการปะทะกับเจ้าหน้าที่ แกนนำถูกจับกุม

ส่วนที่ 4 ปัญหาเฉพาะในแต่ละพื้นที่และข้อจำกัด ประมวลเฉพาะอำเภอที่ติดกับชายฝั่งเท่านั้น ดังนี้

อำเภอไชยา

ในเขตอำเภอไชยาชาวประมงส่วนใหญ่ทำการประมงปูม้า โดยใช้อวนลอยปูและลอบปู ที่เหลือเป็นอวนลอยปลาและเครื่องมืออื่นๆ ในเขตอำเภอนี้ที่มีการทำการประมงในอ่าวบ้านดอน มี 2 ตำบล คือตำบลตะกรบ และตำบลพุมเรียง ปัญหาหลักในพื้นที่คือการลดลงของทรัพยากรปูม้าซึ่งเป็นทรัพยากรประมงที่สำคัญสำหรับชาวประมงในพื้นที่ เนื่องจากการใช้เครื่องมือที่ใช้อวนตาถี่ทำให้ติดปูขนาดเล็ก และการลักลอบทำการประมงด้วยอวนรุนและอวนลากในพื้นที่ห้ามทำการประมง ระยะ 3,000 เมตรจากฝั่ง ปัญหาอวนลาก อวนรุน ที่เข้ามาทำการประมงในเขต 3,000 เมตรจากฝั่ง การใช้เครื่องมือลอบปู มีช่องตาเล็กเพื่อป้องกันไม่ให้ปลาเข้าไปกินเหยื่อที่ใช้ลอบปู ทำให้ติดปูขนาดเล็กเป็นจำนวนมาก และก็มีอวนลอยปูบางส่วนที่ยังใช้อวนที่มีช่องตาขนาดเล็ก ในส่วนของอวนลาก อวนรุน ก็มีรูกกล้าเข้ามาทำการประมงในเขตใกล้ฝั่ง

ปัญหาหลักของชาวประมงคือ **พื้นที่ทำการประมงมีน้อย**เนื่องจากการขยายพื้นที่เลี้ยงหอยที่ไม่ได้ดำเนินการอย่างถูกต้อง บางส่วนก็ปิดทางเดินเรือเข้าออก จึงต้องการให้มีการจัดระเบียบพื้นที่เลี้ยงหอยเพื่อให้ชาวประมงมีแหล่งทำกิน ขณะเดียวกันบริเวณป่าชายเลนบึงซึ่งเป็นพื้นที่จับปูเปี้ยว ก็ถูกบุกรุกทำลาย และมีการใช้ยาเบื่อเมาจับปู ทำให้ปริมาณปูเปี้ยวลดลงอย่างมาก ปัจจุบันชุมชนได้รวมตัวกันตั้งกลุ่มอนุรักษ์ขึ้น และได้ร่วมกับสวนราชการฟื้นฟูป่าชายเลนที่เสื่อมโทรม เพราะถูกบุกรุก และดำเนินการดูแลป้องกันไม่ให้เกิดการใช้ยาเบื่อเมา การจับปูขนาดเล็ก และการจับปูที่มีไข่

อำเภอท่าฉาง

ปัญหาหลักของการประมงในเขตอำเภอท่าฉางคือ ชาวประมงส่วนใหญ่เป็นชาวประมงที่ใช้อวนรุนขนาดเล็ก ทำการประมงในเขต 3,000 เมตร ซึ่งเป็นการผิดกฎหมาย และในภาวะปัจจุบันที่น้ำมันซึ่งเป็นต้นทุนการผลิตที่สำคัญมีราคาแพงขึ้น ประกอบกับสัตว์น้ำที่จับได้มีปริมาณน้อยลงทำให้ไม่คุ้มค่าในการทำประมง สำหรับการปรับเปลี่ยนอาชีพประมงประเด็นปัญหาหลักคือชาวประมงไม่มีพื้นที่ทำกิน และไม่มีความรู้ในการจะไปประกอบอาชีพอื่น

อำเภอพุนพิน

ประเด็นปัญหา อวนรุนทั้งขนาดเล็กและขนาดกลาง ในบริเวณคลองราง ตำบลลิเล็ด รายได้ไม่คุ้มทุนเนื่องจากปัญหาราคาน้ำมันที่สูงขึ้น ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ลดลง และราคาสัตว์น้ำต่ำ ปัญหาอื่นคือไม่มีรายได้ในช่วงปิดอ่าวและในช่วงมรสุมที่ทำการประมงไม่ได้ ชาวประมงกลุ่มอื่นที่ระบุว่ารายได้ไม่คุ้มทุนคืออวนลอยปลา มีชาวประมงหลายรายเคยเลี้ยงกุ้งทะเลและประสบปัญหา ทำให้ต้องทิ้งบ่อให้ร้างอยู่

อำเภอเมือง

ปัญหาหลักเรื่องราคาน้ำมันซึ่งเป็นต้นทุนการผลิตที่สำคัญมีราคาแพง และการขาดรายได้ในช่วงปิดอ่าวและช่วงมรสุม ชาวประมงขนาดเล็กหมู่บ้านสันติสุขประกอบอาชีพเรืออวนลากแขก(ลากกุ้ง) และคราดหอย ใช้เรือขนาดเล็กถึงขนาดกลางทำการประมงในเขต 3 – 4 กิโลเมตรจากฝั่งในพื้นที่ครอบคลุมตั้งแต่เขตอำเภอไชยา ถึงอำเภอดอนสัก ชาวประมงเหล่านี้ไม่สามารถออกไปทำการประมงนอกฝั่งได้มากเนื่องจากข้อจำกัดเรื่องขนาดเรือ ซึ่งทำให้ต้องทำการประมงที่ผิดกฎหมาย ทำให้ถูกจับ ถูกปรับ

และถูกยึดเครื่องมือ ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงการปิดอ่าวที่เจ้าหน้าที่เข้มงวดทำให้ไม่สามารถทำการประมงได้ นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดเรื่องพื้นที่ทำการประมง เนื่องจากมีพื้นที่ทำประมงหน้าบ้านน้อย จึงต้องออกไปทำประมงที่อื่น แต่ก็ประสบปัญหาถูกจับ ชาวประมงกลุ่มนี้ไม่เห็นด้วยกับการจัดการประมงหน้าบ้าน เนื่องจากพื้นที่หน้าบ้านของชุมชนมีน้อย ชาวประมงอยากให้ภาครัฐอุดหนุนราคาน้ำมันและจัดหาน้ำมันราคาถูกให้แก่ชาวประมงขนาดกลางและขนาดเล็กต่อไป และขอให้ลดค่าจดทะเบียนแรงงานต่างด้าว

อำเภอกาญจนดิษฐ์

เครื่องมือประมงส่วนใหญ่ที่ทำการประมงในอ่าวเป็นอวนรุน อวนลอยปู อวนลอยปลา และอวนลอยกุ้ง นอกนั้นเป็นเครื่องมืออื่นๆ ชาวประมงจำนวนหนึ่งประกอบอาชีพเลี้ยงหอยด้วย ประเด็นปัญหาหลักของอวนรุนทั้งขนาดเล็ก กลางและใหญ่ก็เช่นเดียวกับปัญหาของอวนรุนในเขตอำเภออื่น คือปัญหาการทำการประมงแบบผิดกฎหมาย รายได้ไม่คุ้มทุน ราคาน้ำมันแพง จับสัตว์น้ำได้น้อย ราคาสัตว์น้ำต่ำสำหรับอวนรุนขนาดเล็ก ปัญหาราคาน้ำมันแพง และการขาดรายได้ในช่วงปิดอ่าวและช่วงมรสุมของเรือขนาดกลางและขนาดใหญ่ และเนื่องจากมีการขยายพื้นที่เลี้ยงหอยออกไปมากนอกเขตอนุญาต ทำให้มีปัญหาขัดแย้งเกี่ยวกับพื้นที่ทำการประมง และทางเดินเรือในการทำมาหากิน

อำเภอดอนสัก

อวนรุนเป็นเครื่องมือประมงที่มีมากที่สุด ลำดับถัดมาที่มีมากคือ อวนลอยปูและอวนลอยกุ้ง ถัดมาเป็นอวนลอยปลา นอกนั้นเป็นเครื่องมืออื่นๆ ประเด็นปัญหาหลักของอวนรุนขนาดกลางและขนาดใหญ่ คือปัญหาราคาน้ำมันแพง และการขาดรายได้ในช่วงปิดอ่าวและช่วงมรสุม ปัญหาของอวนรุนขนาดเล็กปัญหารายได้ไม่คุ้มทุน ราคาน้ำมันแพง จับสัตว์น้ำได้น้อย ราคาสัตว์น้ำต่ำ และการทำการประมงแบบผิดกฎหมาย ชาวประมงในบางชุมชน เช่น ที่พอดจะใช้เครื่องมืออวนรุนสลับกับอวนลากแขกโดยใช้เรือลำเดียวกัน

ชุมชนบ้านพอด เป็นกรณีหนึ่งที่ทำให้อาชีพการทำประมงของชาวบ้านยากจนลง จากคำบอกเล่าของชาวบ้านหลายคนพบว่า เมื่อก่อนทำนาข้าว หมู่บ้านอยู่กันอย่างสุขสบาย หลังจากทีนาทุ่งเริ่มเข้ามา เมื่อปี 2526 มีคนแถบภาคกลาง เช่น สมุทรสงคราม

สมุทรสาคร ก็เข้ามาซื้อที่ดินเลี้ยงกุ้ง แรกๆทำ โรคกุ้งไม่มี มาช่วงหลัง ไม้แสมเริ่มตาย ไม้ตมเริ่มตาย ชาวบ้านเห็นคนอื่นเลี้ยงได้ผล มีกำไรประสบความสำเร็จก็เลี้ยงตามบ้าง ต่อมาไม่สำเร็จ มีบริษัทเข้ามา ห้าปีให้หลัง ที่ดินถูกยึด ขายที่ดิน ธนาคารยึด ต้องขายที่ดินหมด แต่ยังไม่หลุดจากหนี้ บริษัทอยู่ได้ แต่ชาวบ้านอยู่ไม่ได้ คนที่ขายที่ดิน ก็ไปเป็นลูกจ้างของผู้ประกอบการนากุ้งรายใหญ่ ซึ่งมีเนื้อที่ มากเป็นหมื่นไร่ ผู้นำก็เป็นลูกน้องของบริษัท บางคนก็รับเหมา และมีอิทธิพลด้วย สภาพวันนี้ น้ำเสีย กุ้งไม่มี ปลาต่างๆก็หายไป น้ำไม่เดิน เพราะมีดินเลนทับถมสูงจนเลยหัวเข่า ประมาณ 3 ปี มาแล้ว ดินเป็นกรดย่างแรง วันนี้ชาวบ้านต้องมีรายได้ 3,000 บาทขึ้นไปถึงจะอยู่รอดได้ ค่าน้ำมัน ค่าจ้างลูกน้อง ปีนี้เรือประมงเหลือประมาณ 30 ลำ ขณะที่ที่แล้วมีเรือประมง 200 ลำ บางวันก็มีเรือประมงจากที่อื่นมาจับปลา คราดลูกหอยไปหมด ทำลายแนวเขตหมด เราจนพอแล้ว ไม่อยากจนกว่านี้อีก ทำอย่างไรให้พวกเราอยู่ได้ เหมือนน้ำท่วมปาก พูดอะไรไม่ได้ กับพวกที่มารุกล้ำที่ทำกิน ประกอบกับฟาร์มเปิดทั้งวันทำให้ซีเลนกองสูงท่วมเข่า

สรุปปัญหาที่รอวันแก้ไข สามารถแยกออกได้ดังนี้

1. ปัญหากรรมสิทธิ์ที่ดินป่าชายเลน รัฐจะจัดการอย่างไรให้เขาได้มีที่ทำกินอย่างไร
2. ปัญหาความขัดแย้งจากการใช้เครื่องมือที่ผิดกฎหมายจะจัดการอย่างไร
3. ปัญหาน้ำเสียจากโรงงานและชุมชนจะจัดการอย่างไร ทำอย่างไรให้เกิดการบำบัด และมีความรับผิดชอบต่อปัญหาที่ตนเองก่อ เราจะกำหนดสิทธิแห่งสายน้ำได้อย่างไร เพราะสายน้ำ ลำน้ำ และทะเล ก็ควรจะมีสิทธิเท่าเทียมกับมนุษย์
4. ปัญหาการอนุญาตให้เอกชนถือกรรมสิทธิ์ครอบครองพื้นที่ในทะเลชายฝั่ง ส่งผลให้ชาวประมงพื้นบ้านไม่สามารถเข้าจับปลาในทะเลสาธารณะได้
5. ขาดการเข้มงวดในการบังคับใช้กฎหมายประมงที่มีต่อผู้กระทำผิด เช่น การรุกล้ำของเรือประมงอวนลากอวนรุน เรือคราดหอยลาย ในเขต เพาะเลี้ยงชายฝั่ง และเขตห้าม 3,000 เมตร ตลอดจนการลักลอบเข้ามาของเรือประมงพาณิชย์ เป็นต้น
6. เครื่องมือประมงที่ผลิตออกมาเพื่อความโลภ ต้องการจับสัตว์น้ำมากๆ แต่ประสิทธิภาพการทำลายสัตว์น้ำวัยอ่อน ยังไม่เห็นมาตรการที่เข้มงวด

7. ปัญหาที่เด่นจากการเลี้ยงกุ้งในฟาร์มขนาดใหญ่ระบายทิ้งในทะเลชายฝั่ง ทำให้สัตว์น้ำที่ชาวประมงรายย่อยเพาะเลี้ยงต้องตาย ชาวประมงที่หากินชายฝั่งก็ไม่มีปลาให้จับ จะจัดการอย่างไรเพื่อให้มีการประกอบอาชีพอยู่ร่วมกันได้ โดยที่ฝ่ายชาวบ้านไม่เสียหาย

จุดอ่อน และอุปสรรค

1. ปริมาณทรัพยากรสัตว์น้ำในอ่าวลดลงเนื่องจากการทำการประมงที่เพิ่มมากขึ้น และการทำการประมงที่ทำลายทรัพยากร รวมถึงการจับสัตว์น้ำขนาดเล็ก
2. สภาพพื้นที่ป่าชายเลนโดยรอบอ่าวลดลง เนื่องจากมีการใช้ป่าชายเลนไปเป็นจำนวนมากเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การเกษตร ชุมชน และกิจกรรมอื่นๆ ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนรอบอ่าวที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและเป็นแหล่งเลี้ยงตัวของสัตว์น้ำวัยอ่อนเหลือค่อนข้างน้อย
3. ชุมชนรอบอ่าวบ้านดอนทุกระดับยังไม่มีระบบบำบัดน้ำเสียและยังไม่มีแผนการก่อสร้างระบบที่ชัดเจน ทำให้ไม่มีการบำบัดน้ำเสียจากชุมชนที่ลงสู่อ่าวและแหล่งน้ำ
4. ในบริเวณชายฝั่งอ่าวบ้านดอนบริเวณปากแม่น้ำ ลำคลองสายต่างๆ เริ่มมีปัญหามลภาวะและมีการปนเปื้อนของจุลินทรีย์ที่เป็นปัญหาต่อสุขภาพในระดับหนึ่ง รวมถึงในบางช่วง บางจุดที่ระยะ 2 กิโลเมตรจากฝั่ง
5. มีการทำการประมงที่ผิดกฎหมายและทำลายทรัพยากรในอ่าวบ้านดอน
6. มีการทำการเลี้ยงสัตว์น้ำที่ผิดกฎหมายในอ่าวบ้านดอน โดยมีการเลี้ยงหอยนอกเขตอนุญาต และบ่อเลี้ยงกุ้งส่วนใหญ่ไม่มีการบำบัดน้ำทิ้งและบางส่วนยังทิ้งเลนลงสู่แหล่งน้ำ
7. ชาวประมงขนาดเล็กบางประเภทมีรายได้ไม่คุ้มทุนและบางรายไม่มีอาชีพเสริมและไม่มีที่ที่จะประกอบอาชีพอย่างอื่น
8. มีปัญหาข้อขัดแย้งระหว่างชาวประมง และระหว่างชาวประมงกับผู้เลี้ยงสัตว์น้ำ
9. ไม่มีมาตรฐานการผลิตและผลิตภัณฑ์ที่จะสร้างเอกลักษณ์ของจังหวัด ขาดการพัฒนาบรรจุภัณฑ์และวิธีการขนส่งที่มีประสิทธิภาพ ขาดการส่งเสริมด้าน

การตลาดสินค้าสัตว์น้ำอย่างเป็นทางการ เป็นระบบ ประกอบกับผู้บริโภคมีความระมัดระวังเรื่อง
สุขภาพค่อนข้างมาก

ส่วนที่ 5 ปัจจัยที่มีผลกระทบต่ออ่าวบ้านดอนและชุมชนรอบอ่าวบ้านดอน

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ และแบบแผนพฤติกรรมของคนในชุมชน ล้วน
แล้วแต่เป็นปัจจัยที่มาจากภายนอกชุมชนแทบทั้งสิ้น ดังจะเห็นได้จาก

1. นโยบายการพัฒนา ส่งเสริม หรือระเบียบ ข้อกฎหมาย และมาตรการที่เกิดจากรัฐ ซึ่งมี
ผลทั้งในทางบวกเชิงสร้างสรรค์ และในทางลบที่ไม่พึงประสงค์

ในอดีต นโยบายที่กำเนิดจากรัฐ จากนักการเมือง ร่วมกับนักธุรกิจเอกชน ผลที่
เกิดขึ้น คือผลประโยชน์และนโยบายที่ออกมา รวมทั้งกฎหมาย พ.ร.บ.ต่างๆ ต่างเอื้อ
ให้กับภาคธุรกิจเอกชน แต่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวประมงรายย่อย พื้นบ้าน และ
ชาวประมงที่ยากจน ตัวอย่างเช่น นโยบายการส่งเสริมและพัฒนากุ้งเลี้ยงกึ่งแบบพัฒนา
ที่วันนี้เราต้องสูญเสียผืนป่าชายเลนไปเป็นจำนวนมหาศาลอันเป็นธรรมชาติที่มนุษย์ไม่
สามารถสร้างขึ้นได้ หนี้สินของสมาชิกสหกรณ์นิกมซึ่งเป็นชาวประมงพื้นบ้านที่วันนี้
ยังเป็นหนี้อยู่ การอนุญาตให้เอกชนครอบครองพื้นที่ทางทะเล กรณีการแปลงสินทรัพย์
เป็นทุน ใครได้ ใครอย่างไร ใครเสีย และเสียอย่างไร ต้องมาวิเคราะห์และหาทางออก
ร่วมกัน ตลอดจนการอนุญาตเรือประมงพาณิชย์ และเครื่องมือจับสัตว์น้ำและมาตรการ
เข้มงวดต่างๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ย่อมนำไปสู่ความขัดแย้งและทำลาย

ในปัจจุบัน เมื่อปัญหาต่างๆเกิดขึ้น และสะสมมาก มีความสลับซับซ้อนและ
ทำท่าบานปลาย นโยบายรัฐเริ่มเปลี่ยนวิธีการกำหนดนโยบายใหม่ แทนที่จะกำหนด
นโยบายโดยฝ่ายรัฐร่วม นักการเมืองและภาคธุรกิจแล้ว วันนี้ รัฐได้ปรับวิธีการกำหนด
นโยบายใหม่ โดยให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการ
กำหนดออกมาเป็นแผนแม่บทในการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาด้านประมง และ
ผลิตภัณฑ์ประมง เช่นแผนการจัดระเบียบการทำประมงและการเพาะเลี้ยงชายฝั่งอ่าว
บ้านดอน แผนบริหารจัดการฟื้นฟูทรัพยากรประมงชายฝั่ง และแผนจัดระบบตลาดและ
มาตรฐานการผลิตสัตว์น้ำ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่ความร่วมมือในการพัฒนา
ต่อไปในอนาคต

นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว ก็เป็นปัจจัยหรือตัวแปรให้วิถีชีวิตชุมชนรอบอ่าวบ้านดอนเปลี่ยนแปลงไปได้เช่นกัน ในปี 2551 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานสุราษฎร์ธานี ได้ดำเนินการ 5 ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่ 1. อนุรักษ์ให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างรู้ค่า รักษาแหล่งท่องเที่ยว ส่งเสริมการท่องเที่ยวในมิติของการเรียนรู้ การสร้างกระแสให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต สร้างการรับรู้การเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ และส่งเสริมการเดินทางเชื่อมโยง เป็นต้น

ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่า การท่องเที่ยวใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ที่เป็นภูมิทัศน์ที่สวยงาม โดยเฉพาะทัศนียภาพทางทะเลและป่าชายเลน และโบราณสถาน วัฒนธรรมทางประวัติศาสตร์ และหัตถกรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้าน รอบอ่าวบ้านดอน นอกจากนี้มีนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งซึ่งมีเป็นจำนวนมากนิยมรับประทานอาหารประเภทซีฟู้ด หรืออาหารทะเลในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เนื่องจากมีรสชาติดี โดยมาท่องเที่ยวในลักษณะกรุ๊ปทัวร์ เป็นหมู่ เป็นคณะ ทำให้ผู้ประกอบการร้านอาหารมีรายได้เพิ่มมากขึ้น และพบว่ารายได้จากการขายอาหารทะเลจากนักท่องเที่ยวปีหนึ่ง ทำรายได้ให้ไม่ต่ำกว่า 100,000 บาท ต่อปี โดยเฉพาะร้านอาหารที่พุมเรียง อำเภอไชยา นี้ยังไม่นับร้านที่จำหน่ายอาหารทะเล บริเวณอ่าวกาญจนดิษฐ์ เช่น ร้านเคียงเล ร้านในอ่าว ตลอดจนร้านอาหารทะเล แถบปากน้ำตาปี ที่มีร้านเหล่านี้เป็นจำนวนมาก

นโยบายการกำหนดผังเมืองรวมจังหวัดสุราษฎร์ธานี นับว่าเป็นนโยบายที่เอื้อและส่งผลต่อระบบนิเวศอ่าวบ้านดอนเช่นเดียวกัน เพราะการเติบโตของจำนวนประชากร ในเขตเมือง ก่อให้เกิดแหล่งชุมชนที่ดี หรือเขตอุตสาหกรรม และเขตพื้นที่สีเขียว ถือว่าเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประโยชน์ มีประสิทธิภาพ ตรงไหนเหมาะสมที่เป็นเขตสีเขียวหรือเกษตรกรรม ปัจจุบันปรากฏว่า มีการยกร่างกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมจังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อปี 2550 หากได้มีการประกาศสัมพันธได้กว้างขวางก็จะนำไปสู่การเคารพกฎ กติกาในสังคมกันมากขึ้น และจะไม่เกิดกรณีขัดแย้งระหว่างภาคราชการและภาคประชาชน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี จากการประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมในการบูรณาการแผนพัฒนาจังหวัดสุราษฎร์ธานีปี 2553-2554 เมื่อวันที่ 27 มกราคม 2552 ณ โรงแรมโดมอนต์ มีผู้เข้าร่วมสัมมนาประมาณ 300 คน จากหลายภาคส่วนในสังคมทั้ง ราชการ นักวิชาการ เอ็น จี โอ ผู้นำชุมชน ประชาสังคม องค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจเอกชน จังหวัดสุราษฎร์ธานีได้กำหนดวิสัยทัศน์
การพัฒนาให้ “สุราษฎร์ธานีเป็นศูนย์กลางการเกษตรครบวงจร ผู้นำการท่องเที่ยวเชิง
คุณภาพที่ยั่งยืนในภูมิภาค เป็นเมืองน่าอยู่ เป็นแหล่งศึกษาและพัฒนาคุณธรรม” โดยมี
ประเด็นยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อน 6 ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเป็นศูนย์กลางการเกษตรที่มีคุณภาพครบวงจร

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมที่ต่อเนื่องจากการเกษตร

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การเป็นผู้นำแหล่งท่องเที่ยวเชิงคุณภาพที่ยั่งยืนในภูมิภาค

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเป็นจุดเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมบริเวณภาคใต้ตอนบน

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การเป็นเมืองน่าอยู่ และแหล่งการศึกษาและพัฒนาคุณธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 6 บุคลากรและหน่วยงานภาครัฐเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน

2.การพัฒนาด้านอุตสาหกรรมและการลงทุน เป็นที่น่าสังเกตว่า อุตสาหกรรมและภาค
การลงทุนล้วนเต็มไปด้วย อุตสาหกรรมเกษตร เช่น โรงงานการแปรรูปไม้ยางพารา
โรงงานอุตสาหกรรมอาหารกระป๋อง อุตสาหกรรมอาหารทะเลแช่แข็ง ผลไม้แปรรูป
โรงงานสกัดน้ำมันปาล์ม โรงงานน้ำยางข้น อุตสาหกรรมส่วนใหญ่จึงเป็นไปเพื่อ
การเกษตร จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีโรงงานอุตสาหกรรมทั้งสิ้น จำนวน 865 โรงงาน มี
เงินลงทุน 47,689.1 ล้านบาท มีการจ้างงาน 27,911 คน มีอุตสาหกรรมที่ต่อเนื่องจาก
การเกษตร ได้แก่ โรงงานสกัดน้ำมันปาล์ม 19 โรง โรงงานเกี่ยวกับยางพารา
ประกอบด้วย ยางแผ่นรมควัน 37 โรง น้ำยางข้น 10 โรง ยางแท่ง TTR' ST 3 โรง
แปรรูปไม้ยางพารา 45 โรง อัดน้ำยาและอบไม้ยางพาราชิ้นส่วนเฟอร์นิเจอร์ 34 โรง
ผลิต Particle Board , MDF 3 โรง อาหารทะเลแช่แข็งและอาหารกระป๋อง 7 โรง
เหมืองแร่ ยิบซั่มและแอนไฮไดรต์ 24 แปลง แร่ยิบซั่ม 3 แปลง โคลโลไมท์ 6 แปลง
ดินขาว 1 แปลง โคลโลไมด์และหินอุตสาหกรรมชนิดหินปูน 5 แปลง
หากมาเปรียบเทียบโรงงานที่ขออนุญาตปี 2550 เทียบกับปี 2550 ปรากฏว่า ในปี 2549 มี
โรงงานที่ขออนุญาต จำนวน 69 โรง ขณะที่ปี 2550 มีโรงงานมาขออนุญาต จำนวน 38
โรง ลดลงร้อยละ 44.92 ขณะที่เงินลงทุน ปี 2549 จำนวน 1,535.5 ล้านบาท ปี 2550
จำนวน 11.5 ล้านบาท ลดลง ร้อยละ 92.77 ในปี 2550 การลงทุนชะลอลง
เนื่องจากปริมาณวัตถุดิบ(ผลปาล์มสด)ไม่เพียงพอกับปริมาณการผลิตของโรงงานที่มีอยู่

ทั้งหมด ส่วนแนวโน้มการลงทุนในจังหวัดสุราษฎร์ธานีคาดว่าจะขยายตัวต่อเนื่องจากการเกษตรเกี่ยวกับโรงงานน้ำยางข้นและปาล์มน้ำมัน เนื่องจากสภาพพื้นที่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีศักยภาพมาก มีผู้สนใจจะลงทุนเรื่อง การผลิต Bio diesel จากน้ำมันปาล์ม โดยมีปริมาณ โรงงาน พื้นที่ปลูกปาล์ม และคลังน้ำมัน ตลอดจนท่าเรือขนถ่ายสินค้า

ส่วนที่ 6 ศักยภาพและโอกาสในการพัฒนา

ในอดีตดูเหมือนว่า การพัฒนาเริ่มจากราชการคิดแทนประชาชน ดังนั้น การมุ่งพัฒนาจึงจำกัดอยู่เฉพาะผู้ที่เข้าถึงข้อมูล และเป็นการพัฒนาที่ขาดความรอบคอบ ขณะที่ทรัพยากรยังมีความอุดมสมบูรณ์ แต่ในปัจจุบัน ชาวบ้านเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ดังนั้นในการพัฒนาชายฝั่งเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนและอยู่ร่วมกันได้เป็น โอกาสดีที่ชาวบ้านมีความตื่นตัว และอยากแก้ไขปัญหาร่วมกัน สภาพป่าชายเลนที่ยังอุดมสมบูรณ์ จะสามารถที่จะยับยั้งมิให้เกิดการทำลายต่อไป และจะร่วมปกป้องแนวเขตอนุรักษ์ได้อย่างไร ระหว่างชาวประมงและหน่วยงานรัฐ เอกชน สถานากุ้งร้าง วันนี้มีกลุ่มชาวประมงสามารถพลิกฟื้นนิเวศป่าชายเลนขึ้นมาได้แล้ว ปูเปี้ยว พันธุ์สัตว์น้ำอื่น ได้กลับคืนมา จะขยายแนวการพลิกฟื้นขึ้นมาให้มากได้อย่างไร คุณภาพน้ำและสภาพน้ำ ประกอบกับอุตสาหกรรมรอบอ่าวบ้านดอน จะมีมาตรการร่วมกันได้อย่างไร รวมทั้งการถ่ายเทน้ำเสียลงแม่น้ำลำคลอง หากมองไปที่นโยบายรัฐ จะพบว่ากลไกรัฐเริ่มฟังประชาชนมากขึ้น แม้ว่าอำนาจอิทธิพลจากกลุ่มทุนจะมีมาก แต่วันนี้ชาวบ้านก็มีการรวมตัวที่นับวันยิ่งเข้มแข็งมากขึ้นด้วยเช่นกัน และมีแนวโน้มว่า ชุมชนชาวประมงพื้นบ้านชายฝั่งจะมีการรวมตัวเพิ่มมากขึ้น และสามารถที่จะขยายเป็นเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านอย่างกว้างขวางตลอดอ่าวบ้านดอน เนื่องจากชุมชนได้มีการเรียนรู้การแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ ซึ่งมีงานวิจัยเป็นกิจกรรมในการเดินทางไปสู่เป้าหมายในการพลิกฟื้นอ่าวบ้านดอน และถ้าหากกลไกรัฐและท้องถิ่นให้ความสำคัญและร่วมมือในการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาาร่วมกันและเกิดเป็นสัจดาบันร่วมกัน ระหว่างรัฐและชาวประมงพื้นบ้าน เรือประมงพาณิชย์ อ่าวบ้านดอนก็จะหวลกลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ขึ้นอีกครั้ง และนั่นคือความสุข ความดี และความงาม แห่งธรรมชาติและวัฒนธรรมของผู้คนชาวสุราษฎร์

จุดแข็ง

1. สภาวะแวดล้อม ระบบนิเวศ รวมถึงคุณภาพน้ำในอ่าวบ้านดอนยังอยู่ในสภาวะค่อนข้างดี
2. การที่มีการเลี้ยงหอยจำนวนมากในอ่าวทำให้อ่าวบ้านดอนสามารถเปลี่ยน ธาตุอาหารและสารอินทรีย์ และแพลงก์ตอนพืช ที่มาจากน้ำทิ้งจากกิจกรรมต่างๆรอบอ่าวไปเป็นผลผลิตสัตว์น้ำ เป็นการช่วยบำบัดน้ำในอ่าวตามธรรมชาติ
3. ในอ่าวบ้านดอนมีทรัพยากรสัตว์น้ำที่อุดมสมบูรณ์และมีสัตว์น้ำที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจหลายชนิด ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์โดยการทำการประมง หรือพัฒนาการเพาะเลี้ยง ทำให้เกิดอาชีพที่หลากหลาย
4. พื้นที่อ่าวบ้านดอนในแต่ละส่วนแต่ละบริเวณมีความเหมาะสมในการทำการประมงด้วยเครื่องมือหลากหลาย และเหมาะสมในการเลี้ยงสัตว์น้ำได้หลายชนิด ทั้งปลา กุ้ง ปู และหอยชนิดต่างๆ
5. ในอ่าวบ้านดอนมีลูกหอยแครงเกิดตามธรรมชาติ และมีแหล่งลูกหอยตกในพื้นที่หลายบริเวณ ซึ่งมีศักยภาพที่จะบริหารจัดการให้เป็นแหล่งลูกหอยแครงหลักสำหรับใช้เลี้ยงในฟาร์มเลี้ยงหอยในอ่าว และจะทำให้เกิดอาชีพและรายได้ในการรวบรวมลูกหอย
6. อ่าวบ้านดอนมีศักยภาพที่จะพัฒนาการเลี้ยงหอยแมลงภู่ให้เป็นอาชีพหลักอีกอาชีพหนึ่งในอ่าว เนื่องจากมีพื้นที่หลายพื้นที่ ที่เหมาะสมสำหรับการเลี้ยงหอยแมลงภู่ และในปัจจุบัน ก็มีลูกหอยแมลงภู่เกิดในอ่าวในหลายพื้นที่
7. อ่าวบ้านดอนเป็นแหล่งธรรมชาติของปูม้าและปูทะเล ซึ่งสามารถส่งเสริมพัฒนาการเพาะเลี้ยงให้เป็นแหล่งรายได้และแหล่งอาชีพใหม่ได้
8. ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งสุราษฎร์ธานีมีเทคโนโลยีสำหรับการผลิตลูกปูม้าและปูทะเล และเทคโนโลยีการเลี้ยงปูทะเลที่พร้อมที่จะส่งเสริมเผยแพร่ต่อเกษตรกรผู้สนใจ
9. ผู้เลี้ยงกุ้งทะเลในจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้มีการพัฒนาองค์ความรู้ในการเลี้ยงกุ้งทะเลที่ทำให้สามารถเลี้ยงกุ้งได้ผลผลิตอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นแหล่งผลิตกุ้งทะเลหลักของประเทศ จึงมีศักยภาพที่จะฟื้นฟูพื้นที่เลี้ยงกุ้งร้าง โดยประยุกต์ใช้

องค์ความรู้และวิธีการเลี้ยงตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่และความสามารถของผู้เลี้ยง

10. ชาวประมงและผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำทราบปัญหาและค้ำนึ่งถึงผลกระทบเกี่ยวกับการเสื่อมโทรมของสภาวะแวดล้อมและทรัพยากรในอ่าว

11. ชาวประมง ผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และประชาชนในภาคส่วนต่างๆได้มีการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมในการอนุรักษ์แหล่งน้ำและทรัพยากรในบริเวณอ่าวบ้านดอน

12. ชาวประมง ผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำได้มีการรวมตัวกันในกลุ่มอาชีพ กลุ่มเครื่องมือ ในรูปกลุ่มอาชีพ ชมรม สมาคม และสหกรณ์ เพื่อดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องและแลกเปลี่ยนความรู้ข้อคิดเห็น ปัญหา และประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ จัดการประชุมถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และประสานกับหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรที่เกี่ยวข้อง

13. จังหวัดสุราษฎร์ธานีได้รับการยอมรับว่าเป็นแหล่งผลิตอาหารทะเลหลักแห่งหนึ่งของประเทศ และเป็นแหล่งผลิตหอยนางรมที่มีคุณภาพ

14. จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีอุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำที่มีมาตรฐานและสามารถรองรับผลผลิตสัตว์น้ำจากการประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำของจังหวัดได้ส่วนหนึ่ง

15. จังหวัดสุราษฎร์ธานีไม่มีโรงงานอุตสาหกรรมมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณโดยรอบอ่าว

16. จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นที่ตั้งของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องทั้งระดับภาคและระดับจังหวัด เช่น ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งสุราษฎร์ธานี สำนักงานประมงจังหวัดสุราษฎร์ธานี ศูนย์วิจัยและตรวจสอบคุณภาพสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำสุราษฎร์ธานี สำนักงานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมภาค และหน่วยราชการอื่นๆ

17. มีระบบการคมนาคมขนส่งที่สะดวกทั้งทางบก ทางเรือ และทางอากาศ

โอกาส

1. ทรัพยากรสัตว์น้ำหลายชนิดในอ่าวบ้านดอนสามารถฟื้นฟูเพิ่มปริมาณได้ เช่นปูม้าและปูทะเลที่ปัจจุบันสามารถผลิตลูกพันธุ์ได้ จึงสามารถดำเนินการฟื้นฟูเพิ่มปริมาณประชากรในอ่าวโดยการปล่อยเสริมได้

2. อ่าวบ้านดอนยังมีศักยภาพที่จะเพิ่มผลผลิตจากการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยพื้นที่ในอ่าวหลายบริเวณเหมาะสมที่จะเลี้ยงหอยแมลงภูได้ ซึ่งบางส่วนอยู่ในพื้นที่อนุญาตเดิมที่ไม่เหมาะสมในการเลี้ยงหอยแครงและหอยนางรม ในพื้นที่ส่วนลึกของอ่าวก็อาจพัฒนาการเลี้ยงปลาในกระชังได้ บนชายฝั่งก็ยังคงมีพื้นที่บ่อกุ้งร้างจำนวนมากที่สามารถฟื้นฟูเพื่อเลี้ยงสัตว์น้ำ

3. ความต้องการสินค้าสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำยังเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งในและต่างประเทศ เนื่องจากประชากรเพิ่มขึ้นและการบริโภคสัตว์น้ำของประชากรโลกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

4. ผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำของจังหวัดสุราษฎร์ธานียังมีศักยภาพในการขยายตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ

5. ศักยภาพในการเพิ่มการบริโภคผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำในตลาดท้องถิ่นได้อีกมาก โดยเฉพาะในกลุ่มนักท่องเที่ยว

6. ราคาน้ำมันที่สูงและมีแนวโน้มจะสูงขึ้นเรื่อยๆ อาจทำให้การประมงที่มีผลกระทบต่อทรัพยากร เช่น อวนรุน อวนลาก ลดลงเนื่องจากต้นทุนค่าใช้จ่ายสูง

7. ทางจังหวัดมีนโยบายที่จะดำเนินการบริหารจัดการเพื่อให้อาชีพการประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในอ่าวบ้านดอนเป็นอาชีพที่ถูกต้อง ยั่งยืน ค้ำคูณ และไม่มี ความขัดแย้ง

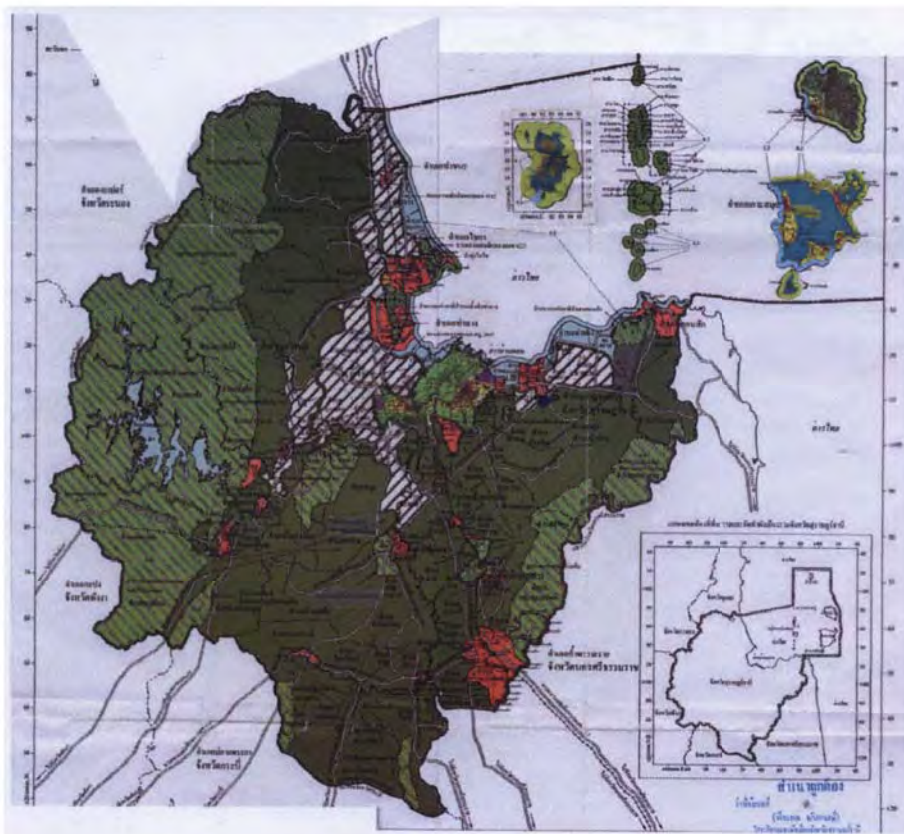
ส่วนที่ 7 บทสรุป

สถานการณ์อ่าวบ้านดอน วันนี้เริ่มวิกฤติและส่งผลกระทบต่อชาวประมงพื้นบ้านอย่างรุนแรง จนไม่มีพื้นที่สำหรับทำมาหากิน ชายฝั่ง ความยากจนถูกยกระดับจาก ความยากจนระดับปัจเจก เป็นความยากจนระดับชุมชน ดังกรณีชุมชนบ้านพอด บ้านห้วยอำเภอดอนสัก และอีกหลายชุมชน ขณะที่ฟาร์มขนาดใหญ่สามารถที่จะเลี้ยงกุ้งมีรายได้ อย่างงาม แต่อีกด้านหนึ่งก็ถ่ายเทของเสีย สิ่งปฏิกูลหรือขี้เลน ลงไปสู่ชาวบ้านคนเล็กคนน้อย ให้อภัยหมดสภาพไปที่ละคนสองคนแล้วก็กวาดต้อนพวกเขาเหล่านั้นไปเป็นลูกจ้าง โดยที่ไม่มีอนาคตและไม่รู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นอีกข้างหน้า ไร้ที่ดิน ไร้ที่ทำกิน ความยากจนเข้ามาสู่วิถีชีวิต ความทุกข์ยากกระจายไปทั่วชายฝั่งอ่าวบ้านดอน มีคนใช้ทรัพยากรร่วมกันอยู่สองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งเป็นชายประมงพื้นบ้าน ที่ใช้เครื่องมือประมง

ขนาดเล็กและถูกต้องตามกฎหมาย ทำมาหากินจับสัตว์น้ำเพื่อยังชีพ กับอีกกลุ่มหนึ่งใช้เรือขนาดใหญ่ หรือ ไม่ก็ใช้เครื่องมือที่ผิดกฎหมาย และพยายามทุกวิถีทางที่จะกอบโกยเอาทรัพยากรให้มากที่สุดด้วยความโลภและเห็นแก่ตัว ผนวกด้วยอิทธิพลมืด ลำแดงเดชให้ชาวบ้านมีความขลาดกลัว เกิดกรปะทะขัดแย้ง และไม่มีคนกลางที่จะห้ามปราม และให้ปฏิบัติตามกฎ กติกา มารยาท แต่อย่างใด จนในที่สุดชาวบ้านก็รวมรวมสรรพกำลังลุกขึ้นสู้และต่อกร โดยใช้ปัญญานำทางมากกว่าการใช้กำลัง เป็นการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอาชีพในท้องทะเล และเรียกร่องระบบนิเวศกลับคืน ซึ่งเขาเหล่านั้น ได้มีการพัฒนาการมาเป็นลำดับ ด้วยจิตสำนึกและต้องการธรรมชาติที่ดีกลับคืนมา สำหรับชาวประมงพื้นบ้านแล้วเขามีผู้ใช้ผู้ทำลาย แต่ในวันนี้เขาคือผู้สร้าง สามารถพลิกฟื้นนาุ้งที่ร้างให้มีประโยชน์ขึ้นมาได้ ด้วยการใช้ภูมิปัญญา เป็นตัวอย่างที่ดีในการแก้ไขปัญหา ตั้ง โจอทย์ และค้นหาสมมติฐาน จนนำไปสู่ทางออกของเขาเองได้ นี่คือการลุกขึ้นมาเพื่อจัดการตัวเอง และพึ่งพาตนเองและพึ่งพากันเอง คือการคิดอยู่บนพื้นฐานการพัฒนา ที่มีส่วนร่วม เรียนรู้ ค้นหาทางออก เพื่อนำไปสู่ความถูกต้อง คิงาม เกื้อกูล ยั่งยืน คุณค่าและความหมายแห่งชีวิต ความสุขและการอยู่ร่วมกันได้ในสังคม ชุมชนอ่าวบ้านดอน ที่เป็นความหวังและอนาคตในการพลิกฟื้นธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์กลับคืนมา ในส่วนของรัฐเองต้องหันกลับมาทบทวนหรือ ไม่ก็ต้องถอดบทเรียนออกมาให้ได้ว่า กรณีการนำแนวคิดการพัฒนานาุ้ง จนนำเกษตรกรเข้าสู่ภาวะล่มสลาย เป็นหนี้ หมดตัว แถมทำลายป่าชายเลนไปด้วย จำเป็นต้องมีการทบทวนใหม่ และที่ตามมาคือนโยบายการอนุญาต การครอบครองพื้นที่ทางทะเลหรือการสัมปทานทะเล ระหว่างผลประโยชน์ที่ตามมากับปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ก็สมควรที่จะมีการถอดบทเรียน และวิเคราะห์ออกมาว่า นโยบายอย่างนี้เกิดประโยชน์หรือก่อปัญหา มิควรจะให้ประวัติศาสตร์ต้องซ้ำรอยอีก

ภาคผนวก

ป่าชายเลนที่เปลี่ยนสภาพ
เป็นนาุ้งที่ยังพอมิให้
เห็นเมื่อปี 2548

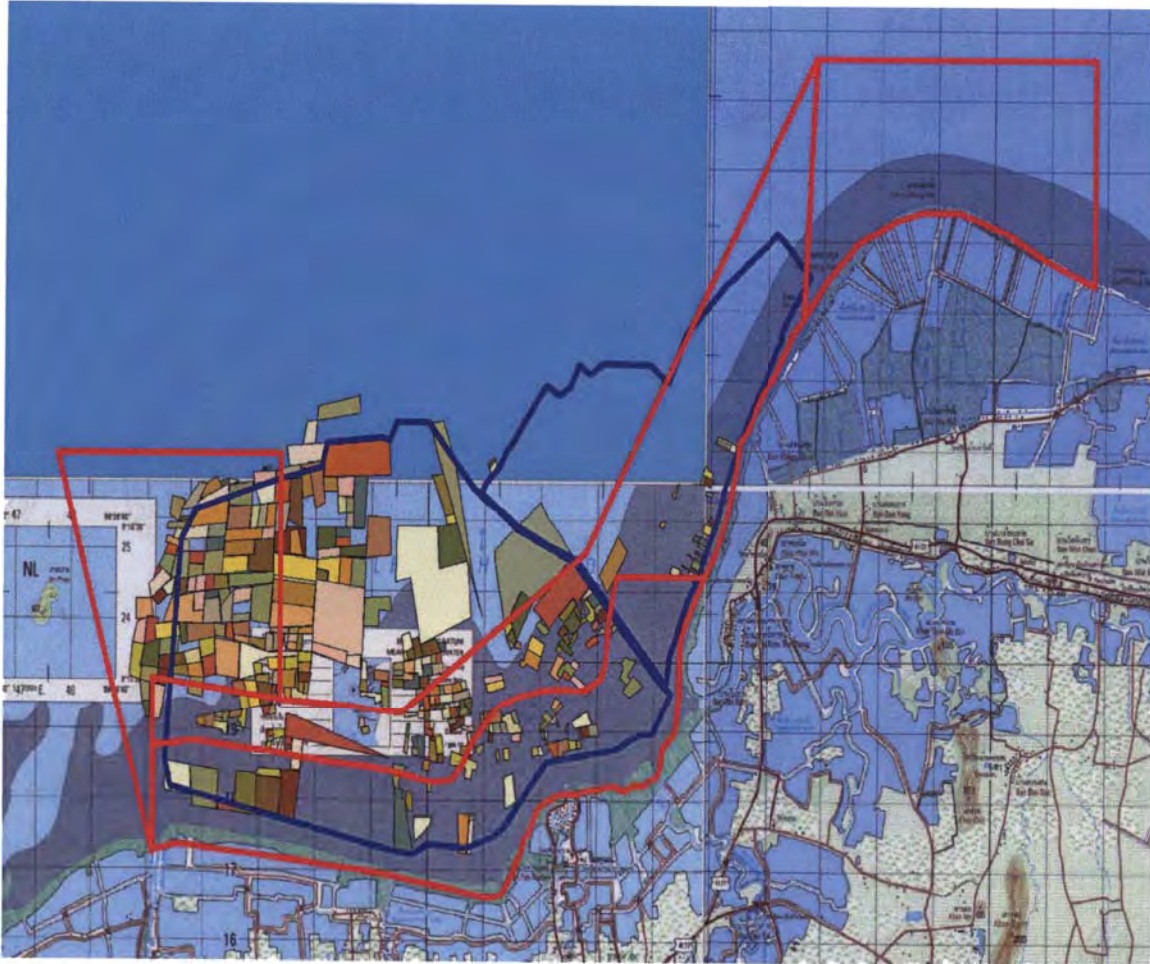
ผังเมืองกับการพัฒนา
เพื่อรองรับความเจริญ

แผนที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี แสดงให้เห็นถึงการปลูกพืชหลักที่สำคัญ

แผนที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี

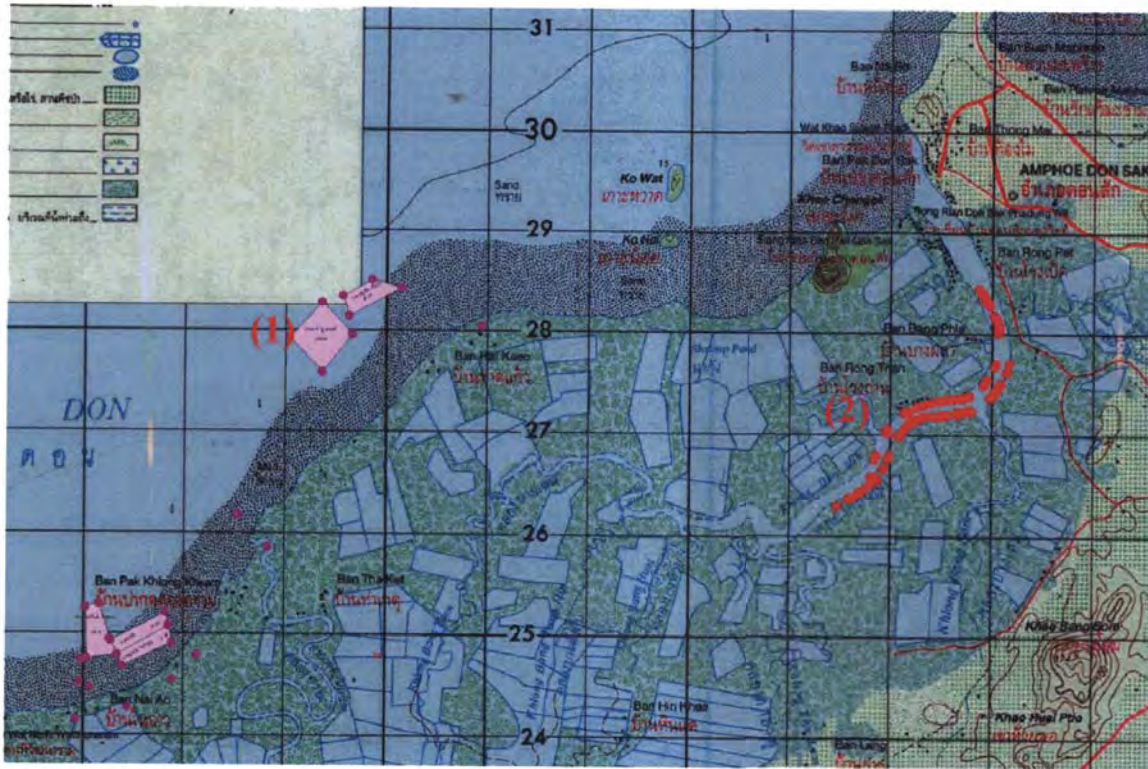

ภาพภาคผนวกที่ 1 พื้นที่อนุญาตและพื้นที่เลียงหอยตามสภาพความเป็นจริงในเขตอำเภอกาญจนดิษฐ์

หมายเหตุ กรอบสีน้ำเงินแสดงขอบเขตพื้นที่เลียงหอยที่มีอยู่จริง จากการสำรวจโดยกรมประมงในปี พ.ศ. 2548

- (1) พื้นที่อนุญาตรายตัวบุคคลหาหอยกะพง
- (2) พื้นที่อนุญาตเลียงหอย ประกาศครั้งที่ 1 ปี พ.ศ. 2522
- (3) พื้นที่อนุญาตเลียงหอย ประกาศครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2532
- (4) ที่รักษาพืชพันธุ์

ที่มา : สำนักงานประมงจังหวัดสุราษฎร์ธานี (ข้อมูล ณ เดือน มิถุนายน 2549)

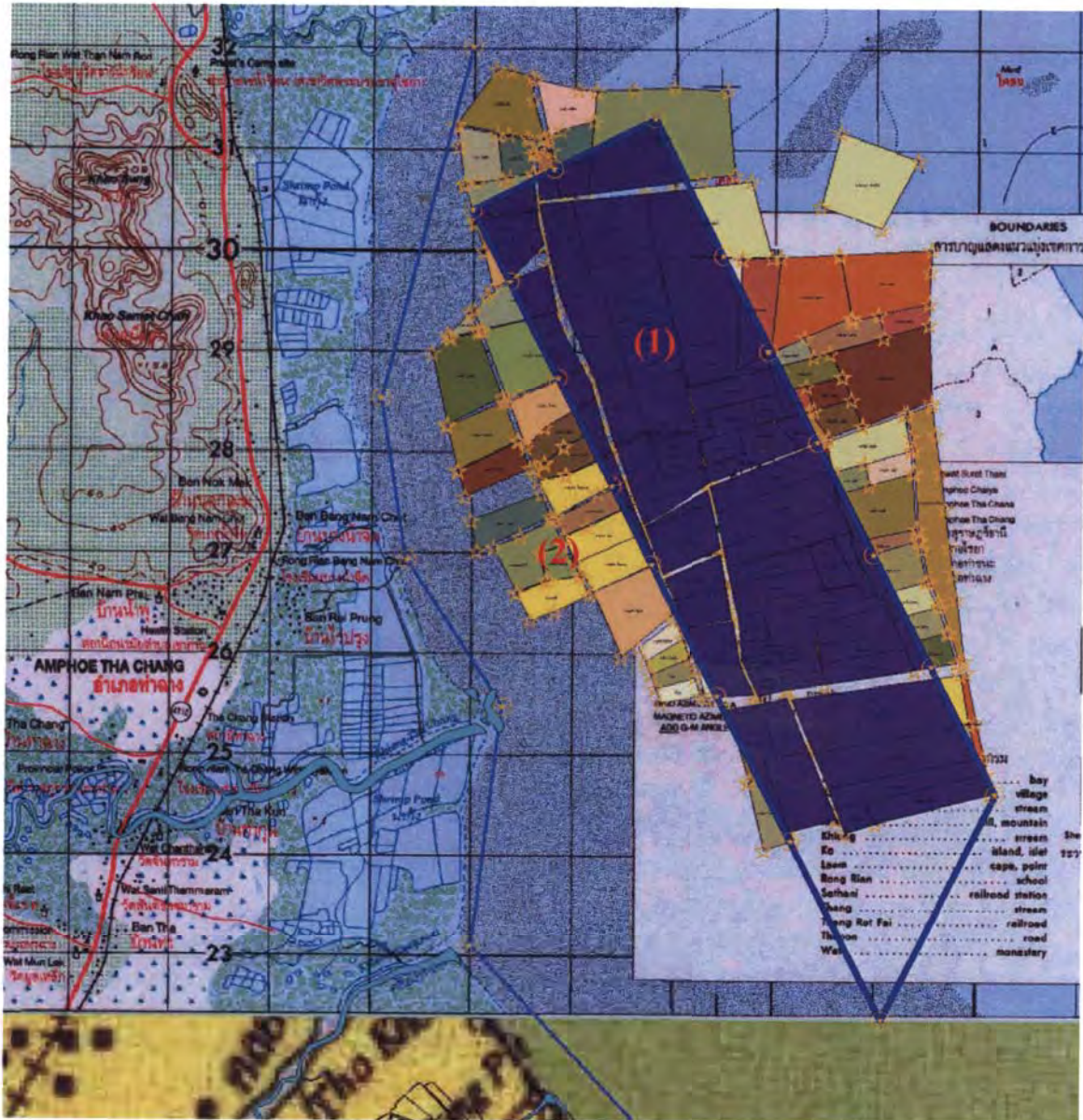

ภาพภาคผนวก พื้นที่เพาะเลี้ยงปลาในกระชัง และพื้นที่เลี้ยงหอยตามสภาพความเป็นจริงในเขต
อำเภอคอนสาร

หมายเหตุ (1) พื้นที่เลี้ยงหอย

(2) พื้นที่เลี้ยงปลาในกระชัง

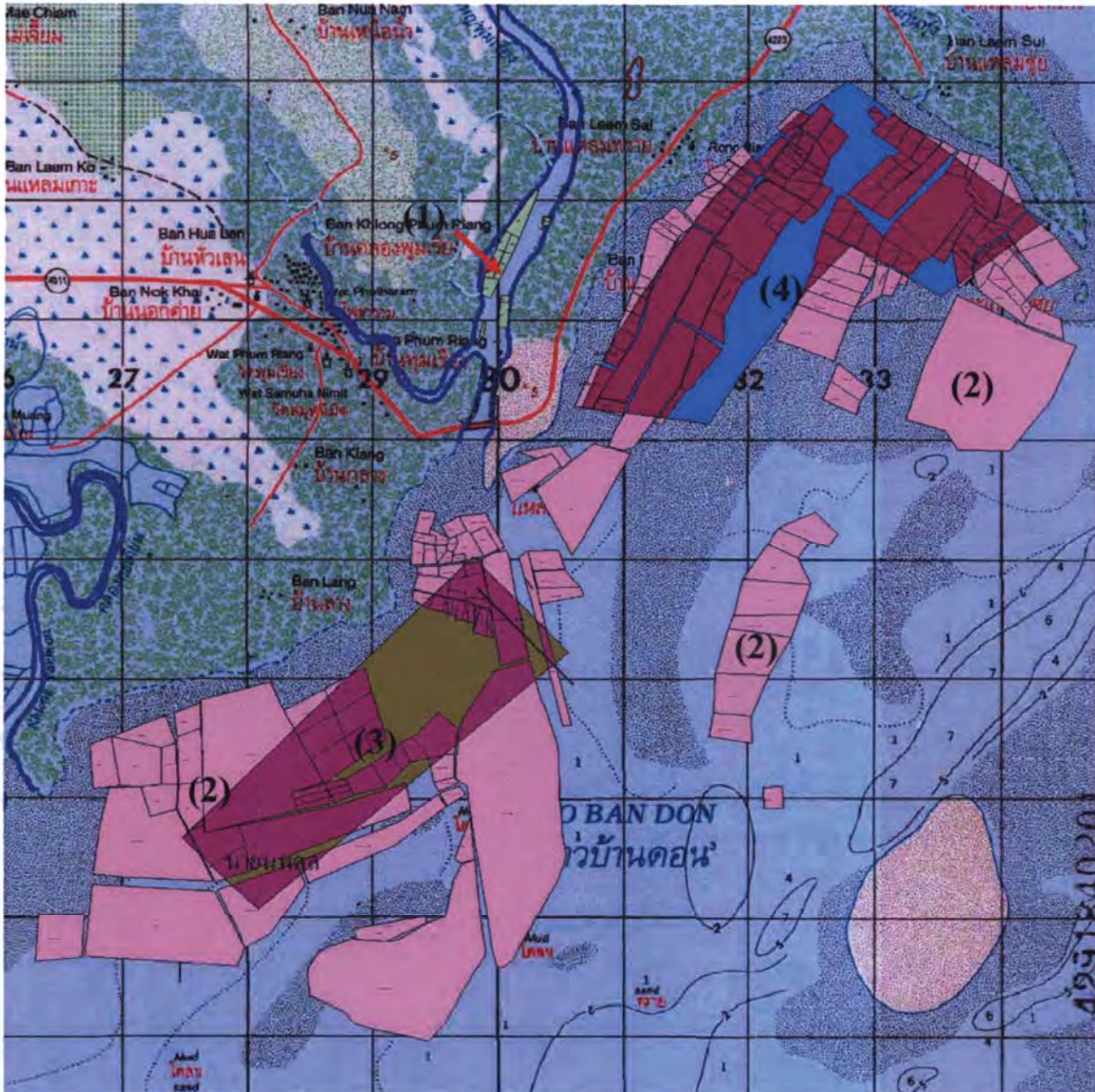
ที่มา : สำนักงานประมงจังหวัดสุราษฎร์ธานี (ข้อมูล ณ เดือน มิถุนายน 2549)

ภาพภาคผนวกที่ 3 พื้นที่อนุญาตและพื้นที่เล็งหอยตามสภาพความเป็นจริงในเขตอำเภอท่าช้าง
หมายเหตุ เส้นกรอบสีน้ำเงินแสดงขอบเขตพื้นที่อนุญาตเล็งหอย

- (1) พื้นที่เล็งหอยที่อยู่ในเขตพื้นที่อนุญาตเล็งหอย
- (2) พื้นที่เล็งหอยที่อยู่นอกเขตพื้นที่อนุญาตเล็งหอย

ที่มา : สำนักงานประมงจังหวัดสุราษฎร์ธานี (ข้อมูล ณ เดือน มิถุนายน 2549)

ภาพภาคผนวกที่ 4 พื้นที่อนุญาตและพื้นที่เลี้ยงหอยตามสภาพความเป็นจริง และพื้นที่เลี้ยงปลาในกระชัง ในเขตอำเภอไชยา

หมายเหตุ (1) พื้นที่เลี้ยงปลาในกระชัง

(2) พื้นที่เลี้ยงหอย

(3) พื้นที่อนุญาตเลี้ยงหอย บริเวณแหลมเกาะ

(4) พื้นที่อนุญาตเลี้ยงหอย บริเวณอ่าวกันตุง

ที่มา : สำนักงานประมงจังหวัดสุราษฎร์ธานี (ข้อมูล ณ เดือน มิถุนายน 2549)

ตารางที่ 1 เครื่องมือทำการประมงในจังหวัดสุราษฎร์ธานี (ที่มา:สำนักงานประมงจังหวัดสุราษฎร์ธานี)

ประเภท/ เครื่องมือ	กาญจนดิษฐ์	ดอนสัก	เกาะสมุย	เกาะพะงัน	ไชยา	ท่าฉาง	พุนพิน	ท่าชนะ	เมือง	รวม
ขวนลากคู่									66	66
ขวนลาก	192	74					4		16	286
ขวนรุน	102	115			1	141	68		150	577
ขวนลอยปู	67	104	37	19	203	2	38	51	223	744
ขวนลอยปลา	33	48	41	51	27		10	29	171	410
ขวยลอยปลาอินทรี									1	1
ขวนลอยกุ้ง	23	103	215	5	2			29	15	392
ลอบหมึก		4		18	1			4		27
ลอบปู	9	50	2	2	48	1	24	66	217	419

ลอบปลา		2		5						7
ลอบกุ้ง	2						1		7	10
โดหมึก	1	14	5	66			1	55	44	186
ขวนทับตลิ่ง					1					1
ขวนล้อมปลากะตักกลางวัน		10					4		1	15
ขวนลอยปลากระบอก	4	16	2				4	1	16	43
ขวนปลาฉลาม									2	2
คราดหอยแครง	37					1				38

คราดหอย ลาย							3		35	38
เก็บหอยกะพง	3						1			4
เบ็ดราว	4	5	1	18			5	1	20	54
เบ็ด(ตกกุ้ง)	3	2	17				6		3	31
เบ็ด(ตกปลา)		2	21	67		3			1	94
แห	3					1	18	1	88	111
แร้วปู							1			1
ขนส่งสินค้า สัตว์น้ำ								1		1
กร้า									2	2
รวม	527	550	341	251	309	149	188	238	1079	3632

ตารางที่ 2 การแสดงพื้นที่จัดสรรเบื้องต้นให้ทำการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ จำแนกจังหวัด

จังหวัด	หอยแครง		หอยแมลงภู่		หอยนางรม		ปลากระพง		ปลากะรัง	
	พื้นที่ (ไร่)	ราย	พื้นที่ (ไร่)	ราย	พื้นที่ (ไร่)	ราย	พื้นที่ (ไร่)	ราย	พื้นที่ (ไร่)	ราย
สุราษฎร์ธานี	43,073	14,357	1,000	100	20,000	20,000	280	640	20	64
นราธิวาส	-	-	-	-	-	-	60	137	6	19
จันทบุรี	12,750	4,250	-	-	657	657	60	137	60	192
ฉะเชิงเทรา	-	-	1,413	34	-	-	60	109	-	-
ชลบุรี	2,152	708	6,215	4,426	6,000	10,875	18	41	257	825
ชุมพร	450	150	3,255	325	2	2	4	8	-	-
ตรัง	1,621	540	-	-	-	-	-	-	530	1,696
กระบี่	2,000	667	1,000	100	1,000	1,000	500	1,150	300	690
นครศรีธรรมราช	3,000	1,000	-	-	-	-	474	1,083	4	79
ระนอง	10	3	-	-	-	-	200	460	100	230
พังงา	26,135	8,700	500	50	200	6	300	16	300	105
สมุทรสงคราม	3,441	3	3,880	1	-	-	13	29	-	-
เพชรบุรี	6,000	8,400	6,043	604	-	-	65	148	33	75

สมุทรปราการ	3,000	1,000	30,000	50	-	-	1,899	2,410	-	-
สมุทรสาคร	700	233	2,000	200	-	-	50	114	-	-
สตูล	9,418	3,139	-	-	200	200	400	914	500	1,300
ภูเก็ต	2,783	927	350	35	-	-	200	400	200	400
ปัตตานี	6,082	2,027	2,000	200	-	-	305	697	100	200
ประจวบคีรีขันธ์	-	-	414	41	100	100	20	33	40	33
สงขลา	-	-	-	-	-	-	38,000	20,000	210	430
ตราด	-	-	-	-	3,000	5,855	150	144	100	200
ระยอง	-	-	-	-	2,510	2,510	20	40	20	40
รวม	122.618	46.104	58.070	6.166	33,669	41,205	43,078	28,710	2,780	6,503

ตารางที่ 3 แสดงปริมาณเนื้อที่ป่าชายเลนที่ลดลง ตั้งแต่ปี 2504-2547 หน่วย : ไร่

จังหวัด	2504	2518	2522	2529	2532	2534	2536	2539	2543	2547
สุราษฎร์ธานี	160,000	23,125	36,300	26,774	23,544	13,775	19,775	19,586.25	58,127.0	32,510
									4	.28

(สำนักงานประมงจังหวัดสุราษฎร์ธานี : 2549)

อ่าวบ้านดอน การเปลี่ยนแปลงและการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง

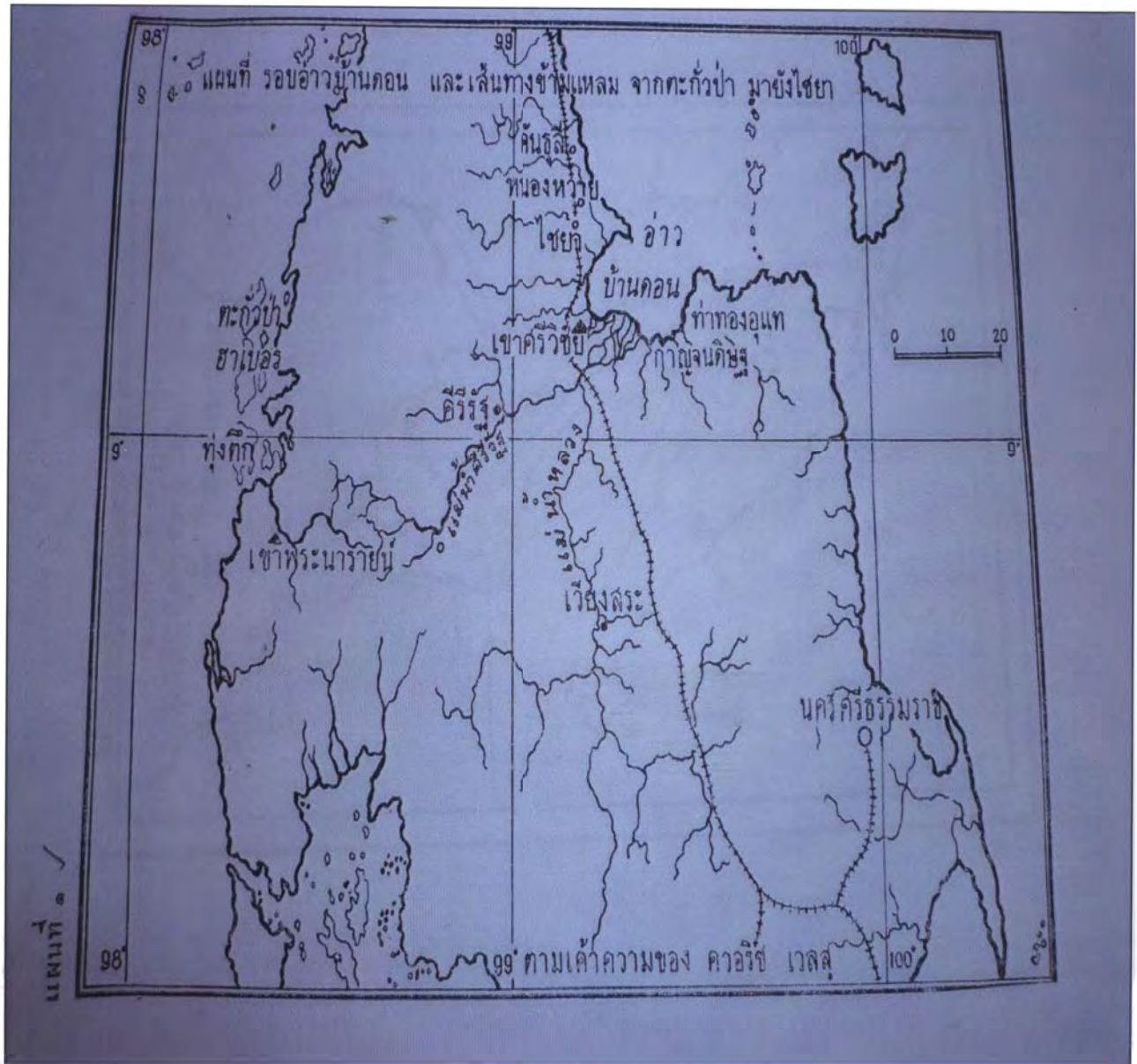

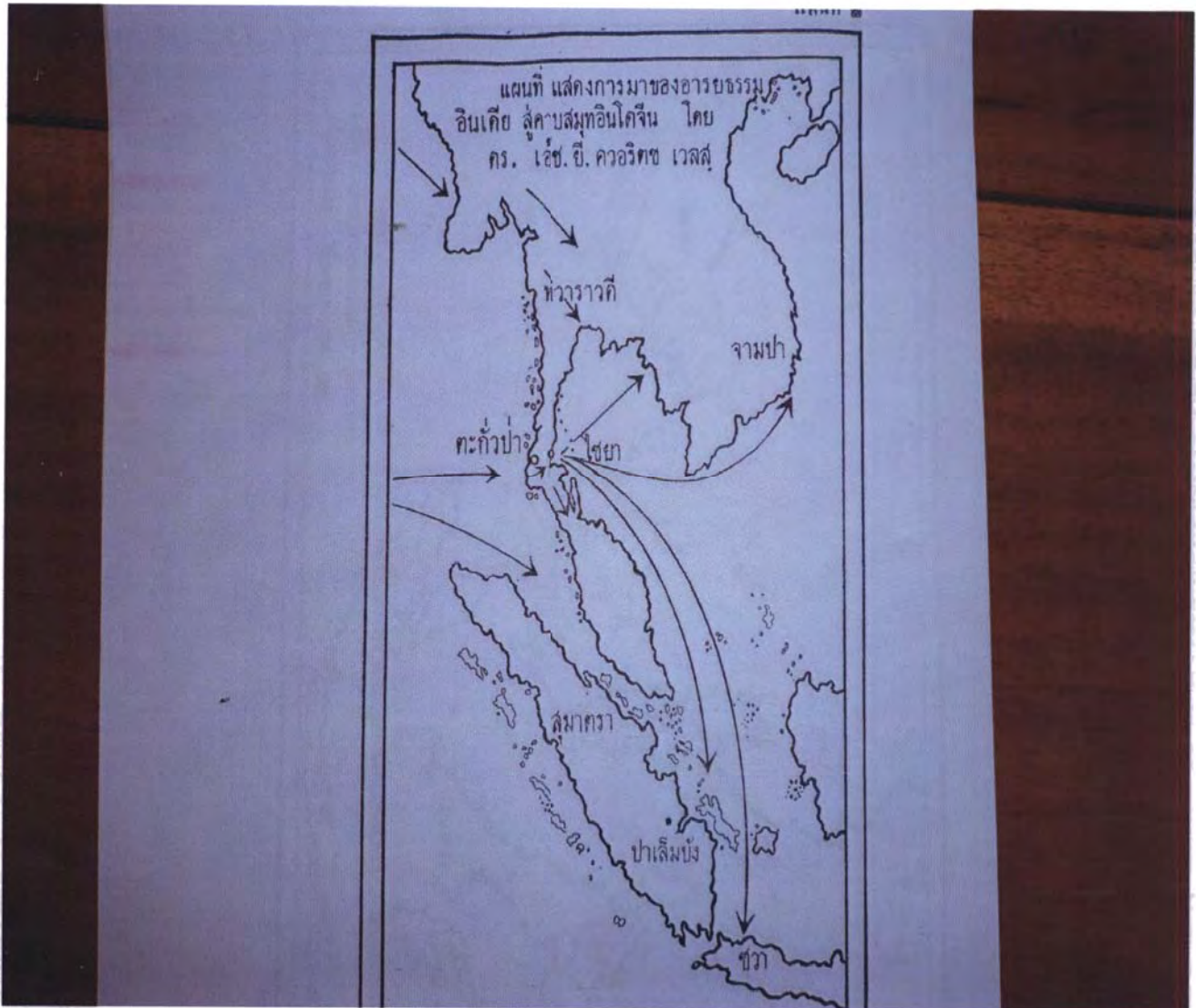
เรื่องเล่า และการสนทนาข้อมูลอ่าวบ้านคอน

การพังทลายของชายฝั่งที่นับวันยิ่งรุนแรง

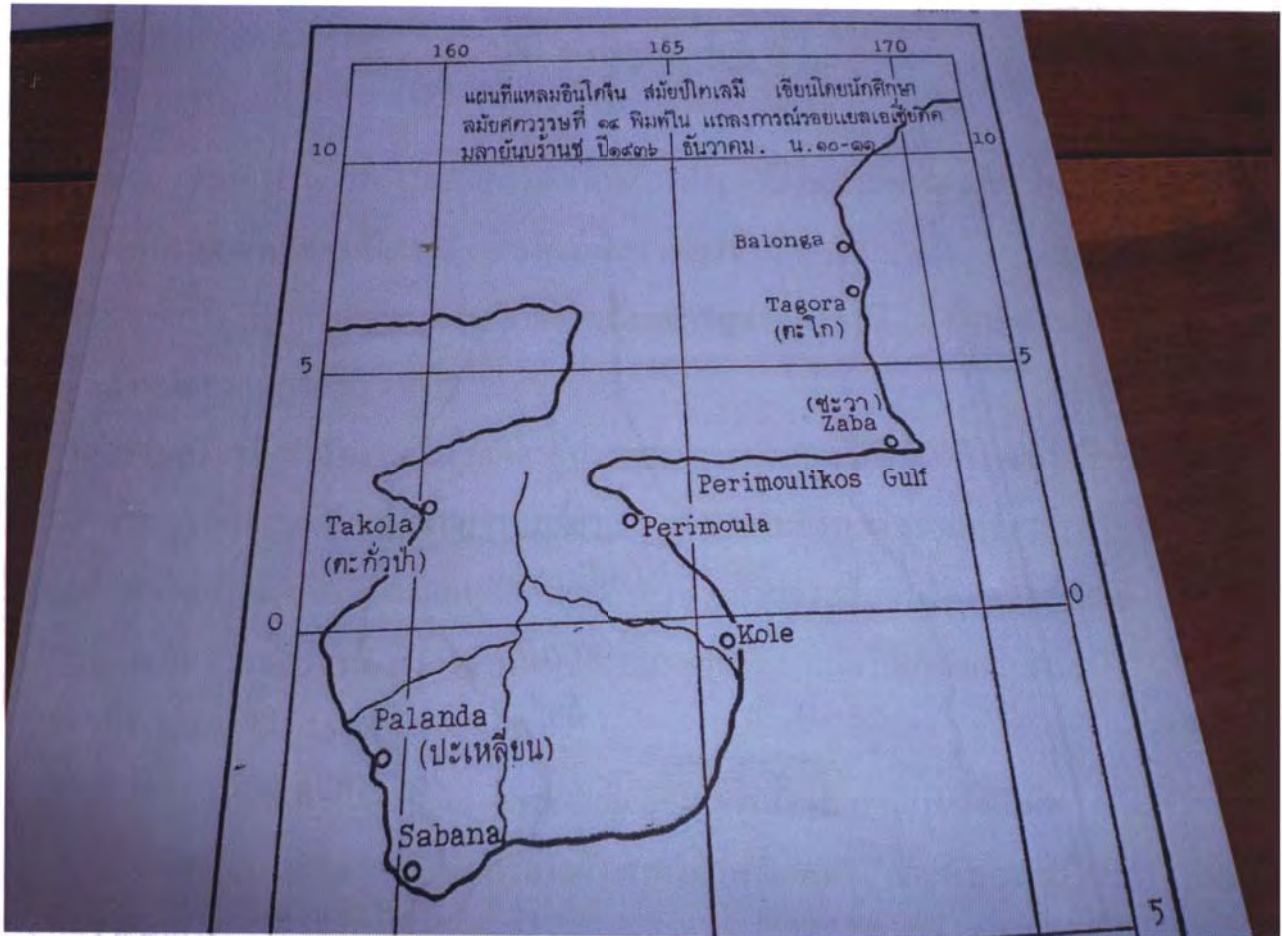
แผนที่อ่าวบ้านดอน (โบราณ)

แผนที่แสดงการติดต่อคมนาคมสมัยโบราณ

แผนที่แสดงการคมนาคมติดต่อสมัยโบราณ

แผนที่แหลมอินโดจีน สมัยโบราณ

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยว,สำนักงาน รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ 2551 โครงการ
 เต้นตามแผนตลาด ปี 2552. สำนักงานสุราษฎร์ธานี 2552
- จังหวัดสุราษฎร์ธานี, สำนักงาน. ใน รายงานข้อมูล. สุราษฎร์ธานี : สำนักงาน
 จังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2527.
- จังหวัดสุราษฎร์ธานี,สำนักงาน.ใน เอกสารประกอบ การประชุมเชิงปฏิบัติการการมีส่วนร่วม
 ร่วมบูรณาการแผนพัฒนา.สุราษฎร์ธานี : สำนักงานจังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2552.
- ทวีศักดิ์ สุวรรณ์ . การดำเนินงานอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวท่าชนะ
 จังหวัดสุราษฎร์ธานี. ปรินิพนธ์ ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนคริน
 วิโรฒ ภาคใต้ , 2539.
- บำเพ็ญ เขียวหวาน และคนอื่นๆ.ใน สรุปผลเบื้องต้น การสังเคราะห์งานวิจัยเพื่อ
 ท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ภาคใต้ กรณีศึกษา “อ่าวบ้านดอน” 2551
 ฝั่งเมือง,สำนักงาน. ข้อมูลประกอบคำชี้แจงร่างกฎกระทรวงให้ใช้ฝั่งเมืองรวมจังหวัด
 สุราษฎร์ธานี. สำนักงานฝั่งเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2550.
- ประมงจังหวัด,สำนักงาน . ปริมาณและมูลค่าผลผลิตด้านประมง. สำนักงานประมง
 จังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2550.
- พุทธทาส อินทปัญโญ. แนวสังเขปของโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน.กรุงเทพฯ : โรง
 พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2493.
- วิชาการป่าไม้.สำนัก. กรมป่าไม้ แสดงพื้นที่ป่าชายเลนของประเทศไทย : ส่วนวิเคราะห์
 ทรัพยากรป่าไม้ กรมป่าไม้,2547.
- สถิติแห่งชาติ,สำนักงาน การสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางประมงทะเล : สำนักงานสถิติ
 แห่งชาติ, 2543.
- สถิติจังหวัด,สำนักงาน. รายงานสถิติจังหวัด.สุราษฎร์ธานี : สำนักงานสถิติจังหวัด
 สุราษฎร์ธานี, 2551.
- อุตสาหกรรม,สำนักงาน. ข้อมูลกิจกรรมสภาพการลงทุน ภาคอุตสาหกรรมปี 2550.
 สุราษฎร์ธานี : สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2550.

ประวัติผู้วิจัย
นายทวีศักดิ์ สุจริตน์

- การศึกษา** จบปริญญาตรี วท.บ.(ศึกษาศาสตร์-เกษตร) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปี 2526
จบปริญญาโท ศศม.(ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้ ปี 2536
- ประสบการณ์ทำงาน** พนักงานเกษตรตรี สำนักงานเกษตรอำเภอเมือง ปี 2512-2525
รับราชการ นักวิชาการเกษตร สำนักงานเกษตรจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปี 2526-2534
หัวหน้างานแผนงานและข้อมูล สำนักงานส่งเสริมเกษตรภาคใต้ 2534-2542
ผู้จัดการภาคใต้ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี ปี 2543-2544
เป็นคณะกรรมการภาคสังคม ในการร่าง พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ ปี 2544
เป็นคณะกรรมการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
เป็นกรรมการบริหารเกษตรกรรมทางเลือกภาคใต้ องค์กรพัฒนาเอกชน
กรรมการอำนวยการ โครงการพัฒนาชุมชนเป็นสุขที่ภาคใต้(ตำบลบ้านดงเมือง)
ที่ปรึกษาโครงการวิจัยและพัฒนาชีวิตสาธารณะ- ท้องถิ่นนำอยู่ ภาคใต้
จัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ชุมชนบ้านหนองสวนสำเร็จ 2 กลุ่ม ถึงปัจจุบัน
จัดณรงค์การดูแลลำคลองกะเดาะด้านสิ่งแวดล้อมสำเร็จ มีเขตอภัยทานถึงวันนี้
เป็นวิทยากรกระบวนการ เครือข่ายประชาสังคม
- ปัจจุบัน** ผู้ประสานงานประชาคมภาคใต้ ตั้งแต่ปี 2542 เป็นต้นมา
ผู้ประสานประชาคมสุราษฎร์ เริ่มปี 2541 เป็นต้นมา
ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการศึกษาและส่งเสริมการสร้างคุณธรรมและ
จริยธรรมแก่ประชาชน สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ปี 2550
คณะกรรมการศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม(ศูนย์คุณธรรม)
ปี 2551ถึงปัจจุบัน
หัวหน้าโครงการประสานความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาความยากจนและสร้าง
สุขภาวะจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปี 2551-ปัจจุบัน
คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ
คณะกรรมการสร้างสุขภาคใต้(สจ.รส.)
คณะกรรมการร่วมภาคกลางทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน จ.สุราษฎร์ธานี(กรอ.)
ประธานคณะกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ภาคสังคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี